

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Diplomová práce

Bezobalové obchody v Ústeckém kraji

Bc. Helena Hofhanslová

© 2022 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Helena Hofhanslová

Veřejná správa a regionální rozvoj – k.s. Litoměřice

Název práce

Bezobalové obchody v Ústeckém kraji

Název anglicky

Packaging-free Shops in the Ústí nad Labem Region

Cíle práce

Cílem diplomové práce je analýza bezobalových obchodů v Ústeckém kraji. Dílčím cílem bude zhodnotit motivace zákazníků k nakupování v bezobalových obchodech.

Metodika

Teoretická část diplomové práce bude čerpat ze studia odborné literatury a dalších dokumentů souvisejících s danou problematikou. Empirická část diplomové práce bude založena na analýze primárních dat. Data budou sbírána prostřednictvím kvalitativního výzkumu formou řízených polostrukturovaných rozhovorů.

Doporučený rozsah práce

60–80 stran

Klíčová slova

Regionální rozvoj, udržitelný rozvoj, bezobalové obchody, Ústecký kraj

Doporučené zdroje informací

BLAŽEK, J. – UHLÍŘ, D. – UNIVERZITA KARLOVA. *Teorie regionálního rozvoje : nástín, kritika, implikace*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1974-3.

DISMAN, M. – UNIVERZITA KARLOVA. *Jak se vyrábí sociologická znalost : příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1966-8.

RATIA, C. – CHARTIER, J. *Bez odpadu : rady šité na míru vašemu rozpočtu, času i cíli!*. Praha: Mladá Fronta, 2019. ISBN 978-80-204-5100-2.

Předběžný termín obhajoby

2021/22 LS – PEF

Vedoucí práce

RNDr. Jiří Hrabák, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra humanitních věd

Elektronicky schváleno dne 6. 3. 2022

prof. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 7. 3. 2022

doc. Ing. Tomáš Šubrt, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 07. 11. 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Bezobalové obchody v Ústeckém kraji" jsem vypracoval(a) samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 30. 11. 2022

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala RNDr. Jiřímu Hrabákovi, Ph.D. za odborné vedení při mé výzkumné činnosti, také za podporu a trpělivost. Dále bych ráda poděkovala zástupcům a majitelům bezobalových obchodů za poskytnuté rozhovory a jejich upřímnost. Další poděkování patří nakupujícím v bezobalových prodejnách.

Bezobalové obchody v Ústeckém kraji

Abstrakt

Diplomová práce se věnuje bezobalovým obchodům, jejich přínosu k udržitelnosti a regionálnímu rozvoji, a to konkrétně v lokalitě Ústecký kraj.

Cílem bylo zjistit motivaci občanů k nakupování v bezobalových obchodech a motivaci podnikatelů k provozování prodejny právě v tomto oboru.

Teoretická část se věnuje nejprve důvodům, které by měly vést k uvědomění si, proč minimalizovat využívání plastů. Zabývá se pojmy jako regionální rozvoj, cirkulární a sdílená ekonomika, Smart city, nerůst, bezobalové obchody. Zaměřuje se také na legislativní oporu nejen pro třídění odpadů, ale také pro minimalizaci plastových odpadů u nás a v celé EU.

Součástí praktické části je prostorová analýza bezobalových obchodů v ČR včetně chronologického vývoje v jednotlivých krajích. V praktické části dále probíhalo kvalitativní šetření prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů s nakupujícími v bezobalových obchodech v dané lokalitě. Cílem tohoto výzkumu bylo zhodnotit motivaci respondentů k nákupům v těchto prodejnách a vliv realizovaných nákupů v bezobalových obchodech na jejich další zákaznické chování. Další částí kvalitativního šetření byly polostrukturované rozhovory s vybranými výzkumnými partnery – provozovateli bezobalových obchodů v Ústeckém kraji.

V závěrečné části jsou shrnuty výsledky ze strukturovaných rozhovorů jak s provozovateli/majiteli bezobalových obchodů, tak i se zákazníky bezobalových obchodů.

Klíčová slova: regionální rozvoj, cirkulární ekonomika, sdílená ekonomika, recyklace, upcyklace, bezobalové obchody

Packaging-free Shops in the Ústí nad Labem Region

Abstract

The diploma thesis is devoted to packaging-free stores, their contribution to sustainability and regional development, specifically in the Ústí Region.

The goal was to find out the motivation of citizens to shop in packaging-free stores and the motivation of entrepreneurs to run a store in this field.

The theoretical part is first devoted to the reasons that should lead to the realization of why to minimize the use of plastics. It deals with concepts such as regional development, circular and shared economy, Smart city, non-growth, packaging-free shops. It also focuses on legislative support not only for waste sorting, but also for the minimization of plastic waste in our country and throughout the EU.

Part of the practical part is a spatial analysis of packaging-free stores in the Czech Republic, including chronological development in individual regions. In the practical part, a qualitative investigation was carried out through semi-structured interviews with shoppers in packaging-free stores in the given location. The aim of this research was to evaluate the respondents' motivation to make purchases in these stores and the effect of purchases made in packaging-free stores on their further customer behavior. Another part of the qualitative investigation was semi-structured interviews with selected research partners - operators of packaging-free stores in the Ústí Region.

The final part summarizes the results of structured interviews with both operators/owners of packaging-free stores and customers of packaging-free stores.

Keywords: regional development, circular economy, shared economy, recycling, upcycling, packaging-free shops

Obsah

1 Úvod	11
2 Cíl práce a metodika	13
2.1 Cíl práce	13
2.2 Metodika	13
3 Teoretická východiska	15
3.1 Regionální rozvoj	15
3.1.1 Udržitelný rozvoj v kontextu demografického vývoje	17
3.1.2 Smart City/Smart Region/Village	18
3.1.3 EU a regionální rozvoj	19
3.2 Trvalá udržitelnost	22
3.2.1 Nerůst	24
3.2.2 Sdílená ekonomika	27
3.2.3 Udržitelný rozvoj v Ústeckém kraji	28
3.3 Obal – jde to i bez něho?	30
3.3.1 Legislativa v oblasti nakládání s odpady	36
3.3.2 Bezobalové obchody v Ústeckém kraji	38
4 Vlastní práce	40
4.1 Prostorová analýza	40
4.1.1 Počet bezobalových obchodů	41
4.1.2 Počet bezobalových obchodů na počet obyvatel	43
4.1.3 Vývoj trhu bezobalových obchodů	44
4.2 Bezobalové obchody v Ústeckém kraji z pohledu majitelů i zákazníků	54
4.2.1 Motivace	54
4.2.2 Podpora zákazníků, podpora stran města, kraje, státu	57
4.2.3 Odpad z provozu, obaly	59
4.2.4 Zákazníci	60
5 Výsledky a diskuse	64
6 Závěr	72
7 Seznam použitých zdrojů	75
7.1 Knižní zdroje	75
7.2 Internetové zdroje	75
8 Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratk	81
8.1 Seznam obrázků	81
8.2 Seznam tabulek	81
8.3 Seznam grafů	81

8.4	Seznam použitých zkratek.....	81
-----	-------------------------------	----

1 Úvod

Můžeme pro zlepšení současné situace s odpady něco udělat? Každý jeden z nás? Ano, vždyť můžeme začít u sebe. Tím, že budeme přemýšlet nad svým každodenním životem, nad svými potřebami a nad jejich uspokojováním a nad dopady našeho jednání. Tudiž i nad tím, co, kde, a jak nakupujeme, v čem je zboží, které si pořizujeme zabaleno a musí být zabaleno? Přemýšlejme, zda můžeme pomoci s touto tolik potřebnou změnou v přístupu k životnímu prostředí - našemu životnímu prostředí. Změnou, která povede k omezování obalů, spotřeby plastů a menšímu znečišťování našeho okolí a přírody vůbec.

Ano, je těžší pít se po lokálních potravinách, objíždět prodejce v kraji, navštěvovat farmářské trhy, second handy, burzy. Obzvláště v dnešní uspěchané době, kdy je tak jednoduché vybrat si v samoobsluze polotovary a tuto volbu preferovat, vždyť nám ušetří čas. Ale planetu máme jen jednu. Změna, pokud ji nastartujeme, ale také, pokud se nic nezmění, toto rozhodnutí ovlivní život nejen každého v současnosti žijícího jednotlivce na planetě, především také generace budoucí. Přístup k životu našich dětí, vnoučat a dalších následujících potomků a generací bude vycházet z toho, jak žijeme my a jak je žít naučíme. Vzory táhnou, tak to je. Buďme tedy dobrými vzory, které nemyslí jen na sebe, své pohodlí, ale také na lepší budoucnost svých dětí a lidstva obecně. Honíme se za blahobytem, rychlejšími auty, módními výstřelky, a to vše ve znamení pokroku, avšak na úkor životního prostředí. Vždyť *"naše planeta praská pod náporom odpadu ve švech. Skládky jsou, řekněme, plné - a lány nádherné země a vody oceánů jsou zasypány smrdutými odpadky"*¹.

Někdo by se jistě ohradil, že našťestí plasty recyklujeme. Avšak do roku 2019 bylo vyrobeno 8,3 mld. tun plastu a recyklováno bylo z tohoto množství pouze 9 %. Světová populace neustále roste, do roku 2050 se má její počet přiblížit 10 mld. lidí². „OSN předpovídá, že udržet náš stávající životní styl při tak velké populaci by vyžadovalo přírodní zdroje tří planet“³.

Vědomými rozhodnutími, které povedou k bezodpadovému přístupu vneseme štěstí nebo minimálně pocit zadostiučinění i do svých životů. Protože tento přístup není jen změnou k lepšímu. Je to nový životní směr, životní styl, kotva na rozbouřeném moři nelehké uspěchané doby. A v tomto případě více než kdy jindy platí, že cesta je cíl, neboť úplně bez

¹ DYER, H. *Jak říct ne odpadu*. 2021, s. 5.

² Tamtéž, s. 16.

³ Tamtéž, s. 16.

odpadu to zkrátka nejde, a nepůjde. Ale pokud nás, kteří chceme se současným extrémně spotřebitelským způsobem našeho života něco udělat, bude přibývat, a nebudeme jenom chtít, ale začneme tyto změny postupně, krůček po krůčku realizovat, tak se náš svět stane krásnějším. Bude na něm snad méně odpadu. Pojdme si chránit naši křehkou planetu.

Motto: Jak uvedl Marco Deriu na konferenci Barcelona Degrowth Conference v březnu 2010 a citovala Fraňková Eva: *„Přemýšlení v globálních souvislostech a solidarita vůči ostatním lidem a přírodě nás nevyhnutelně přivedou k okamžiku, kdy budeme muset svou těžce vydobytou svobodu použít v tom nejradikálnějším, nejopravdovějším smyslu: k tomu, abychom využívání svých možností dobrovolně omezili“*⁴.

⁴ DERIU, M. 2010 cit. v FRAŇKOVÁ, E. *Lokální ekonomiky v souvislostech aneb Produkce a spotřeba z blízka*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 7

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem je analýza bezobalových obchodů v Ústeckém kraji v kontextu regionálního rozvoje. Součástí práce jsou také dílčí cíle: Prvním z dílčích cílů je prostorová analýza těchto obchodů v celé ČR. Dále upozornit na obrovské množství odpadu, které naše konzumní společnost vyprodukuje a jeho dopady na přírodu. Dalším dílčím cílem je zjistit motivaci provozovatelů bezobalových obchodů k podnikání právě v tomto oboru činností a v neposlední řadě je dílčím cílem zjistit motivaci zákazníků k nakupování v bezobalových obchodech a dozvědět se, zda nakupování v bezobalových obchodech vede zákazníky k zamyšlení se nad obaly výrobků a dalšími souvislostmi, případně také mění jejich nákupní zvyklosti. Práce rovněž nastiňuje možné cesty a postupy vedoucí k redukci až minimalizaci odpadu.

2.2 Metodika

Teoretická část diplomové práce byla zpracována za pomoci odborné literatury a internetových zdrojů k příslušnému tématu, z nichž vyloučeny byly definované pojmy související a ústící k tématu bezobalových obchodů.

Na základě dat poskytnutých organizací Bezobalu, z. ú. byla sbírána empirická data a na jejich podkladě byl zjištěn počet dohledatelných bezobalových obchodů, které v ČR vznikly, i když již některé z nich ukončily svoji činnost. Byly ověřeny informace o všech obchodech, zda jsou v provozu nebo naopak již ukončily svou činnost. Aby mohla být provedena prostorová analýza skladby a rozšíření obchodů v jednotlivých krajích, bylo potřeba ke všem prodejnám prostřednictvím dostupných kontaktů nejen ověřit jejich provoz, ale především dohledat město a kraj jejich působnosti, a to včetně uzavřených. Z veřejně dostupných zdrojů byly získány kontakty na jednotlivé obchody. Tyto prodejny byly telefonicky případně formou SMS kontaktovány a bylo prověřeno, zda stále provozují činnost, pokud tak nevyplývalo z aktuálních facebookových příspěvků nebo příspěvků na webových stránkách. Tato empirická data vyústila v prostorovou analýzu bezobalových prodejen včetně chronologického vývoje počtu otevíraných a uzavíraných prodejen v jednotlivých krajích. Doplněný seznam všech zjištěných prodejen byl doplněn o funkci filtrování tak, aby bezobalové prodejny mohly být rozřazeny do jednotlivých krajů. Za každý jednotlivý kraj byl

vyhotoven graf popisující chronologický vývoj v čase – otevírání a uzavírání bezobalových obchodů, a to v letech 2014 až 2022. Dalším výstupem byl na základě statistických dat od ČSÚ zpracovaný přehled bezobalových prodejen v jednotlivých krajích. Dále byl zjištěn počet obyvatel připadajících na jeden bezobalový obchod za jednotlivé kraje.

Další praktická část vycházela z dat poskytnutých a nahrávaných rozhovorů, z nichž jeden proběhl vzhledem k nemoci dotazovaného on-line formou, taktéž s audio nahrávkou. Všichni oslovení souhlasili s nahráváním a zároveň s využitím možných citací v diplomové práci. Z přepsaných rozhovorů vzniklo 33 stran textu a bylo nacestováno přes 450 km, a to ekologicky, s co nejmenší uhlíkovou stopou⁵, neboť právě tím se vyznačuje železniční doprava. Základním vodítkem pro polostrukturované rozhovory byly scénáře se základními kostrami rozhovorů. V případě scénáře pro provozovatele/majitele bezobalových obchodů se jednalo o deset otázek. Rozhovory se podařilo zrealizovat s pěti informanty – majiteli bezobalových obchodů. Pro všechny bezobalové obchody byla, vzhledem ke kvalitativnímu výzkumu, použita fiktivní jména, a to označení barvami. Dále byl veden jeden rozhovor se zástupcem společnosti Bezobalu, který se ze zdravotních důvodů podařilo realizovat online. Jako poslední byl realizován také doplňkový telefonický rozhovor se zástupkyní Spolku obŽIVA. Scénář pro zákazníky těchto obchodů tvořil základní kostru rozhovoru v rozsahu devíti otázek. Další pokračování všech rozhovorů se odvíjelo od jejich průběhu. Informantů zákazníků bylo deset.

⁵ ČESKÉ DRÁHY, *Naše společná mise: Nulové emise* [online]. [cit. 2022-11-07]. Dostupné z: <https://www.cd.cz/vlakemeko>

3 Teoretická východiska

3.1 Regionální rozvoj

Regionální problémy existovaly vždy. „Původně, před velkou hospodářskou krizí třicátých let, se tvrdilo, že regionální diferenciace ekonomického vývoje je determinována podmínkami národní ekonomiky, a je tudíž zbytečné pokoušet se toto rozdělení měnit“⁶. Existence regionálních problémů v této době byla považována spíše za dočasnou nerovnováhu ve všeobecné ekonomické rovnováze. Zmíněné problémy jsou ovlivněny mnoha faktory. Významné jsou především různé, především chybějící přírodní zdroje. Ale také geografická odlehlost nebo malá mobilita kapitálu a pracovních sil⁷. „Diference, nerovnosti jsou obecně významným podnětem společenského vývoje, přičemž jejich existence je žádoucí a nezbytná“⁸. Tyto diference působí do určité míry stimulačně, dokud nejsou již příliš velké. Pak jsou z důvodů obvyklých sociálních a politických důsledků chápány spíše jako negativní jevy. Neboť se vlády snaží minimalizovat nerovnosti tzv. disparity mezi regiony, je právě toto úsilí základním kamenem, na kterém staví regionální politika. Bez ní by neexistoval, respektive nebyl uceleně a centrálně řízen regionální rozvoj. Regionální politika je také jedním z prostředků k dosažení národních cílů. Mezi další podstatné důvody fungování regionální politiky patří ekonomické, sociální, politické a také ekologické hledisko⁹.

Regionální politika tedy vzniká v 30. letech 20. století ve Velké Británii v období velké hospodářské krize, kdy je vláda nucena řešit velké socioekonomické rozdíly mezi regiony a dopady zhoršující se situace regionů. Řešením bylo vydání a přijetí prvního legislativního dokumentu "Zákon o speciálních územích" v roce 1934, které odstartovalo dosud nepřetržitý rozvoj regionální politiky ve Velké Británii¹⁰. „Ve většině

⁶ WOKOUN, R., MALINOVSKÝ, J., DAMBORSKÝ, M., BLAŽEK, J. a kol. *Regionální rozvoj, východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování*. Praha: Linde, 2008. s. 21

⁷ WOKOUN, R., MALINOVSKÝ, J., DAMBORSKÝ, M., BLAŽEK, J. a kol. *Regionální rozvoj, východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování*. Praha: Linde, 2008. s. 21

⁸ HIRSCHMAN, 1958, cit v WOKOUN, R., MALINOVSKÝ, J., DAMBORSKÝ, M., BLAŽEK, J. a kol. *Regionální rozvoj, východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování*. Praha: Linde, 2008. s. 22

⁹ BLAŽEK, UHLÍŘ, 2002, cit v WOKOUN, R., MALINOVSKÝ, J., DAMBORSKÝ, M., BLAŽEK, J. a kol. *Regionální rozvoj, východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování*. Praha: Linde, 2008. s. 23

¹⁰ WOKOUN, R., MALINOVSKÝ, J., DAMBORSKÝ, M., BLAŽEK, J. a kol. *Regionální rozvoj, východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování*. Praha: Linde, 2008. s. 24

*západoevropských zemí se začala uplatňovat regionální politika na přelomu padesátých a šedesátých let*¹¹. Stejně jako v minulosti země postupně přistupovaly k zavádění regionální politiky, tak se liší i rychlost jednotlivých zemí v přibližování se k vytyčeným cílům Evropské unie¹². „*V současnosti se dá konstatovat, že hlavní dokumenty Evropské unie nevyjadřují situaci v těchto zemích, ale spíše představy o optimálním obsahovém, právním a institucionálním uspořádání sféry regionální politiky*“¹³. Rozdílné snahy jednotlivých členských států EU jsou pochopitelně zapříčiněny rozdílnostmi v tradicích a v cestách, které byly zvoleny jako prostředky pro dosažení jednotlivých cílů¹⁴.

Hlavním dokumentem EU pro regionální rozvoj je Evropská charta regionální plánování z roku 1983. V České republice bývá nazývána Chartou prostorového nebo územního plánování, neboť jsou v tomto dokumentu vytyčeny cíle prostorového uspořádání¹⁵. Jak uvádí Wokoun jsou těmito cíli: „*Vyvážený socioekonomický rozvoj regionů, zlepšování životních podmínek, zodpovědné zacházení s přírodními zdroji a ochrana životního prostředí a racionální využívání území*“¹⁶.

Kromě faktu, že je regionální politika součástí státní politiky, „...*lze velmi obecně regionální politiku definovat jako soubor cílů, opatření a nástrojů vedoucích ke snižování příliš velkých rozdílů v socioekonomické úrovni jednotlivých regionů*“¹⁷. Rozvoj, který je nejen udržitelný, ale také vychází z vyváženého růstu – to je jeden z cílů EU. Spolu s cílem zaměřeným na ochranu životního prostředí a nástroji regionální a strukturální politiky Evropské unie, to vše podpořeno potřebnou legislativou, má regionální rozvoj ideální podmínky k dalšímu růstu.

¹¹ WOKOUN, R., MALINOVSKÝ, J., DAMBORSKÝ, M., BLAŽEK, J. a kol. *Regionální rozvoj, východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování*. Praha: Linde, 2008. s. 25

¹² WOKOUN, R., MALINOVSKÝ, J., DAMBORSKÝ, M., BLAŽEK, J. a kol. *Regionální rozvoj, východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování*. Praha: Linde, 2008. s. 27

¹³ WOKOUN, R., MALINOVSKÝ, J., DAMBORSKÝ, M., BLAŽEK, J. a kol. *Regionální rozvoj, východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování*. Praha: Linde, 2008. s. 26

¹⁴ WOKOUN, R., MALINOVSKÝ, J., DAMBORSKÝ, M., BLAŽEK, J. a kol. *Regionální rozvoj, východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování*. Praha: Linde, 2008. s. 26

¹⁵ Tamtéž, s. 26

¹⁶ Tamtéž, s. 26

¹⁷ Tamtéž, s. 29

3.1.1 Udržitelný rozvoj v kontextu demografického vývoje

Aby regionální rozvoj fungoval správně, neměl by se zaměřovat jen na současnou populaci, měl by vidět i do budoucnosti: *“Udržitelný rozvoj je takový rozvoj, který zajistí potřeby současných generací, aniž by bylo ohroženo splnění potřeb generací příštích, a aniž by se to dělo na úkor jiných národů”*¹⁸. Také v Zákoně č. 17/1992 Sb. o životním prostředí se uvádí: *„Trvale udržitelný rozvoj společnosti je takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby, a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů”*¹⁹.

Pokud se regiony samy ujmou iniciativy a bude v nich probíhat politika regionálního plánování, je nutno pro tuto politiku stanovit potřebné nástroje. Pro životní prostředí je výhodnější, aby se v aglomeracích nesoustředil tak velký počet obyvatel. Druhý pohled na soustředování obyvatelstva v městech nám ukazuje na tzv. urbanizační efekty. *“Urbanizační efekty...plynou zejména z koncentrace obyvatelstva a všech ostatních aktivit ...a ovlivňují zejména služby”*²⁰. Urbanizační efekty patří spolu s efekty lokalizačními, s úsporami z rozsahu a úsporami ze specializace k aglomeračním efektům. Ty z mikroekonomického pohledu představují úspory z rozsahu, kdy s růstem objemu výroby klesají náklady na jednotku produkce. Aby těchto úspor mohlo být dosaženo, musí firma nejprve růst, aby později objem výroby vzrostl. Tento růst společností vyvolávají právě lokalizační efekty²¹. *„Lokalizační efekty plynou z prostorové koncentrace návazných či podobných výrob...a ovlivňují zejména průmysl”*²². Urbanizační a lokalizační efekty představují externí aglomerační efekty, vztahující se k celému odvětví²³. *“Existence pouze lokalizačních efektů je typická pro tzv. klastry. Jedná se o přirozeně vzniklé průmyslové aglomerace, které obvykle představují regionální póly růstu a nejedná se přitom o města”*²⁴.

Ruku v ruce s demografickým vývojem obyvatel a populace obecně, neboť ta neustále roste a do roku 2050 je očekáván nárůst blížící se k 10 mld. obyvatel²⁵, stoupá také

¹⁸ MMR. *Základní pojetí konceptu udržitelného rozvoje* [online]. [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.mmr.cz/cs/ministerstvo/regionalni-rozvoj/informace,-aktuality,-seminare,-pracovni-skupiny/psur/uvodni-informace-o-udrzitelnem-rozvoji/zakladni-pojeti-konceptu-udrzitelneho-rozvoje>

¹⁹ ZÁKONY PRO LIDI. Zákon č. 17/1992 Sb. o životním prostředí [online]. [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-17/zneni-20170701?text=121%2F2000>

²⁰ Čadil, J. *Regionální ekonomie. Teorie a aplikace*. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 131

²¹ Čadil, J. *Regionální ekonomie. Teorie a aplikace*. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 129-s.130

²² Tamtéž, s. 130

²³ Čadil, J. *Regionální ekonomie. Teorie a aplikace*. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 130-s.131

²⁴ Tamtéž, s. 131

²⁵ DYER, H. *Jak říct ne odpadu*. 2021, s. 16.

zaldněnost měst. V současnosti žije ve městech více než polovina světové populace. Tento trend se zřejmě v budoucnosti bude ještě prohlubovat. Se vzrůstajícím počtem obyvatel rostou městům také náklady za služby související s dopravní obslužností, zajištěním kanalizace a většího množství pitné vody a energií a pochopitelně také s likvidací odpadů. Současný probíhající technologický pokrok, využívání stále většího počtu technologií nejen v oblasti médií, informačních a komunikačních prostředků, rozvinutá digitalizace to vše nám ukazuje směrem k chytrému regionu. Udržitelný rozvoj měst se tedy minimálně v brzké budoucnosti jistě nevyhne pojmu Smart City/Smart Region/Village.

3.1.2 Smart City/Smart Region/Village

Regionální rozvoj, je důležité sledovat jako proces souhrnně, spolehlivě, průběžně, tedy včas mít potřebná a relevantní data k dispozici. Pomocí určených indikátorů, a především koordinovaně a jednotně, provádět sběr dat, neboť pokud pro data a indikátory z jednotlivých regionů nebudou nastaveny jednotné parametry, nebudou mít tyto potřebnou vypovídací schopnost, nebude možno je porovnávat - provádět na nich benchmarking a nebude možná další práce s nimi. Těžko se pak vytipují jednoznačně slabá místa, na která je potřeba zaměřit pozornost.

Z důvodu potřebné a naprosto nezbytné komunikace a spolupráce mezi jednotlivými městy, kraji, ale také organizačně-správními celky ČR je evidentní prioritou zajištění informačních toků, které je podporováno a zprostředkováno právě rozvíjejícími se technologiemi ICT.

Města proto čeká období transformace, velkých změn, kdy budou muset zvládnout tento neustále se zvětšující nápor a ve větší míře využívat právě chytré a moderní technologie. Tyto nemohou být provozovány, a především propojovány bez internetu. „*Termíny Smart City a Smart Region se začaly ve světě objevovat již v devadesátých letech minulého století, a to především v souvislosti s rozšiřováním informačních a komunikačních technologií a s elektronizací veřejné správy, přičemž již od samotného prvopočátku byl tento koncept chápán jako multidisciplinární*“²⁶. V souvislosti s ním je pochopitelně vyžadována ještě intenzivnější spolupráce, než tomu bylo doposud, a to ve všech participujících oborech prostřednictvím širokého spektra procesů. Počínaje od chytré veřejné správy v souvislosti se všudypřítomnou digitalizací, raketově se rozvíjejícími technologiemi ICT - informačními a

²⁶ PAVLÍK, M. *Regiony budoucnosti - spolupráce, bezpečí, efektivita*. Praha: Grada Publishing a.s., 2020, s. 20

komunikačními, inovačním podnikáním, to vše doprovázeno snahami o udržitelnost. *"Otázka udržitelnosti též souvisí se zapojením obyvatel do procesu plánování rozvoje města a regionu, kdy investice do lidského a sociálního kapitálu a tradiční (tj. dopravní) a moderní komunikační infrastruktura (tj. ICT) podporují udržitelný hospodářský růst a vysokou kvalitu života s moudrým řízením přírodních zdrojů, a to prostřednictvím participativního způsobu správy"*²⁷. Na to, jak města technologicky pozvednout prostřednictvím technologií neexistuje žádný jednotný postup. Tento fakt logicky vyplývá z jedinečnosti a specifčnosti každého z měst spolu s názorovou rozdílností zastupitelů v otázce jejich budoucí vývoje. Investice do modernizace měst jsou nemalé. Je v zájmu všech, aby se města stala lepšími místy pro život, která budou skvěle fungovat-zajišťovat potřeby svých obyvatel a zároveň nebudou zapomínat na životní prostředí. *„Smart region je region, který za podpory prostředků EU usiluje o efektivnější řízení, kvalifikovanější úředníky a celkové zlepšení poskytovaných služeb"*²⁸.

Jak uvádí Slavík lze využít internetu věci například pro inteligentní odpadové hospodářství ve městě. Na příkladu z praxe v norském městě Stavanger ukazuje, jak je internet věci provázán s chytrými kontejnery na odpad. Ty jsou vybaveny monitorovacím systémem napojeným na běžnou datovou síť pro mobilní telefony. Zařízení je napojeno na solární panely a baterie²⁹.

3.1.3 EU a regionální rozvoj

Zájem o regionální problematiku vzrostl především od roku 1997, kdy došlo k extrémnímu nárůstu nezaměstnanosti a vznikaly výrazné rozdíly v míře nezaměstnanosti mezi regiony³⁰.

Aby regiony a další územní celky mohly získat prostředky na realizaci svých projektů z různých fondů, musí být zpracovávány strategie regionálního rozvoje. Současně je vypracování takových dokumentů důležitým požadavkem pro koordinaci rozvoje měst, obcí

²⁷ PAVLÍK, M. *Regiony budoucnosti - spolupráce, bezpečí, efektivita*. Praha: Grada Publishing a.s., 2020, s. 20

²⁸ PAVLÍK, M. *Regiony budoucnosti - spolupráce, bezpečí, efektivita*. Praha: Grada Publishing a.s., 2020, s. 22

²⁹ SLAVÍK, J. *Smart city v praxi*. Praha. Vydavatelství Profi Press s.r.o., 2017, s. 127

³⁰ BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D., *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace*. Praha: Karolinum, 2011, s. 8

a dalších územních celků, projektů z různých zdrojů či fondů³¹. Např. možnost čerpání podpory z ESIF fondů EU.

Regionální politika se dostává do popředí zájmů. Vnější faktor, který tento zájem podpořil je především vstup ČR do EU. Zde je regionální politika podporována také regionálním výzkumem a regionální politice je věnována velká a systematická pozornost³². „Evropská unie proto vyvíjí zřetelný tlak i na vytvoření moderní a efektivní regionální politiky v nových členských státech. Na tuto oblast jsou také zaměřeny nemalé zdroje v rámci politiky hospodářské, sociální a teritoriální soudržnosti“³³. V kontextu EU je regionální politika brána jako nástroj podpory a rozvoje slabších regionů. Teorie regionálního rozvoje si prošla a neustále prochází různými vývojovými fázemi. Teorie regionálního rozvoje jsou děleny vícero způsoby, a to vždy dle zvažovaných kritérií. Obvykle se jedná o dvě velké skupiny³⁴. „Do první skupiny jsou zařazovány teorie regionální rovnováhy (tzv. konvergenční teorie), jejichž autoři se přiklánějí k názoru, že přirozenou základní tendencí regionálního rozvoje je vyrovnávání rozdílů mezi regiony. Druhou skupinu pak tvoří teorie regionální nerovnováhy (tzv. divergenční teorie), jejichž zastánci jsou přesvědčeni, že v průběhu vývoje dochází spíše k dalšímu zvětšování meziregionálních rozdílů“³⁵. Regionální rozvoj a rozdíly mezi jednotlivými regiony samozřejmě spočívají nejen v odlišných přírodních podmínkách v jednotlivých oblastech, ale také vyplývají z vývoje společnosti v prostředí. „Ačkoli je existence rozdílů žádoucí a nezbytná ..., příliš velké rozdíly, ať již mezi jednotlivci nebo mezi regiony, přestávají působit stimulačně a mají i závažné sociální a politické důsledky, a proto jsou zpravidla považovány za negativní jev“³⁶. Na každý region působí různé vzájemně se ovlivňující faktory a subjekty. Subjekty do svého působení pochopitelně vnášejí také emoce a zkrátka mají každý svůj specifický přístup. „Jednou z forem, kterou se vlády snaží o snížení rozdílů na regionální úrovni, je regionální politika“³⁷. Regionální politika je nástrojem, za jehož pomoci lze snižovat rozdíly na regionální úrovni. Regionální rozdíly se v různých společnostech velmi liší a také přístup společnosti

³¹ BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D., *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace*. Praha: Karolinum, 2011, s. 8

³² BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D., *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace*. Praha: Karolinum, 2011, s. 9

³³ BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D., *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace*. Praha: Karolinum, 2011, s. 9

³⁴ MARTIN, SUNLEY, 1998, cit. v BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D., *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace* 2011, s. 13

³⁵ BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D., *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace* 2011, s. 13

³⁶ BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D., *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace* 2011, s. 17

³⁷ BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D., *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace*. 2011, s. 18

k těmto rozdílům. Tolerance k těmto problémům se rychle mění v čase. Je zde tedy tenká hranice pro důvod k intervenci v případě sociálních nerovností, a k jejich vyhodnocení jako problému k řešení³⁸.

Na mezinárodní úrovni se o udržitelném rozvoji jednalo v roce 1992, kdy se vláda Česká republiky, v té době tedy Vláda České a Slovenské federativní republiky nejprve zúčastnila jednání v Rio de Janeiro v roce 1992 Konference Organizace spojených národů o životním prostředí a rozvoji. Této konference, která je nazývána také Summit Země, se zúčastnilo 172 vlád světa spolu se 116 osobně přítomnými hlavami států³⁹. Zde byla definována opatření ke globálnímu udržitelnému rozvoji. Nejdůležitějším dokumentem, který zde vznikl byla Agenda 21. Obsahuje 40 kapitol. Jedná se o sěžejní, a především výchozí podklad pro krajské strategie. Dle STRATEGIE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE ÚSTECKÉHO KRAJE 2006 - 2020 patří mezi nejdůležitější body ze zmíněné Agendy 21⁴⁰:

- „6. *Ochrana a podpora lidského zdraví*
- 7. *Podpora udržitelného rozvoje v lidských sídlištích*
- 8. *Integrace životního prostředí a rozvoje do rozhodovacího procesu*
- 9. *Ochrana atmosféry*
- 13. *Péče o křehké ekosystémy: udržitelný rozvoj hor*
- 19. *Šetrný způsob zacházení s toxickými chemikáliemi s ohledem na ŽP*
- 20. *Šetrný způsob zacházení s nebezpečnými odpady s ohledem na životní prostředí*
- 21. *Šetrný způsob zacházení s pevnými odpady a problematika související s kapalnými odpady*
- 28. *Iniciativy místní správy k podpoře Agendy 21*
- 36. *Podpora vzdělávání, povědomí veřejnosti a školení odborníků*⁴¹.

Na Světovém summitu o udržitelném rozvoji, který se konal v Johannesburgu v roce 2002 se účastníci také zavázali realizovat závěrečný dokument. Cílem summitu bylo vyhodnotit závěry předchozí Konference OSN v roce 1992 v brazilském Rio de Janeiro.

³⁸ BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D., *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace*. 2011, s. 18

³⁹ WIKIPEDIE, Summit Země [online]. [cit. 2021-02-15]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Summit_Zem%C4%9B

⁴⁰ ÚSTECKÝ KRAJ. *Strategie udržitelného rozvoje Ústeckého kraje. Problematika udržitelného rozvoje na mezinárodní úrovni* [online]. [cit. 2021-02-14]. Dostupné z: https://www.kr-ustecky.cz/assets/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=1642281

⁴¹ ÚSTECKÝ KRAJ. *Strategie udržitelného rozvoje Ústeckého kraje. Problematika udržitelného rozvoje na mezinárodní úrovni* [online]. [cit. 2021-02-14]. Dostupné z: https://www.kr-ustecky.cz/assets/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=1642281

V Johannesburgu došlo k dohodě a přijetí konkrétních závazků, jak lépe a efektivněji plnit přijaté úkoly a řešit celosvětové problémy v kontextu s udržitelným rozvojem⁴². Ve formě plánu realizace principů udržitelného rozvoje přijaté na Konferenci Organizace spojených národů o životním prostředí a rozvoji v Riu de Janeiro vznikl závěrečný dokument Plán realizace. Mezi ostatními účastníky i Vláda ČR potvrdila platnost dokumentu Agenda 21 z konference v Riu de Janeiro v roce 1992⁴³.

3.2 Trvalá udržitelnost

Lineární ekonomika je typická těžbou surovin jako materiálových zdrojů pro další výrobu výrobků. Na konci životního cyklu výrobku v době lineární ekonomiky je výrobek v podstatě zlikvidován. Tato ekonomika je, jak je patrné z obrázku 2, charakteristická největším objemem odpadu. Cílem budoucnosti, za předpokladu co nejefektivnějšího využívání zdrojů, pokud možno s co nejmenším dopadem na naše okolní prostředí, je cirkulární ekonomika. V té se výrobky znovu opravují, jsou jim nahrazovány opotřebované části, recyklují, upcyklují tak dlouho, jak to jednotlivé výrobky umožňují a z životních cyklů výrobků se stávají vlastně takové uzavřené – cirkulující – smyčky⁴⁴. Logickým mezičlánkem mezi ekonomikou lineární a cirkulační je ekonomika recyklační. Recyklace snižuje množství vyprodukovaného odpadu. „*Recyklace je zásadním pilířem cirkulární ekonomiky, která prosazuje udržitelné nakládání se zdroji. Investovat do recyklačních technologií a upřednostňovat recyklaci ze strany státu by mělo být základní reakcí na současnou krizi*“⁴⁵. Je v zájmu lidstva zachovat přírodní bohatství pro příští generace, tedy žít udržitelně. Je proto nezbytné zefektivnit výrobu tak, aby vznikalo co nejmenší množství odpadu nebo ideálně, jak je tomu právě u cirkulační ekonomiky, nevznikal odpad žádný:

⁴² ENVIWEB. *Účast ministra životního prostředí Libora Ambrozka na Světovém summitu o TUR v Johannesburgu* [online]. [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: <https://www.enviweb.cz/39002>

⁴³ MŽP. *Místní agenda 21* [online]. [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/mistni_agenda_21

⁴⁴ TÓTHOVÁ, D. a kol. *Nástroje pro přechod na oběhové hospodářství*. Brno: Masarykova univerzita, 2020. s. 2

⁴⁵ ZAJÍMEJ SE. INSTITUTE UDRŽITELNÉ EKONOMIKY. *Polemika: Recyklace jako prostředek pro restart ekonomiky* [online]. [cit. 2022-02-16]. Dostupné z: <https://zajimej.se/polemika-recyklace-jako-prostredok-pro-restart-ekonomiky/>

Obrázek 1: Lineární ekonomika, ekonomika recyklace, oběhová ekonomika

Zdroj: Investování pro holky⁴⁶

Je-li řeč o změně v životním stylu, o posunu od čistě konzumní společnosti k udržitelnosti a o snižování emisí a nákladů na dopravu, vychází z této relativně jednoduché rovnice regionální přístup. Čím více regionálního přístupu, tím blíže udržitelnosti. A ač je více či méně zdánlivě vnímáno, že většina podpory a rozvojových agentur a projektů je směřována do několika metropolí, základem ekonomiky je region. Neboť region v pojetí nejen pouze ČR, je co do prostoru a rozsahu jednoznačně přehlednější a dá se lépe řídit a také využívat. Od situace v jednotlivých regionech, v oblasti kultury, podnikání, přes dopravu či mobilitu, školství a v dalších oblastech, se odvíjí rozvoj celé společnosti a státu. Je proto důležité, aby se regiony rozvíjely a měly pro svůj růst příhodné podmínky.

Udržitelný přístup úzce souvisí s ekologií a ochranou životního prostředí, avšak důležitým faktorem je také řízení veřejné správy a propojování všech souvisejících oblastí, jako jsou mobilita-tedy dopravní infrastruktura, energetika, kultura, školství a mnoho dalších veřejných oblastí viz. obrázek 1, reflektuje přitom jejich funkčnost a spravedlnost. Přístup, který znamená ekonomický růst, ale nezapomíná a stále má na mysli dny budoucí nejen lidstva, ale i okolní přírody. Důležitým aspektem udržitelnosti je také odstraňování vlivů minulých, již uskutečněných a případně řešení jejich dopadů.

„Aby bylo dosaženo skutečného udržitelného rozvoje, je třeba vytvářet soudržné veřejné politiky ve všech jejich formách (strategie, zákony, finanční nástroje). Toho lze

⁴⁶ INVESTOVÁNÍ PRO HOLKY, Co je to cirkulární ekonomika a jak do ní investovat [online]. [cit. 2021-12-18]. Dostupné z: <https://investovaniproholky.cz/2021/05/20/co-je-to-cirkularni-ekonomika-a-jak-do-ni-investovat/>

dosáhnout při rozhodování podloženém fakty a zlepšováním podmínek pro účast veřejnosti, aby mohl být vytvořen smysluplný společenský dialog"⁴⁷.

Se zmíněnými strategiemi pracuje Česká republika již řadu let, a to v podstatě od svého vstupu do EU, kdy jsou strategie stanoveny vždy na sedm let a v současnosti strategie nejaktuálnější na období 2021-2027 byla nazvána Strategie regionálního rozvoje ČR 2021+, ve zkratce SRR 21+⁴⁸.

3.2.1 Nerůst

V roce 2012 se v Rio de Janeiro konala konference Rio+20. Světové ekonomiky v té době řešily dopady finanční krize a od konference byl očekáván nový impuls světovému environmentálnímu hnutí, klíčovým se nakonec stal "spor o ekonomický růst" a důležitým zmiňovaným pojmem zelená ekonomika. Kritika "růstu pro růst" a naší závislosti na ekonomickém růstu je proto pochopitelná a stává se podnětem pro vznik např. Hnutí udržitelného nerůstu. Do nedávna jediný správný ekonomický růst za každou cenu naráží na limity naší planety např. neobnovitelných zdrojů. Enormní nárůst počtu obyvatel a vysoký a stále se zvyšující životní standard obyvatel vede k obrovskému nárůstu odpadu, který již příroda nedokáže dostatečně rychle rozkládat.

Čím je lidstvo natolik motivováno, že staví do popření svého zájmu pokrok nikoli přírodu? Je to systém, který je všudypřítomný. Který vede společnost k neustálému hromadění. Podle Serge Latouche je k tomu vlastně lidstvu potřeba jen reklamy, která podněcuje k další spotřebě, úvěrů, aby bylo za co nakupovat a zrychlené a naplánované zastarávání výrobků tak, aby spotřeba měla předpoklady pro růst⁴⁹.

Jak uvádí Latouche naše společnost a její systém jsou postaveny na růstu. V případě jeho zpomalení nastává krize. Současný konzumní život je založený na třech pilířích: reklamě podporující spotřebu, na úvěrech, bez nichž by spotřeba nešla realizovat a také na rychlém zastarávání výrobků, které je pro výrobce hnacím motorem k vyšší spotřebě⁵⁰. Nerůst je v našem výkonově zaměřeném světě vnímán jako konec, přitom je to prostředek, jak zacházet s přírodními zdroji a zdroji obecně s rozmyslem a vědomím možných dopadů, nezapomínaje na dny příští.

⁴⁷ MŽP. *Udržitelný rozvoj* [online]. [cit. 2021-12-18]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/udrzitelny_rozvoj

⁴⁸ MŽP. *Strategie regionálního rozvoje ČR 2021+*. [online]. [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: <https://mmr.cz/cs/microsites/uzemni-dimenze/regionalni-rozvoj/strategie-regionalniho-rozvoje-cr-2021>

⁴⁹ LATOUCHE, S., *Malé pojednání o poklidném nerůstu*. Beroun: Za tratí, 2012, s. 23

⁵⁰ LATOUCHE, S., *Malé pojednání o poklidném nerůstu*. Beroun: Za tratí, 2012, s. 23

Myšlenka nerůstu existuje již opravdu velmi dlouho. Již Thomas Robert Malthus (1766-1834) začal tušit fyzické hranice ekonomického růstu. Vědecký základ následně předkládá Nicolas Léonard Sadi Carnot a to jako součást svého druhého termodynamického zákona⁵¹. V současnosti se k nerůstu hlásí ti, kteří kritizují radikální rozvoj a ti, jež by chtěli vytvořit odlišnou společnost. V té by měl být větší prostor ke kreativitě, jež byla dosud zablokována obrovským objemem odvedené práce, dosavadním systémem zaměřeným na ekonomiku a rozvoj. Tato nově vytvořená společnost by měla méně pracovat a spotřebovávat, a přesto lépe a spokojeně žít⁵². Nerůst může být vnímán jako určitý oxymóron tedy protimluv.

„Nerůst zkrátka nepředstírá, že se můžeme mít materiálně pořád lépe a lépe, aniž by to znamenalo rostoucí škody na životním prostředí“⁵³. Jak uvedl Latouche, jen člověk, který nepřemýšlí nebo ekonom se může tvářit, že nekonečný růst může pokračovat ve světě, který má své limity.⁵⁴

Je pochopitelné, že je rozporováno, aby ekonomický růst stále pokračoval, a přitom docházelo ke snížení materiální spotřeby, čehož je zapotřebí v rámci, lidstvem již vytyčeného, udržitelného rozvoje. *„Je tolik věcí, které by u nás mohly fungovat jinak. S postupem času se zvyšuje počet lidí, kteří nejen mechanicky opakují, že je třeba “snížit spotřebu”, ale skutečně touží po životě, který jim dá možnost být v kontaktu sami se sebou i se světem, ve kterém žijí. ...Modernita je z hlediska užívání života fantastická epocha; jde však o to, že můžeme žít moderně, aniž bychom u toho ničili planetu, a aniž bychom se v důsledku toho měli hůř“⁵⁵. Jde o přístup lidí a jejich preference. Pokud bude např. upřednostněno dostupnější zboží před zbožím ze zahraničí s vyššími přepravními náklady, budou spokojeny všechny strany: kupující (z místní nabídky), prodávající, a také životní prostředí. Výrobky, které budou opravovány místo vyhazovány nebo kupříkladu raději modernizovány za využití tvůrčí kreativity mohou navíc vytvářet nová pracovní místa. Zastánci teorie nerůstu poukazují na fakt, že v rámci pokračujícího a stále se vyvíjejícího technologického pokroku zkrátka dochází k zvyšování spotřeby zdrojů. *”Hnutí udržitelného nerůstu...je zároveň vážnou, někdy až depresivní reflexí situace, ve které se na prahu 21.**

⁵¹ LATOUCHE, S., *Malé pojednání o poklidném nerůstu*. Beroun: Za tratí, 2012, s. 21

⁵² LATOUCHE, S., *Malé pojednání o poklidném nerůstu*. Beroun: Za tratí, 2012, s. 16

⁵³ RESPEKT. *Zachrání odklon od myšlenky ekonomického růstu naši planetu?* [online]. [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/externi-hlasy/zachrani-odklon-od-myslenky-ekonomickeho-rustu-nasi-planetu>

⁵⁴ LATOUCHE, S., *Malé pojednání o poklidném nerůstu*. Beroun: Za tratí, 2012, s. 22

⁵⁵ ERIKSEN, T. H. *Syndrom velkého vlka: hledání štěstí ve společnosti nadbytku*. Brno: Doplněk, 2010, s. 199

století nacházíme. Jeden z významných zdrojů nerůstové argumentace tvoří ekologická ekonomie vycházející z přesvědčení, že jakýkoli socio-ekonomický systém je nevyhnutelně a ze své podstaty závislý na systému přírodním⁵⁶. I když je ve výrobě využíváno energeticky úsporných technologických postupů, souběžně ale objem výroby a zároveň také spotřeby stále roste. Proto k očekávaným úsporám nemůže dojít. Přitom limity v podobě omezených přírodních zdrojů jsou nepopíratelné a bez těchto zdrojů nemůže ekonomická produkce ve stejné míře pokračovat⁵⁷. Zmíněné zdroje ale v současné době ještě stále pocházejí původem z fosilních paliv. I v případě původu z obnovitelných zdrojů by měla jejich spotřeba růst pomaleji nebo tak rychle, aby se tyto obnovitelné zdroje stihly regenerovat, a také, aby docházelo k nahrazování zdrojů neobnovitelných zdroji obnovitelnými. V ČR byl dosud hospodářský a ekonomický nerůst zmiňován jako dobrovolný směr, kterým se bohužel zatím ubírají spíše jednotlivci. Tento si získal také podporu několika málo politických stran. Dle Mezinárodního panelu pro změnu klimatu by se do roku 2030 měly snížit emise skleníkových plynů o polovinu a do roku 2050 bychom se dokonce měli stát uhlíkově neutrální. Čas rychle běží a svět, ani jeho hospodářsky nejvýznamnější zástupci a jejich politické špičky zatím neprezentovali realistický plán, jak těchto uvedených ekologických závazků dosáhnout⁵⁸.

V současnosti je teorie nerůstu zřejmě chápána spíše jako pomyslná ruční brzda pro okamžik, kdy se nebude dařit dosáhnout plánovaných závazků v oblasti snižování emisí. Rozhodne-li se lidstvo za tuto brzdu zatáhnout a dosáhne-li pak na ni, toť otázka pro zatím ještě vzdálenou budoucnost.

V roce 2021 se ve skotském Glasgow koná další konference o změně klimatu COP26. Zde dochází k významné změně v diskurzu jednání, kdy, již nejsou zpochybňovány závažné klimatické dopady. Naopak dochází na straně všech zúčastněných států k uvědomění si nutnosti skoncovat s fosilními palivy⁵⁹. Podobné konference jsou nepopíratelně důležité, neboť jsou pomyslným stolem, u něhož dochází ke koordinaci účastníků např. v oblasti

⁵⁶ FRANKOVÁ, E. *Nerůst jako příležitost klást si podstatné otázky* [online]. [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://www.blisty.cz/art/63742-nerust-jako-prilezitost-klast-si-podstatne-otazky.html>

⁵⁷ FRANKOVÁ, E. *Nerůst jako příležitost klást si podstatné otázky* [online]. [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://www.blisty.cz/art/63742-nerust-jako-prilezitost-klast-si-podstatne-otazky.html>

⁵⁸ RESPEKT. *Zachrání odklon od myšlenky ekonomického růstu naši planetu?* [online]. [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/externi-hlasy/zachrani-odklon-od-myslenky-ekonomickeho-rustu-nasi-planetu>

⁵⁹ ČESKÝ ROZHLAS., IROZHLAS. *Glasgow je jiné. Změny klimatu se nezpochybňují, emise dosáhnou vrcholu a začnou klesat, říká expert* [online]. [cit. 2022-11-17]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/veda/glasgow-klimaticka-konference-klimaticka-zmena_2111101849_pj

emisních povolenek, aby byly kompatibilní. Zatím poslední klimatická konference COP27 proběhla v listopadu roku 2022 v Egyptě. I přes politické energetickou krizi zůstává EU odhodlána dosáhnout uhlíkové neutrality do roku 2050 a prezentuje jménem předsedy Evropské rady Charlese Michela naléhavost, s níž je nutné ve věcech klimatu začít jednat⁶⁰.

3.2.2 Sdílená ekonomika

Spotřebu lze snížit různými způsoby, především minimalizací nákupů a odstraněním či minimalizací výroby jednorázových výrobků. Některé z běžně užívaných věcí je potřeba užívat, nikoliv však vlastnit. Dobrým příkladem jsou byty, zahrady nebo dopravní prostředky. Nabízí se zde alternativa k extrémnímu konzumu v podobě sdílené ekonomiky⁶¹. Jak uvádí Ratia: „*Sdílená ekonomika dnes zažívá takový úspěch, že přesahuje pouhé ekonomické hnutí. Ve zkratce jde o to, méně spotřebovávat a fungovat na základě vzájemné výměny služeb, dovedností a věcí. Spotřeba vychází ze vzájemného poskytování předmětů, které probíhá většinou na místní úrovni*”⁶².

Se sdílenou ekonomikou a jejími službami se lidé dnes a denně setkávají. Nejčastěji jsou takto sdíleně využívány služby: ubytování, spolujízdy, půjčování věcí, sdílení dopravních prostředků a služby v domácnosti. Podle serveru Business info je sdílení nejzajímavější a nejvíce využíváno mladými lidmi ve věku 15 až 34 let. Nejčastěji je mladými vyhledáváno sdílení ubytování a přeprava zásilek, věcí⁶³. Sdílení kol je v ČR provozováno především v největších městech. Společnost Rekola Bikessharing s.r.o. nabízí kola ke sdílení v Praze, Brně, Olomouci, Českých Budějovicích i v Bratislavě.⁶⁴ K odemykání sdílených kol je využívána mobilní aplikace. Další společností, která svou činností podporuje udržitelnou městskou mobilitu je společnost Nextbike Czech Republic⁶⁵. Ta provozuje systém sdílených kol dokonce ve dvaceti pěti městech po celé ČR. Zatím si

⁶⁰ EVROPSKÁ RADA, RADA EVROPSKÉ UNIE. *Konference OSN o změně klimatu (COP 27), summit o provádění opatření v oblasti klimatu, Šarm aš-Šajch, 7.–8. listopadu 2022* [online]. [cit. 2022-11-17]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2022/11/07-08/>

⁶¹ RATIA, C. *Bez odpadu. Rady šité na míru vašemu rozpočtu, času i cíli!* Praha. Mladá fronta a.s., 2019, s. 159

⁶² RATIA, C. *Bez odpadu. Rady šité na míru vašemu rozpočtu, času i cíli!* Praha. Mladá fronta a.s., 2019, s. 159

⁶³ BUSINESS INFO. *Sdílená ekonomika jako součást cirkulární ekonomiky* [online]. [cit. 2022-09-17]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/clanky/sdilená-ekonomika-jako-součást-cirkulární-ekonomiky/>

⁶⁴ REKOLA. *Nejrychlejší doprava na cesty do 3 km* [online]. [cit. 2022-11-13]. Dostupné z: <https://www.rekola.cz/>

⁶⁵ NEXTBIKE CZECH REPUBLIK. *Města, kde si s námi zajezdíte* [online]. [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://www.nextbikeczech.com/mesta/>

nelze půjčit kola ke sdílení ani ve zkoumaném Ústeckém kraji, ani v kraji Karlovarském a Plzeňském.

Dalším příkladem sdílené ekonomiky v praxi, který lze spatřit ve většině měst, jsou tzv. Knihobudky. Jedná se o veřejné knihovny. Slouží k odkládání knih, které lidé přečetli, nebo je nechtějí mít doma. Odložením jsou knihy vlastně nabídnuty k bezplatnému zapůjčení nebo výměně dalším anonymním zájemcům. Projekt vznikl v roce 2013 a první knihobudka byla otevřena v lednu 2014⁶⁶. V současnosti existuje přes osmdesát funkčních knihobudek a téměř čtyři sta dalších pouličních knihovniček, v oběhu se nachází nespočetně knih.

Projektem, který rovněž předchází vzniku zbytečného odpadu, je Knihovna věcí. V ČR funguje na konci roku 2022 jedna knihovna věcí v Praze pod z.s. Library of things. Spolek se, kromě veřejné knihovny věcí, věnuje dalším komunitním projektům⁶⁷. Vizi spolku je, aby se ekologická myšlenka sdílení stala běžnou součástí života. Podobný spolek zabývající se půjčováním věcí funguje také v Brně, je to z. s. Mladiinfo ČR. Půjčováním věcí se snižuje negativní dopad na životní prostředí. Pro tým spolku a pro jejich rozrůstající se komunitu je tento koncept alternativní cestou ke komfortnímu a udržitelnému životnímu stylu⁶⁸. První knihovnou věcí ČR se stala Knihovna věcí tematický prostor při Goethe-Institutu v Praze⁶⁹.

3.2.3 Udržitelný rozvoj v Ústeckém kraji

Udržitelný rozvoj obecně, nejen v Ústeckém kraji, a jeho cíle vycházejí z propojování jednotlivých přístupů a pohledů, které se v mnoha směrech prolínají:

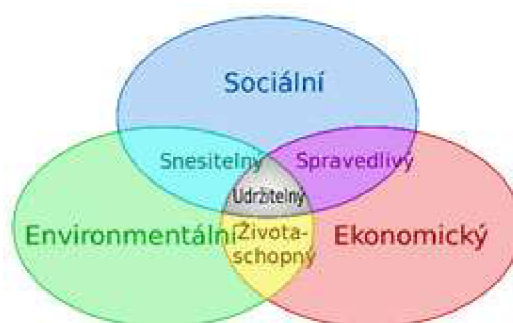
⁶⁶ KNIHOBUKKA. *Jak to vzniklo? Jak to funguje?* [online]. [cit. 2022-11-17]. Dostupné z: <https://www.knihobudka.cz/>

⁶⁷ LIBRARY OF THINGS Z.S., *Co děláme* [online]. [cit. 2022-11-17]. Dostupné z: <https://www.libraryofthings.cz/co-delame/>

⁶⁸ KNIHOVNA VĚCÍ BRNO. *Jak to funguje. Smysl knihovny věcí* [online]. [cit. 2022-11-17]. Dostupné z: <https://knihovnaveci.mladiinfo.cz/smysl-knihovny-veci/>

⁶⁹ GOETHE INSTITUT TSCHECHIEN. *Knihovna věcí. Tematický prostor. Co je knihovna věcí* [online]. [cit. 2022-11-17]. Dostupné z: <https://www.goethe.de/ins/cz/cs/kul/the/bdr.html>

Obrázek 2: Cíle udržitelného rozvoje

Zdroj: MŽP⁷⁰

„Vize Ústeckého kraje představuje dynamický, inteligentní, udržitelný, ekologický a propojený kraj, který zná své silné a slabé stránky a umí je dobře využít pro svůj rozvoj”⁷¹. Také ze strategie Ústeckého kraje zaznívá uvědomění si pestrosti území a značných regionálních rozdílů. Rámcově byly pro Strategii kraje vytyčeny tyto základní strategické kroky tzv. souhrnné priority⁷²:

- *sociálně stabilizovat území, eliminovat sociální vyloučení obyvatel i lokalit*
- *restartovat hospodářský rozvoj a modernizovat regionální ekonomiku*
- *revitalizovat fyzické prostředí kraje a nadále zlepšovat stav životního prostředí*
- *modernizovat infrastrukturu a dopravní napojení*⁷³.

Výše uvedené priority kraje opravdu nezapomínají na ekonomický a hospodářský růst, avšak ani na životní prostředí a jeho revitalizaci, tolik potřebnou v tomto kraji. „Ústecký kraj je region, kde jsou minulé zisky stále viditelné jako současné ztráty. Jde zejména o otevřené plochy povrchových lomů uhlí, nepřiliš vábné chemické provozy, umístěné téměř v centru měst, rozsáhlé sociální problémy, významně jinou skladbu obyvatelstva v neprospěch vysoce

⁷⁰ MŽP. *Udržitelný rozvoj* [online]. [cit. 2021-12-18]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/udrzitelny_rozvoj

⁷¹ ÚSTECKÝ KRAJ. *Vize a cíle Ústeckého kraje* [online]. [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <https://www.kr-ustecky.cz/vize-a-cile-usteckeho-kraje/ms-265077/p1=265077>

⁷² ÚSTECKÝ KRAJ. *Vize a cíle Ústeckého kraje* [online]. [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <https://www.kr-ustecky.cz/vize-a-cile-usteckeho-kraje/ms-265077/p1=265077>

⁷³ ÚSTECKÝ KRAJ. *Vize a cíle Ústeckého kraje* [online]. [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <https://www.kr-ustecky.cz/vize-a-cile-usteckeho-kraje/ms-265077/p1=265077>

vzdělaných lidí a násobně nižší počet pracovníků ve výzkumu, než je celorepublikový průměr”⁷⁴.

3.3 Obal – jde to i bez něho?

V pradávne minulosti byl člověk zvyklý např. z uloveného zvířete vše zužitkovat. V dobách mnohem pozdějších, kdy ještě plasty zdaleka neexistovaly, se sice obaly používaly, ale odlišné. Jednorázové dosud nebyly vymyšleny, a proto se používaly kožené vaky, proutěné koše a nůše, ubrousky z plátna. Vše bylo původem z přírody, a především se tyto obaly daly využít opakovaně. Jak postupoval čas Průmyslová revoluce vše zrychlila a především rozpohybovala. Stroje poháněné párou a později elektřinou umožnily lidem zvyšovat objem výroby. Také bylo potřeba vyprodukované zboží, statky přemísťovat na delší a delší vzdálenosti, neboť poptávka po nich stále rostla a dopravní infrastruktura se svými tehdejšími možnostmi umožňovala jejich přepravu a postupně zvyšovala překonané vzdálenosti. *"Růst měst je od dob první průmyslové revoluce zásadním regionálním, ekonomickým a sociálním fenoménem"*⁷⁵.

Nejen přepravní možnosti umožňovaly distribuci nemalého množství vyprodukovaných statků, ale také rozvíjející se obalové možnosti. Již ve středověku dokázali lidé pracovat s plasty přírodního původu, tedy s rohovinou zvířat roztavenou na vysokou teplotu, kdy tato hmota změkla a bylo možné ji zploštit a později využít jako sklíčka do lamp. Avšak první nepřirodní plast, byl vynalezen v roce 1855 Angličanem Alexanderem Parkesem. Autor jej pojmenoval - parkesin. Jednalo se o směs z chloroformu a ricinového oleje. Byl tvrdý jako rohovina, ale ohebný jako kůže. K jeho představení došlo v Londýně na Průmyslové výstavě. Za další plast celuloid obdržel Parkes patent, ale až jiný Američan John Wesley se zasadil o jeho širší využívání. Vyráběly se z něho např. kulečnické koule, míčky na ping-pong, vložky do límečků, a především se z něho vyráběly filmy. Na základě společné vlastnosti plastů-plasticity-získaly plasty svůj název⁷⁶.

Plast se svou pevností, odolností a možným rozsahem uplatnění opravdu nemohl porovnávat s papírem, látkou, natožpak s dřevem ani s dalšími materiály. Avšak je nutno

⁷⁴ PAVLÍK, M. *Regiony budoucnosti - spolupráce, bezpečí, efektivita*. Praha: Grada Publishing a.s., 2020, s. 61

⁷⁵ PAVLÍK, M. *Regiony budoucnosti - spolupráce, bezpečí, efektivita*. Praha: Grada Publishing a.s., 2020, s. 19

⁷⁶FACTORY AUTOMATION. *Historie výroby plastů* [online]. [cit. 2022-02-13]. Dostupné z: <https://factoryautomation.cz/historie-plastu-od-prvniho-celuloidu-po-dnesni-vstrikovani/>

neopomíjet fakt, že nafta jako základní prvek potřebný k výrobě plastu má sice v přírodě velké zásobárny, avšak není zdrojem nevyčerpatelným⁷⁷.

A je vůbec něco špatného na odpadu? Člověk rádoby pokrokový by namítl, že odpad je věc přirozená, která tady s lidmi vždy byla a bude a příroda si s ním poradí. A když ne příroda, tak je možné jej recyklovat nebo zlikvidovat. Co představují obaly a proč není lehké se jich zbavit? Obaly chrání nakupované výrobky, pomáhají při jejich přepravě a také při skladování. Uchovávají zboží čerstvé. „...*také jsou dokonalým komunikačním nástrojem výrobce, “reklamní plochou”, kam umisťuje své logo a “zajišťuje si”, volbou barev a obalu, přítomnost zboží v hypermarketech. Výrobci nemají o bezobalový prodej zájem, proto že je právě o tuto “reklamní plochu” připravuje*”⁷⁸.

Plastové materiály jsou v současnosti již nepostradatelné v mnoha oborech jako jsou např. výroba zdravotnických materiálů a elektroniky, výroba různých dílů např. pro automobilový průmysl a mnoho dalších. Produkce plastů roste po celém světě. Dle OECD bylo celosvětově vyprodukováno plastu v posledních dvaceti letech dvojnásobné množství. OECD očekává v příštích desetiletích další zvyšování tohoto trendu⁷⁹. „*V souladu s hierarchií odpadového hospodářství je třeba předcházet vzniku plastových odpadů, omezovat odpady z jednorázových plastových výrobků, již vzniklé plastové odpady recyklovat, omezovat produkci nerecyklovatelných plastových výrobků a případně ty nerecyklovatelné energeticky využívat*”⁸⁰.

Pokud chtějí lidé ve svých každodenních životech snížit množství vyprodukovaného odpadu existuje zde několik alternativních přístupů:

Udržitelná móda - oděvy

U oděvů se v případě zodpovědného a udržitelného přístupu jedná o postupy, které byly v minulosti běžně využívány, a na něž se tak trochu pozapomnělo. Jak uvádí Gajdošová a spol., lidé by poškozené oblečení a vybavení domácnosti neměli ihned házet do odpadu, měli by je zašít, opravit, případně vyměnit vadnou část (např. zip), ať už svépomocí nebo odbornou firmou. Lidé často využívají levné rychlé módy, avšak zapomínají, že kromě

⁷⁷NATIONAL GEOGRAPHIC ČESKO. *Kdy dojde ropa a co se stane? V optimistické verzi za 60 let a v pesimistické...* [online]. [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: <https://www.national-geographic.cz/clanky/kdy-dojde-ropa-v-optimisticke-verzi-za-60-let-a-v-pesimisticke.html>

⁷⁸RATIA, C. *Bez odpadu. Rady šité na míru vašemu rozpočtu, času i cíli!* Praha. Mladá fronta a.s., 2019, s. 21-22

⁷⁹MŽP. *Plasty* [online]. [cit. 2022-11-15]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/plasty_rubrika

⁸⁰MŽP. *Plasty* [online]. [cit. 2022-11-15]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/plasty_rubrika

zmenšení jejich uhlíkové stopy, za využití vlastní kreativity, dosáhnou např. opravou dřevěného oblečení různými barevnými záplatami určité originality a jejich oblečení se tak stane jedinečným. Nákup módy, která již byla využívána např. v second handu, také pomůže zvyšovat udržitelnost a zmírnit dopad na životní prostředí⁸¹.

Upcyklace

Kromě oprav oblečení zde existují další možnosti, jak již nenošené oblečení zužitkovat. Z větších kusů lze vyrobit např. látkové pytlíky na bezobalové nákupy. Pokud budou kraťasy vyrobeny z kalhot nebo šaty z košile jedná se o upcyklaci, čili výrobu nového produktu z odpadového materiálu. Jde vlastně o využití věcí za trochu jiným účelem, než pro který byly původně vyrobeny, jak uvádí Gajdošová a spol.⁸².

Swapování apod.

Možností, jak se obléknout, avšak snížit i přesto dopad na životní prostředí, je nákup v second handu nebo tzv. swapování, kdy dochází k výměně věcí ať už prostřednictvím různých burz nebo také mobilních aplikací, jako jsou např. Vinted – mobilní second hand v telefonu sloužící k prodeji a nákupu již nošených oděvů nebo internetová stránka vsezaodvoz.cz, sloužící k přenechání již nepotřebných věcí a mnoho dalších.

Dodržování „Desatera“ bezodpadového domova:

- Upravit si prostředí tak, aby byl život bez odpadu snadnější.
- Zbavit se přebytečného odpadu a být v obraze o tom, co vše člověk vlastní. Důležité je věci nehromadit.
- Minimalizovat vybavení na to, co je opravdu potřebné a používané, případně si vypůjčit zařízení, vybavení, které je používáno je příležitostně
- Přemýšlet nad dopady materiálů, které jsou pořizovány, ať už je to na stavbu, šití oděvů apod. Informovanost o možné recyklaci a dopadech na životní prostředí je zásadní a důležitá. Co nejvíce kompostovat.
- Zaměřit se na přírodní materiály a věci z druhé ruky.

⁸¹ GAJDOŠOVÁ, M., KARASOVÁ, J., ŠKRDÍKOVÁ, H. *Život skoro bez odpadu. Jak jej žijí holky z Czech Zero Waste*. 2019, s. 139

⁸² GAJDOŠOVÁ, M., KARASOVÁ, J., ŠKRDÍKOVÁ, H. *Život skoro bez odpadu. Jak jej žijí holky z Czech Zero Waste*. 2019, s. 141

- Preferovat odběr elektřiny z obnovitelných zdrojů, volit raději úspornější spotřebiče a šetřit vodou i energií.
- Ložnice je určena jen na spánek a oděvy. Pro pracovní činnost je lepší pracovní nebo kousek jiného místa v bytě.
- Prostory na uskladnění potravin a nepoužívaných věcí jako sklep mít přehledně upraveny a plně využívány.
- Úklid je tak levný a jednoduchý a stačí k tomu pouze ocet, soda a kyselina citronová
- Pro lepší prostředí a čistější vzduch doma je dobré pěstovat zelené rostliny⁸³.

Dalším konceptem, jež sdružuje komunity již po celé Evropě a jemuž se právě věnuje tato práce, jsou bezobalové obchody. Ty svým působením na trhu šíří osvětu a mění chování spotřebitelů. Jejich nabídka se stále rozšiřuje a obchody pracují na její pestrosti. Obsahuje z velké části lokální, regionální produkci. Tyto obchody jsou vlastně mezičlánkem mezi venkovskými zemědělci, pěstiteli, živnostníky a převážně městskými zákazníky, spotřebiteli. Přibližují produkci malých lokálních producentů široké veřejnosti. Avšak jejich nabídka nepokrývá poptávku nakupujících v komplexní šíři.

Není tomu tak, že vše vyřeší likvidace odpadu a jeho následná recyklace. Většina plastů se totiž nevytřídí, zkrátka se k recyklaci nedostane. Povaluje se někde ve volné přírodě a na černých skládkách. Dle BBC Future: „*Od 50. let minulého století jsme vyhodili 6,3 miliard tun plastu a pouze 600 milionů tun jsme zrecyklovali, zatímco 4,9 miliard tun bylo zavezeno na skládky, anebo ještě hůře, ponecháno v životním prostředí*“⁸⁴.

Ve velkém objemu bohužel také v oceánech. „*Zhruba 1600 kilometrů od pobřeží Kalifornie objevil asi před 12 lety amatérský vědec Charles Moore obrovskou masu odpadků. Přináší je Tichý oceán z obou břehů: z amerického, kanadského i z čínského a japonského. Místo se začalo označovat jako "Velká tichomořská odpadková skvrna". Do oceánu totiž my, lidé, naházíme ročně tisíce tun plastů...*“⁸⁵. Tato obrovská kupa odpadu se nachází ve vodách jen málokdy navštěvovaných lodí. Výzkumník Charles Moore v roce 1997 náhodně objevil toto obrovské množství plastového odpadu mezi Kalifornií a Havají.

⁸³ GAJDOŠOVÁ, M., KARASOVÁ, J., ŠKRDLÍKOVÁ, H. *Život skoro bez odpadu. Jak jej žijí holky z Czech Zero Waste*. 2019, s. 66

⁸⁴ UDRŽITELNÝ OBAL. *Udržitelnost v době plastové* [online]. [cit. 2022-02-16]. Dostupné z: <https://udrzitelnyobal.cz/proc-nejsou-biologicky-rozlozitelne-plasty-resenim-plastove-krize/>

⁸⁵ NATIONAL GEOGRAPHIC ČESKO. *Sedmý kontinent je z odpadků. Má čtyřikrát větší rozlohu než Německo* [online]. [cit. 2022-02-09]. Dostupné z: <https://www.national-geographic.cz/clanky/sedmy-kontinent-je-z-odpadku-ma-ctyrikrat-vetsi-rozlohu-nez-nemecko.html>

Dosud byl tento odpad v letech 2006 a 2009 zkoumán jen dvěma americkými výpravami. Odpad zůstává na místě setkávání mořských proudů, které podle rotace Země vytvářejí veliký vír nazývaný gyros (lat. kruh)⁸⁶.

Lidstvo si z odpadu vytvořilo sedmý kontinent⁸⁷. Tento "kontinent" je celý složený z plastových odpadků. Ratia rovněž ve své knize *Bez odpadu* v kapitole *Sedmý kontinent* uvádí: „*V současné době leží na dně našich oceánů 5000 miliard (...) plastových kousků. Hromadí se v tzv. Gyrech a vytvářejí celé plastové kontinenty. Na světě jich je pět., největšímu se říká sedmý kontinent. Leží mezi Japonskem a Kalifornií a měří 3,43 milionů km čtverečních, což je šestkrát víc než území Francie*”⁸⁸. Tento plastový odpad v moři představuje pro mořský a podmořský život nesmírnou ekologickou zátěž.

Fakt, že se určitá část plastového odpadu vytřídí, bohužel ještě neznamená, že se tento všechn také zrecykluje, neboť všechny druhy plastů nejsou k recyklaci vhodné⁸⁹. Již v sedmdesátých letech minulého století se začalo mluvit o endokrinních disruptorech, které se z plastů uvolňují.

O disruptorech se často mluví v souvislosti s onemocněními jako je cukrovka, rakovina, poruchy imunity a také v souvislosti s abnormalitami reprodukčního systému, neboť mohou narušit právě fungování všech endokrinních žláz, které jsou propojeny hormony a týkají se rozmnožování⁹⁰. „*Velmi znepokojivé je především to, že se objevují téměř všude a jsou přítomny v celé řadě produktů...Dostávají se do půdy, do vody, do vzduchu a škodí životnímu prostředí ještě dlouho po svém vzniku*“⁹².

Kromě toho, že dosud není znám přesný vliv na zdraví jedinců, nejsou bohužel zatím určeny ani limity těchto nebezpečných látek, a to nejen na evropské úrovni, ale ani na

⁸⁶ NATIONAL GEOGRAPHIC ČESKO. *Sedmý kontinent je z odpadků. Má čtyřikrát větší rozlohu než Německo* [online]. [cit. 2022-02-09]. Dostupné z: <https://www.national-geographic.cz/clanky/sedmy-kontinent-je-z-odpadku-ma-ctyrikrat-vetsi-rozlohu-nez-nemecko.html>

⁸⁷ RATIA, C. *Bez odpadu. Rady šité na míru vašemu rozpočtu, času i cíli!* Praha. Mladá fronta a.s., 2019, s. 31

⁸⁸ RATIA, C. *Bez odpadu. Rady šité na míru vašemu rozpočtu, času i cíli!* Praha. Mladá fronta a.s., 2019, s. 31

⁸⁹ SPOTREBITELE.DTEST.CZ. *Všechny plasty nelze recyklovat* [online]. [cit. 2021-11-15]. Dostupné z: <https://spotrebitele.dtest.cz/clanek-9368/vsechny-plasty-nelze-recyklovat>

⁹⁰ EVROPSKÝ VÝBOR REGIONŮ. *Endokrinní disruptory – evropské regiony požadují spolehlivé informace a strategii na ochranu občanů a životního prostředí* [online]. [cit. 2021-11-15]. Dostupné z: <https://cor.europa.eu/cs/news/Pages/endocrine-disruptors.aspx>

⁹¹ CENTRUM PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ ČESKÉ REPUBLIKY. *Dotazníkové šetření - legislativa týkající se endokrinních disruptorů* [online]. [cit. 2021-12-07]. Dostupné z: <https://www.crr.cz/dotaznikove-setreni-legislativa-tykajici-se-endokrinnich-disruptoru/>

⁹² RATIA, C. *Bez odpadu. Rady šité na míru vašemu rozpočtu, času i cíli!* Praha. Mladá fronta a.s., 2019, s. 32 – s. 33

národních úrovních. Evropská komise si uvědomuje důležitost této problematiky a zřídila proto pro ni pracovní skupinu, jejímž cílem je nalezení řešení tohoto problému.

14.října 2020 je Komisí vydáno Sdělení Evropskému Parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů. Jedná se konkrétně o Strategii pro udržitelnost v oblasti chemických látek. Komise zde mimo jiné uvádí, že užívání endokrinních disruptorů je na vzestupu, což vážně ohrožuje zdraví lidské, ale i živočichů. Dochází tak k zbytečné tvorbě ekonomických nákladů⁹³.

S ohledem na zdravotní rizika, na zřejmě v brzké budoucnosti konečnou zásobárnou základní výrobní suroviny, a především z důvodu znečišťování životního prostředí extrémním množstvím plastů a nejen jich, je nutné, abychom se stali iniciátory změny v přístupu k plastovým obalům, k jejich nadužívání a nerecyklaci. Bezobalový přístup, i když jen postupný nebo částečný tomu bezesporu pomůže. Tento bezobalový přístup úzce souvisí s pojmem lokalizace. Koncept lokalizace, který vede ke snižování nákladů na dopravu, neboť prvoplánově vede ke spotřebě místních lokálních statků. Ještě naši prarodiče v tomto přístupu vyrostli, teprve před 40 lety se začal objevovat pojem globalizace⁹⁴. Představoval obdivuhodný symbol prosperity a demokracie na straně jedné a „*symbol dominance politicko-ekonomických elit a zároveň útlatu místních komunit v mnoha částech světa*”⁹⁵ na straně druhé, která pochopitelně prošla tvrdou kritikou. „*Lokalizace ... se rodí z explicitní opozice vůči "hegemonii globalizace" a s motivací vytvořit alespoň do nějaké míry "alternativní trajektorii" vývoje*”⁹⁶. Příčinou vzniku lokalizace však není pouze globalizace, ale také současný neoliberální kapitalismus s jeho kvantitativně růstovou orientací. Vize trvalého ekonomického růstu je nereálná. Provázanost světa a ekonomik již narazila na negativní dopady. Z ekonomického pohledu se jedná o relativně nedávnou měnovou krizi v září 2008. Tato finanční krize se následně stala i krizí ekonomickou. Pokud se hovoří o krizi bývá myšleno krize komplexní a systémová. Ukázkou takové krize byl např. tzv. trojitý průřvih (triple crunch). Došlo k propojení klimatické změny, ropného zlomu a finanční krize⁹⁷. „*Mnoho autorů z velmi různých oborů se tak v zásadě shoduje, že naše působení na*

⁹³ EVROPSKÁ KOMISE. *Sdělení komise evropskému parlamentu, radě, evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů. Strategie pro udržitelnost v oblasti chemických látek* [online]. [cit. 2022-11-13]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0667&from=SL>

⁹⁴ FRAŇKOVÁ, E. *Lokální ekonomiky v souvislostech aneb Produkce a spotřeba z blízka 2015*, s. 15

⁹⁵ FRAŇKOVÁ, E. *Lokální ekonomiky v souvislostech aneb Produkce a spotřeba z blízka 2015*, s. 15

⁹⁶ Tamtéž, s. 16

⁹⁷ FRAŇKOVÁ, E., *Lokální ekonomiky v souvislostech aneb Produkce a spotřeba z blízka 2015*, s. 16-17

planetě lze hodnotit, alespoň z dlouhodobějšího hlediska, jako neudržitelné“⁹⁸. Z globálních environmentálních problémů je znát, že se nám dosud nepodařilo radikálně změnit chování. Jsme závislí na rostoucí spotřebě, fosilních palivech a nekontrolovaném konzumu⁹⁹. Najít správný směr a míru udržitelnosti není snadné.

3.3.1 Legislativa v oblasti nakládání s odpady

Nakládání s odpadem bylo v legislativě do konce roku 2020 ošetřeno ZK. 185/2001 o odpadech¹⁰⁰. Tento Zákon určoval, jak odpady zařazovat podle Katalogu odpadů a jak hodnotit jejich nebezpečné vlastnosti. Každému druhu odpadu je určen šestimístný číselný kód. Odpady jsou rozříděny do tříd podle druhu. Dále zákon určoval povinnosti původců odpadu. Věnoval se také odstraňování odpadů a určoval povinnosti obcí. Těm na základě tohoto ZK vznikala povinnost informovat o odpadovém hospodářství obce. Nejméně jednou ročně je obec povinna informovat o v ZK vyjmenovaných aspektech hospodářství obce. Ty jsou z pohledu zákona původci odpadů. Obce jsou povinny určit a zajistit místa tak, aby mohly být jednotlivé druhy odpadu skladovány v odděleném sběru¹⁰¹. 1. ledna 2021 vešla v účinnost novela Zákona o odpadech: Zákon 541/2020 Sb.¹⁰². Nový zákon klade důraz na předcházení vzniku odpadu. Ze zákona byla také samostatně odděleno nakládání s vybranými výrobky (např. elektrozařízení, baterie a další), a to do ZK 542/2020 o výrobcích s ukončenou životností¹⁰³¹⁰⁴. V současnosti je v ČR platný také ZK 243/2022 Sb. o omezení dopadu vybraných plastových výrobků na životní prostředí¹⁰⁵ a ZK č. 244/2022, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o omezení dopadu vybraných plastových výrobků na životní prostředí¹⁰⁶. „*Zákon o omezení dopadu vybraných plastových výrobků převádí do českého práva evropskou směrnici o jednorázových plastech (směrnice*

⁹⁸ FRANKOVÁ, E., *Lokální ekonomiky v souvislostech aneb Produkce a spotřeba z blízka* 2015, s. 17

⁹⁹ FRANKOVÁ, E., *Lokální ekonomiky v souvislostech aneb Produkce a spotřeba z blízka* 2015, s. 17

¹⁰⁰ ZÁKONY PRO LIDI. Zákon č. 185/2001 Sb. o odpadech a o změně některých dalších zákonů [online]. [cit. 2022-11-21]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-185>

¹⁰¹ TÓTHOVÁ, D. a kol. *Nástroje pro přechod na oběhové hospodářství*. 2020, s. 5

¹⁰² ZÁKONY PRO LIDI. Zákon č. 541/2020 Sb. o odpadech [online]. [cit. 2022-11-21]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2020-541>

¹⁰³ ZÁKONY PRO LIDI. Zákon č. 542/2020 Sb. o výrobcích s ukončenou životností [online]. [cit. 2022-11-21]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2020-542>

¹⁰⁴ ENACON, *Nový zákon 541/2020 Sb., o odpadech* [online]. [cit. 2022-11-17]. Dostupné z: <https://www.enacon.cz/aktuality/novy-zakon-5412020-sb-o-odpadech.html>

¹⁰⁵ ZÁKONY PRO LIDI. Zákon č. 243/2022 Sb. o omezení dopadu vybraných plastových výrobků na životní prostředí [online]. [cit. 2022-11-21]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2022-243>

¹⁰⁶ ZÁKONY PRO LIDI. Zákon č. 244/2022 Sb. kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o omezení dopadu vybraných plastových výrobků na životní prostředí [online]. [cit. 2022-11-21]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2022-244>

2019/904 k omezení plastového odpadu v mořích a oceánech a podpoře cirkulární ekonomiky)¹⁰⁷. Tento zákon nabývá účinnosti 1. října 2022 a zakazuje jednorázové plasty v ČR. Od ledna 2021 se také podle novelizovaného Zákona o odpadech nesmí jinak nevyužité plastové zbytky dostat na skládky. Zpracovatelé odpadu neví, jak s takovými zbytky naložit. Specializovaných firem, které umí roztřídit odpad a vyrobit z něj granulát je velice málo, rovněž tak společností, které by uměly z tohoto granulátu vyrábět. Změna v zákonech tak odhalila dlouhodobý problém malé recyklace plastů v ČR. Reportéři České televize zjistili, že společnost Eko-kom zavádějícím způsobem uváděla množství odpadů, které se vytrídilo do žlutých popelnic. Součástí tohoto údaje nebyly pouze recyklované obaly, ale také plasty, které byly spáleny nebo se dostaly na skládky. Výkaznictví probíhalo v souladu se zákony, avšak tento postup nyní zakazuje EU¹⁰⁸.

Neboť také legislativa EU ošetřuje problematiku odpadů. Oběhové hospodářství je pro EU prostředkem pro dosažení environmentálních cílů. Evropská komise vydala v roce 2015 nový balíček oběhového hospodářství. Akční plány, které mají formu sdělení Komise, předepisují, co lze v brzké budoucnosti očekávat. Uzavření cyklu – akční plán EU pro oběhové hospodářství jako první dokument hovoří o cirkulární ekonomice. Představuje celoevropská opatření, jak podpořit přechod k cirkulární ekonomie. Popisuje ji jako ekonomiku, ve které je hodnota materiálů, zboží a zdrojů zachována co nejdéle. Je v ní také minimalizován odpad. Tento akční plán také reviduje Směrnice 2018/851 o odpadech a 2018/852 o obalech a obalových odpadech. Na základě dalšího akčního plánu Strategie EU pro plasty v oběhovém hospodářství z roku 2018 vznikla nová Směrnice 2019/904, o omezení dopadu plastových výrobků na životní prostředí¹⁰⁹ viz. tabulka 1.

¹⁰⁷ MŽP. *Začátek konce jednorázových plastů je tady. Od zítřka platí zákazy ze zákona* [online]. [cit. 2022-11-15]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/news_20220930_Zacatek-konce-jednorazovych-plastu-je-tady-od-zitrka-plati-zakazy-ze-zakona

¹⁰⁸ ČESKÁ TELEVIZE, BILANCE. *Recyklace plastových obalů v Česku nefunguje. Většina se jich spálí* [online]. [cit. 2022-11-20]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/3289301-recyklace-plastu-v-cesku-nefunguje-vetsina-odpadu-se-spali>

¹⁰⁹ KISLINGEROVÁ, E. a kol. *Cirkulární ekonomie a ekonomika*. 2021, s. 81

Tabulka 1: Cíle balíčku oběhové ekonomiky v oblasti nakládání s odpady

Rok	Cíl EU
2023	Oddělený sběr biologického odpadu
2025	Oddělený sběr textilu a nebezpečného odpadu
	55 % recyklace komunálního odpadu
	65 % recyklace veškerých obalových odpadů
2030	60 % recyklace komunálního odpadu
	70 % recyklace veškerých obalových odpadů
	Zákaz skládkování odpadu vhodného k recyklaci
2035	65 % recyklace komunálního odpadu
	Max. 10 % komunálního odpadu skládkováno

Zdroj: Tóthová a kol., Masarykova univerzita¹¹⁰, vlastní zpracování

Druhý balíček pro oběhové hospodářství nese název Čistší a konkurenceschopnější Evropa. Byl přijat v době platnosti 7. akčního programu, ale z velké části se bude překrývat s dobou platnosti 8. akčního programu. Opatření, která z něho budou plynout se již nesoustředí jen na konec životního cyklu výrobků, jak tomu bylo u balíčku předchozího. Tato opatření by měla vést k přechodu na oběhovou ekonomiku¹¹¹.

MŽP ČR se také účastní debaty o zálohování. Bude proto pro tuto problematiku připravovat návrh zákona. Dojde tak k potřebné podpoře cirkulární ekonomiky¹¹².

3.3.2 Bezobalové obchody v Ústeckém kraji

V Ústeckém kraji je možno najít několik bezobalových obchodů. Jedná se k 31. říjnu 2022 o šest bezobalových prodejen, které působí v tomto kraji, a to konkrétně ve městech: Ústí nad Labem, Litoměřice, Děčín, Rumburk, Žatec a Louny. Z dat jejich založení je patrné, že tyto obchody začaly vznikat zhruba před pěti lety, kdy se do obecného povědomí obyvatel ČR více dostávaly informace o celosvětovém globálním problému s enormním nárůstem plastového odpadu, o jeho minimální recyklaci, o vzniku a rozloze sedmého kontinentu z plastů, dalších souvisejících faktech, a také o možnostech, jak postupovat, aby byl odpad minimalizován. O tuto informovanost se ve velké míře zasadil pražský zapsaný ústav

¹¹⁰ TÓTHOVÁ, D. a kol. *Nástroje pro přechod na oběhové hospodářství*. Brno: Masarykova univerzita, 2020. s. 4

¹¹¹ KISLINGEROVÁ, E. a kol. *Cirkulární ekonomie a ekonomika*. 2021, s. 84

¹¹² MŽP. *MŽP vede věcně debatu o zálohování. Připraví proto návrh zákona o zálohách, který zásadně podpoří cirkulární ekonomiku* [online]. [cit. 2022-11-15]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/news_20221109-Ministr-Jurecka-MZP-vede-vecne-debatu-o-zalohovani-Pripravi-proto-navrh-zakona-o-zalohach-ktery-zasadne-podpori-cirkularni-ekonomiku

Bezobalu. Provozují totiž nejen bezobalové prodejny v Praze, šíří koncept zero waste, tím že realizují školení na dané téma nejen ve školách, ale také ve firmách, které o to projeví zájem. Také pomáhají zájemcům, kteří chtějí otevřít vlastní bezobalový obchod. Udrží celorepublikovou komunitu kolem bezobalových obchodů v úzkém kontaktu, a to za pomoci uzavřené facebookové skupiny, což významně napomáhá jednotlivým provozovatelům těchto prodejen při řešení každodenních problémů, ale také před otevřením prodejny apod.

4 Vlastní práce

4.1 Prostorová analýza

V letech 2016 až 2019 došlo k nárůstu bezobalových prodejen v ČR. V létě 2022 zazněla médií informace o téměř pětina obchodů, které v roce 2022 ukončily svoji činnost¹¹³. Také v článku pro zpravodajský internetový portál aktualne.cz potvrzuje Jiří Sedlák člen správní rady společnosti Bezobalu: „Přišli jsme zhruba o polovinu zákazníků, ... Tento trend je podobný napříč republikou i napříč Evropou“¹¹⁴. Jak dále v článku zaznělo, úbytek bezobalových obchodů může souviset také s obrovským množstvím odpadu, které s sebou přinesla pandemie covidu¹¹⁵. Na základě seznamu bezobalových prodejen v ČR od společnosti Bezobalu, byla zpracována a doplněna databáze tohoto typu prodejen. Cílem bylo popsat chronologický vývoj v čase od roku 2014 do současnosti, otevírání nových prodejen a uzavírání některých z nich. Prostorová analýza bezobalových obchodů byla zpracována pro všechny kraje ČR, a to včetně chronologického vývoje.

Bezobalu je český průkopník trhu bezobalových obchodů. Společnost sídlí v Praze a její historie sahá až do roku 2013, kdy se čtyřčlenný tým rozhodl inspirovat britským konkrétně londýnským bezobalovým obchodem Unpackaged. Ten byl první bezobalovou prodejnou v Evropě¹¹⁶. Jak sdělil zástupce Bezobalu: „I díky tomu, že se Bezobalu inspirovalo tak brzy, tak díky tomu je Česká republika v bezobalovém prodeji na Evropské špičce jak do počtu obchodů, tak do šíře a kvality sortimentu.“ V dubnu 2013 firma uspěla v soutěži Social Impact Award, jež je určena mladým lidem do 30 let věku, kteří chtějí podnikat. Bezobalu se stala na tři měsíce členy Impact HUB Praha a využila konzultací s mentory¹¹⁷. Soutěž je vlastně akceleračním programem a motivuje k udržitelnému podnikání. Odborná porota v tomto programu hodnotí kritéria přihlášených projektů ve třech

¹¹³ SEZNAM ZPRÁVY. *Bezobalové obchody krachují. Od ledna skončila téměř pětina* [online]. [cit. 2022-08-09]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/ekonomika-byznys-trendy-analyzy-bezobalove-obchody-krachuji-od-ledna-skoncila-temer-petina-211218>

¹¹⁴ AKTUÁLNĚ.CZ. *Bezobalové nadšení uvadá. S covidem lidé zpohodlněli, hlásí obchody* [online]. [cit. 2022-10-28]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/finance/nakupovani/bezobalove-obchody/r~01f2e3cc170a11ed8b4e0cc47ab5f122/>

¹¹⁵ AKTUÁLNĚ.CZ. *Bezobalové nadšení uvadá. S covidem lidé zpohodlněli, hlásí obchody* [online]. [cit. 2022-10-28]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/finance/nakupovani/bezobalove-obchody/r~01f2e3cc170a11ed8b4e0cc47ab5f122/>

¹¹⁶ BEZOBALU. *Proč to děláme. Historie Bezobalu* [online]. [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://bezobalu.org/proc-to-delame/>

¹¹⁷ BEZOBALU. *Proč to děláme. Historie Bezobalu* [online]. [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://bezobalu.org/proc-to-delame/>

oblastech: společenská prospěšnost, inovace a rozumné plánování. V tomto úhlu pohledu je posuzováno, zda je přihlášený projekt realisticky uskutečnitelný¹¹⁸.

V současnosti Bezobalu zastřešuje tři prodejny v Praze¹¹⁹ a založila také vlastní velkoobchod. Jak je uvedeno v jejich vizi: „*Náš pohled na svět stavíme na odpovědném přístupu k sobě samému, ke společnosti, a k životnímu prostředí ve kterém žijeme. Svými činy podporujeme šetrné zacházení s přírodními zdroji a udržitelný způsob obývání planety*“¹²⁰. Společnost komunikuje otevřeně, poskytla proto data jako podklad pro podrobnější analýzu.

4.1.1 Počet bezobalových obchodů

Byl vytvořen celorepublikový přehled bezobalových obchodů. Ke každému z obchodů bylo dohledáno město a kraj působnosti proto, aby mohla být vypracována prostorová analýza. Na webových nebo facebookových stránkách případně telefonicky bylo ověřeno, zda obchod opravdu funguje – stále provozuje svoji činnost. Doplněny byly také nově vzniklé prodejny, které se do původního přehledu nedostaly, data o začátku a konci působení prodejen. Z tabulky 2 je patrný počet obchodů v jednotlivých krajích celé ČR.

Tabulka 2: Počet bezobalových obchodů všechny kraje ČR 2014-2022

Kraj	Počet fungujících	Počet uzavřených
Hlavní město Praha	18	4
Středočeský	21	6
Jihočeský	6	3
Plzeňský	4	3
Karlovarský	2	2
Ústecký	6	1
Liberecký	3	2
Královéhradecký	3	1
Pardubický	4	0
Kraj Vysočina	3	2
Jihomoravský	14	8
Olomoucký	5	2
Zlínský	8	2
Moravskoslezský	11	2
Celkem	108	38

Zdroj: Bezobalu (2022), vlastní zpracování

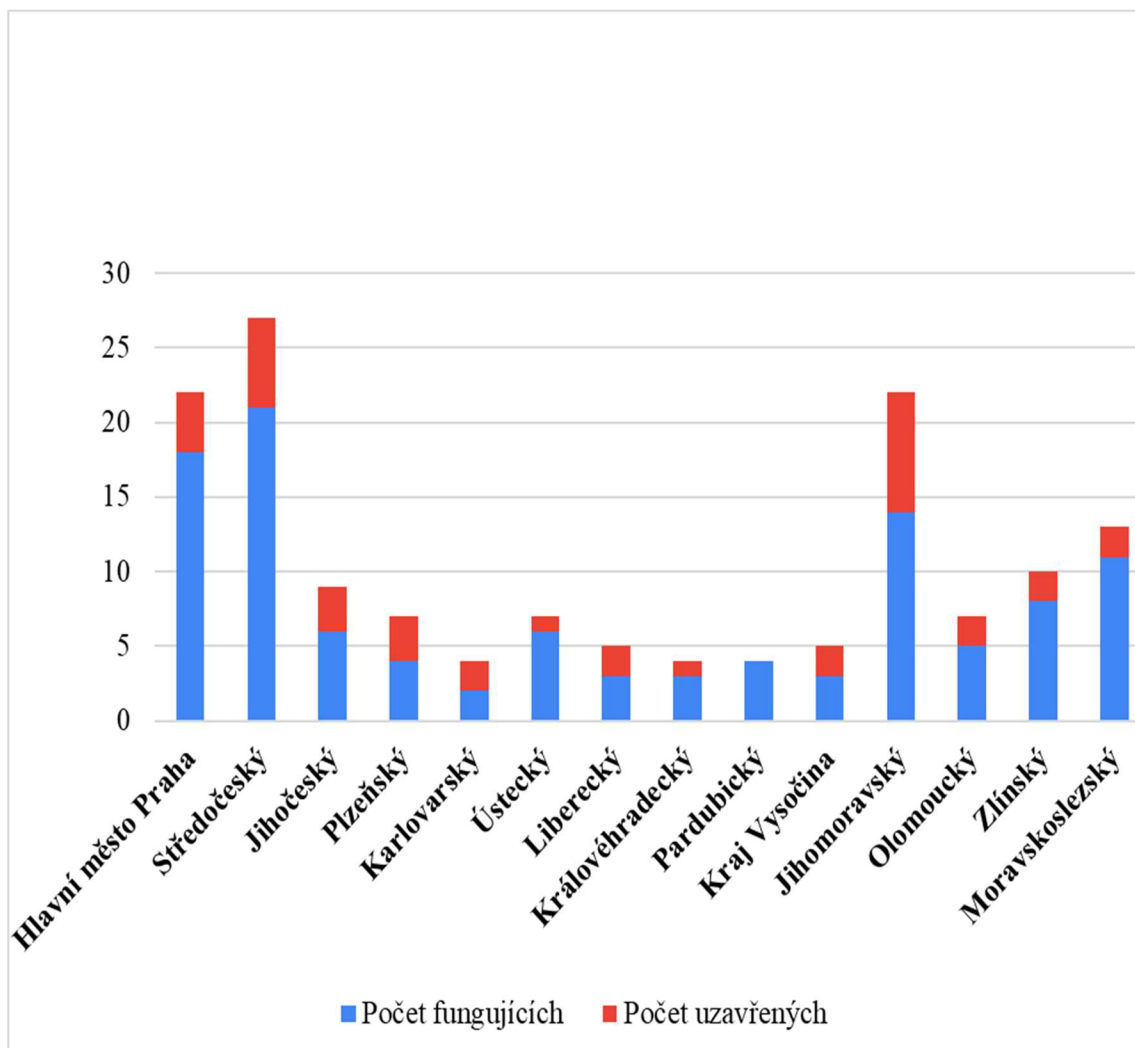
¹¹⁸ SOCIAL IMPACT AWARD. *Podrobnosti o akceleraci [online]. [cit. 2022-10-22]. Dostupné z: <https://czech-republic.socialimpactaward.net/akceleracni-program/>*

¹¹⁹ BEZOBALU. Prodejny [online]. [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://bezobalu.org/prodejny/>

¹²⁰ BEZOBALU. *Proč to děláme [online]. [cit. 2022-10-22]. Dostupné z: <https://bezobalu.org/proc-to-delame/>*

Celkem je to v současnosti v ČR 108 bezobalových obchodů. Z tabulky 2 vyplývá, že nejvyšší počet bezobalových obchodů se vyskytuje ve Středočeském kraji, dále v kraji Hlavní město Praha, v kraji Jihomoravském a také v kraji Moravskoslezském.

Graf 1: Počet bezobalových obchodů všechny kraje ČR 2014-2020

Zdroj: Bezobalu (2022), vlastní zpracování

Jak vyplývá z grafu 1, jsou součástí analýzy fungující bezobalové obchody, ale také ve většině krajů i obchody uzavřené. Nejvíce bezobalových obchodů bylo uzavřeno v Jihomoravském kraji, kraji Středočeském a také v kraji Hlavní město Praha, které byly zmíněny i v předchozím odstavci jako kraje, v nichž je provozován největší počet bezobalových obchodů. Jediným krajem, v němž nedošlo k uzavření – úbytku bezobalových obchodů je kraj Pardubický.

4.1.2 Počet bezobalových obchodů na počet obyvatel

V tabulce 3 jsou uvedeny počty obyvatel za všechny kraje v ČR v pořadí dle ČSÚ ke dni 1. lednu 2022¹²¹ a také počty obchodů v jednotlivých krajích v roce 2022, a to k datu 30. září. Přepočet počtu obchodů na obyvatele je patrný z posledního sloupce. Ve Středočeském kraji činí počet obyvatel na jeden obchod nejméně ze všech krajů, a to cca 66 tis. obyvatel, ve Středočeském kraji je těchto prodejen největší počet ze všech krajů. Druhý nejmenší počet obyvatel připadajících na jeden obchod má kraj Hlavní město Praha, a to necelých 71 tis. obyvatel. Podobně je tomu ve Zlínském kraji, kde na jeden bezobalový obchod připadá něco málo přes 71,5 tis. obyvatel. Ve zkoumaném Ústeckém kraji připadá na jednu prodejnu přes 133 tis. obyvatel. Z tohoto údaje lze usuzovat, že zájem obyvatelstva o bezobalové nakupování se v jednotlivých krajích dosti liší. Čím menší počet obyvatel připadá na jednu prodejnu, tím více obchodů je kraji provozováno viz. Graf 2. Největší zájem, tedy nejvíce obchodů je v kraji Středočeském, dále v kraji Hlavní město Praha, následuje kraj Zlínský. Zkoumaný Ústecký kraj je co do počtu obchodů na obyvatele na deváté pozici (řazeno vzestupně). Průměrný počet obyvatel na jednu prodejnu za celou ČR činí 97 377 obyvatel.

Tabulka 3: Počet bezobalových obchodů na počet obyvatel rok 2022

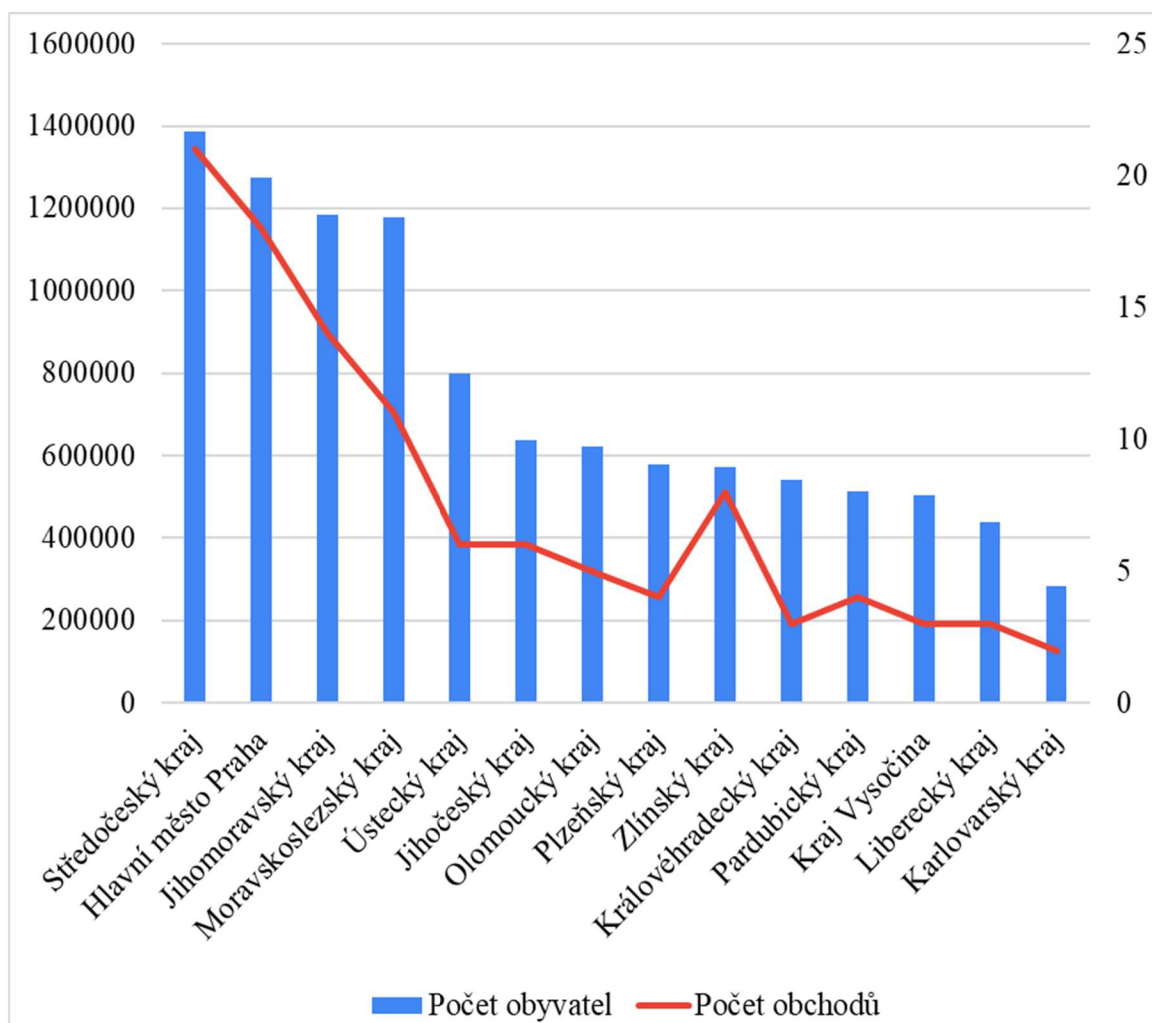
Kraj	Počet obyvatel	Počet obchodů	Počet obyv./obchod
Středočeský kraj	1386824	21	66039
Hlavní město Praha	1275406	18	70856
Jihomoravský kraj	1184568	14	84612
Moravskoslezský kraj	1177989	11	107090
Ústecký kraj	798898	6	133150
Jihočeský kraj	637047	6	106175
Olomoucký kraj	622930	5	124586
Plzeňský kraj	578707	4	144677
Zlínský kraj	572432	8	71554
Královéhradecký kraj	542583	3	180861
Pardubický kraj	514518	4	128630
Kraj Vysočina	504025	3	168008
Liberecký kraj	437570	3	145857
Karlovarský kraj	283210	2	141605
Celkem/průměrně	10516707	108	97377

Zdroj: ČSÚ (2022)¹²², vlastní zpracování

¹²¹ ČSÚ. *Počet obyvatel v obcích - k 1. 1. 2022* [online]. [cit. 2022-10-25]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112022>

¹²² ČSÚ. *Počet obyvatel v obcích - k 1. 1. 2022* [online]. [cit. 2022-10-25]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112022>

Graf 2 Počet bezobalových obchodů na počet obyvatel rok 2022

Zdroj: ČSÚ (2022)¹²³, vlastní zpracování

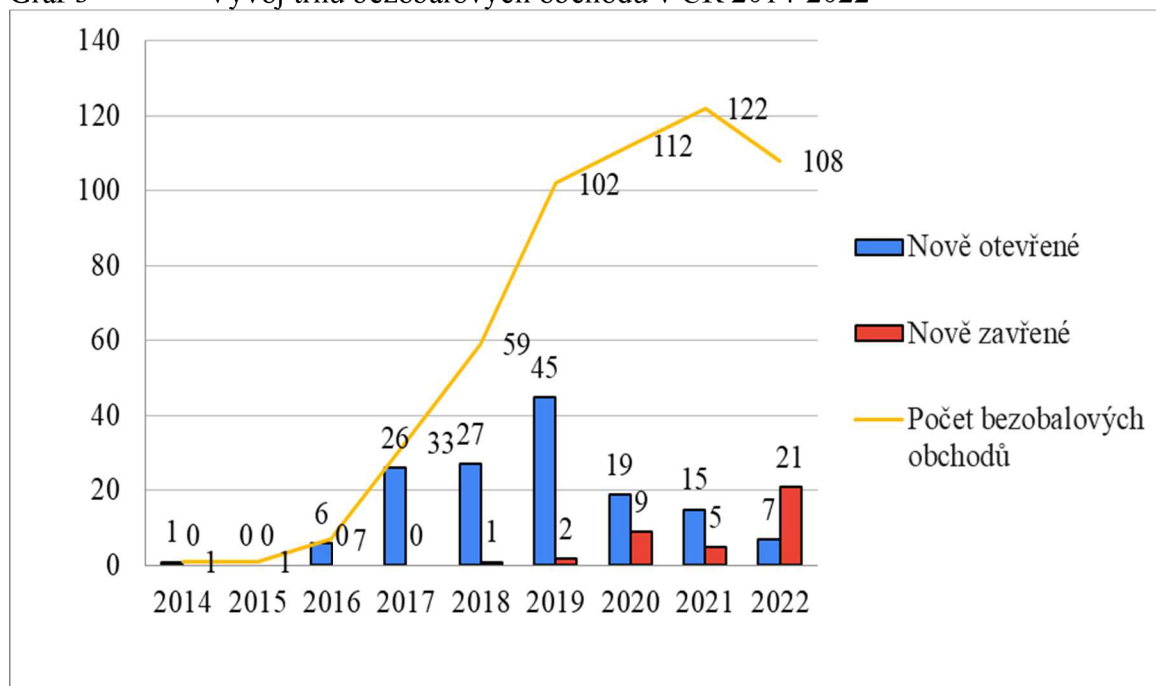
4.1.3 Vývoj trhu bezobalových obchodů

Zajímavé je sledovat v grafu 3 nárůst bezobalových obchodů v čase, kdy je jednoznačně vidět velký nárůst provozoven nejvíce v letech 2017-2019. Následný klesající trend od roku 2021 (v některých krajích už od roku 2020, v některých až v roce 2022) může být ovlivněn také nelehkým obdobím začínajícím rokem 2020 (rozšíření onemocnění COVID-19, následná a stále pokračující energetická a ekonomická krize). K nejvyššímu nárůstu nově otevíraných prodejen za období 2014 až 2022, došlo v letech od roku 2017 s kulminací v roce 2019. V roce 2019 došlo v celé ČR k otevření nejvyššího počtu čtyřiceti

¹²³ ČSÚ. *Počet obyvatel v obcích - k 1. 1. 2022* [online]. [cit. 2022-10-25]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112022>

pěti bezobalových prodejen. Nejvíce bylo uzavřeno dvacet jedna obchodů v roce 2022, v roce 2021 se jednalo o pět obchodů a v roce 2020 bylo uzavřených obchodů devatenáct.

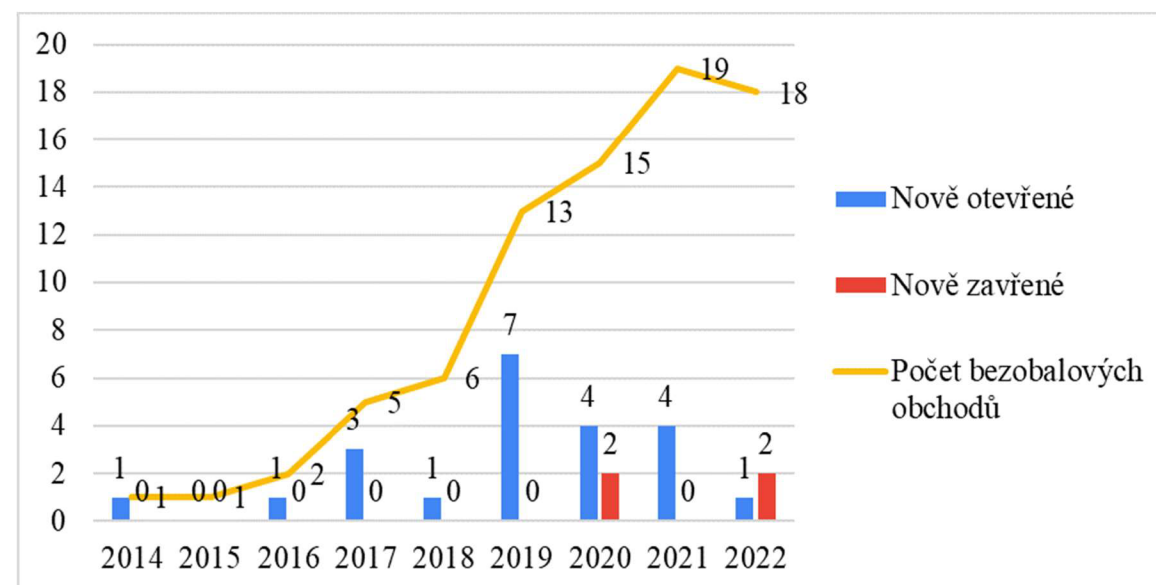
Graf 3 Vývoj trhu bezobalových obchodů v ČR 2014-2022

Zdroj: Bezobalu (2022), vlastní zpracování

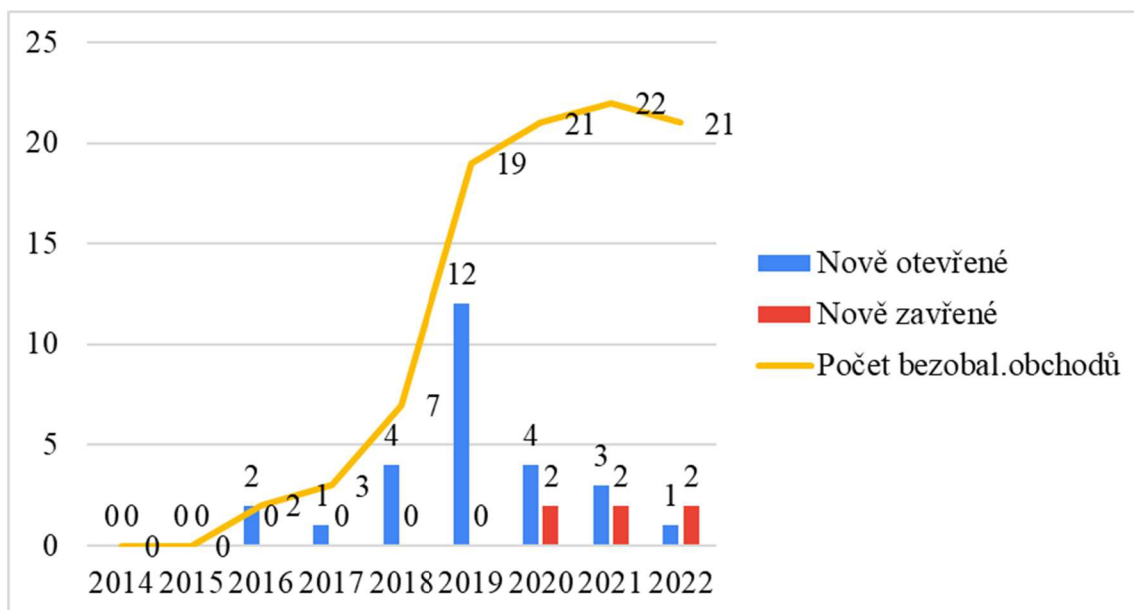
Také v grafu 4 kraje Hlavního města Prahy je patrný nejvyšší nárůst bezobalových obchodů v roce 2019. V letech 2020- 2021 otevřely vždy čtyři bezobalové prodejny. V roce 2022 se zastavil relativně významný nárůst počtu obchodů. V roce 2022 sice otevřel jeden obchod, ale uzavřely se dvě bezobalové prodejny. Na konci roku 2022 to vypadá na stagnaci.

Graf 4 Vývoj trhu bezobalových obchodů kraj Hlavní město Praha 2014-2022

Zdroj: Bezobalu (2022), vlastní zpracování

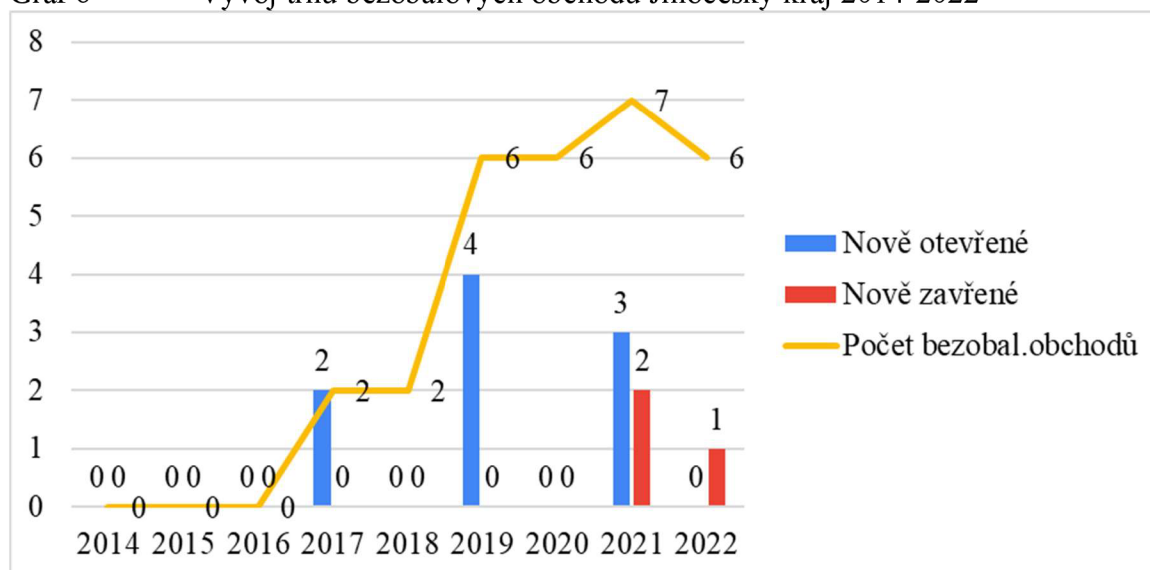
Graf 5 Vývoj trhu bezobalových obchodů Středočeský kraj 2014-2022

Zdroj: Bezobalu (2022), vlastní zpracování

Rovněž v grafu 5 vývoje trhu ve Středočeském kraji je patrný nejvyšší a strmý nárůst obchodů v roce 2019 a klesající trend nastupující v roce 2020. V letech 2020 až 2022 ukončily svou činnost vždy dvě bezobalové prodejny. I přes setrvalé uzavírání prodejen dochází i v tomto období k pomalejšímu otevírání nových bezobalových obchodů. Jak ukazuje v grafu žlutá linie počet obchodů dochází i ve Středočeském kraji k určité stagnaci v počtu těchto prodejen.

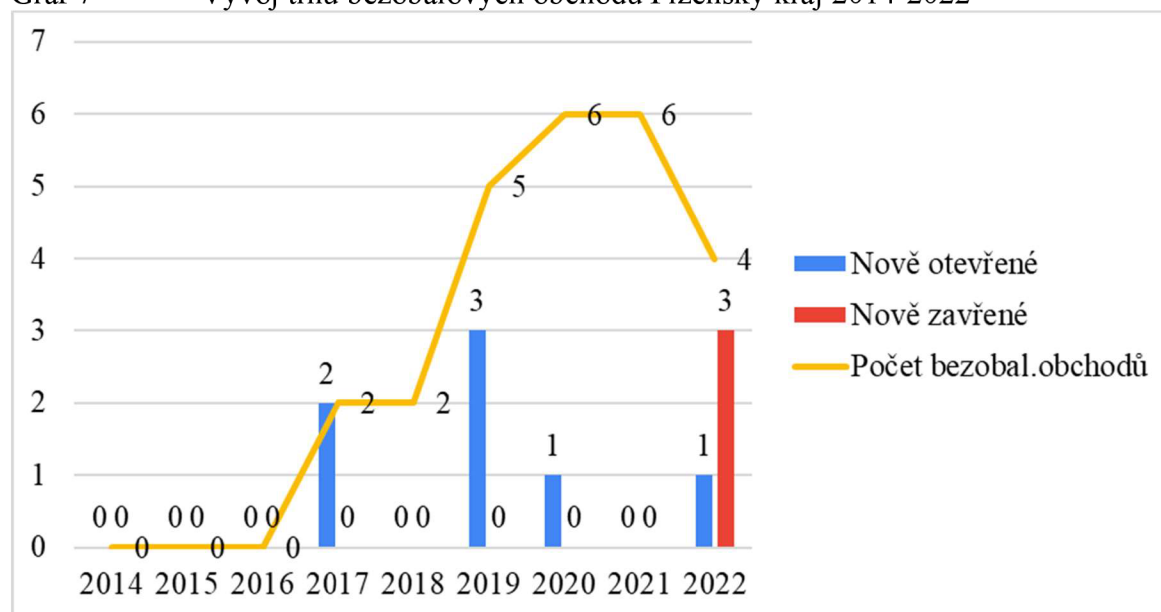
Graf 6 Vývoj trhu bezobalových obchodů Jihočeský kraj 2014-2022

Zdroj: Bezobalu (2022), vlastní zpracování

V kraji Jihočeském je v grafu 6 viditelný nejvyšší počet otevřených obchodů v období 2017-2019. V roce 2019 otevřely čtyři bezobalové obchody. Dále je v grafu patrný pokles počtu obchodů v letech 2021 a 2022. I přes uzavření dvou prodejen v roce 2021 byly v tomto roce otevřeny tři bezobalové obchody. Ze žluté linie počtu bezobalových obchodů je také v Jihočeském kraji patrná určitá stagnace.

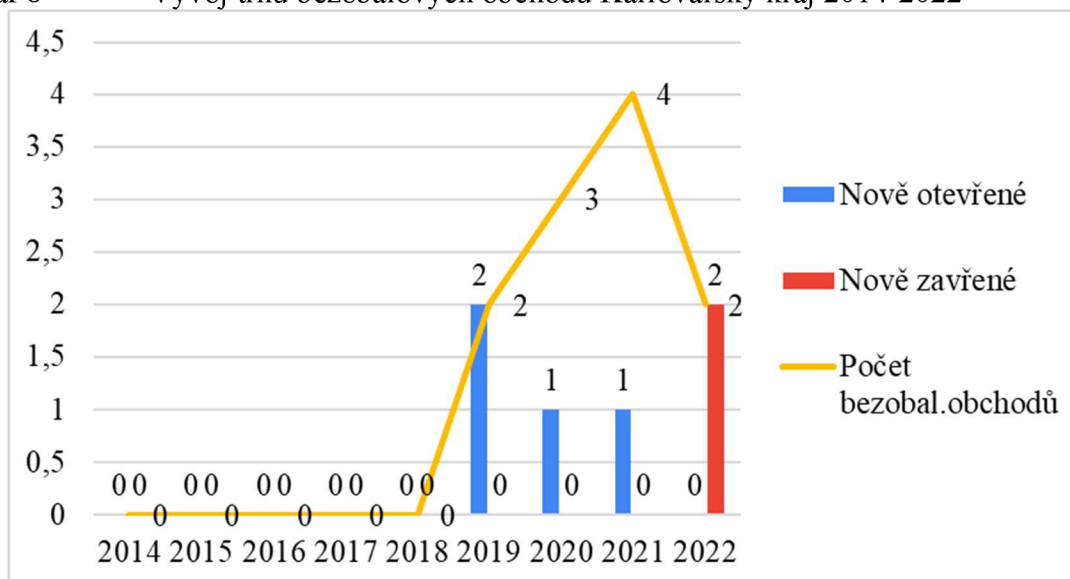
Graf 7 Vývoj trhu bezobalových obchodů Plzeňský kraj 2014-2022

Zdroj: Bezobalu (2022), vlastní zpracování

Z úbytku bezobalových obchodů v kraji Plzeňském v roce 2022 viz. graf 7, kdy v kraji zůstávají čtyři fungující a uzavírají se dokonce tři obchody, je jednoznačně patrný trend současného vývoje, který, až na jednu výjimku (kraj Pardubický), kopíruje celorepublikový vývoj. Po období zhruba do roku 2019, kdy docházelo k velkému nárůstu počtu bezobalových obchodů, pozorujeme ve většině krajů jejich postupné uzavírání nebo při nejmenším stagnaci v jejich počtu. V krajích, jako je právě tento Plzeňský, ovlivní uzavření několika málo prodejen křivku počtu bezobalových obchodů ztlačí.

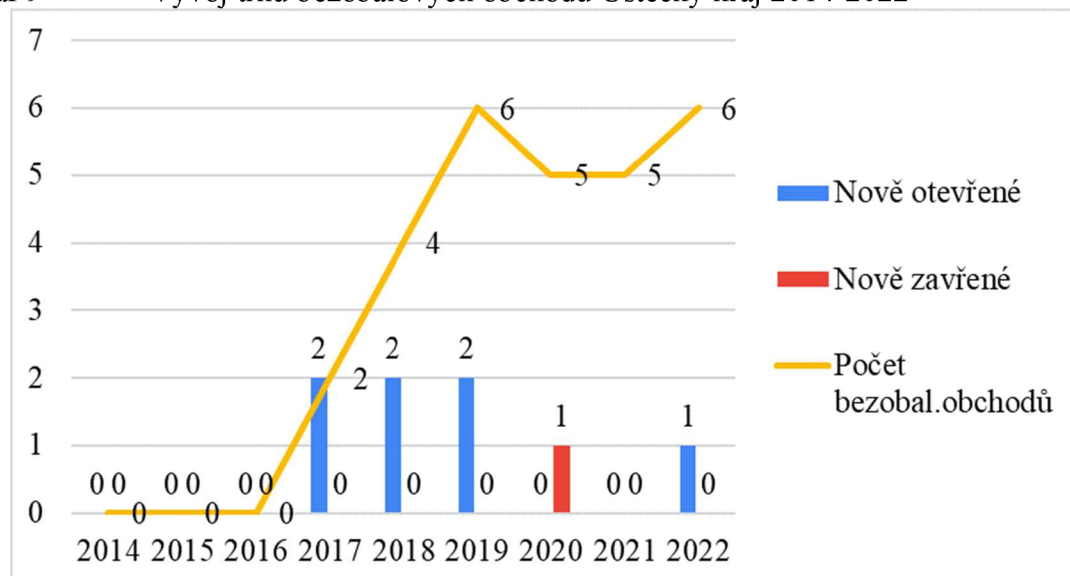
Graf 8 Vývoj trhu bezobalových obchodů Karlovarský kraj 2014-2022

Zdroj: Bezobalu (2022), vlastní zpracování,

Graf 8 zachycuje Karlovarský kraj, kde zbyly dva fungující bezobalové obchody. To je nejnižší počet ze všech krajů, což v tomto případě kopíruje i demografickou situaci kraje s nejnižším počtem obyvatel. Obchody zde vznikly nejpozději ze všech krajů-v roce 2019. V roce 2022 se zde uzavírají dvě prodejny ze čtyřech, což ukazuje křivka počtu bezobalových obchodů jako velký úbytek. To je zkruseno celkově malým počtem bezobalových obchodů v kraji.

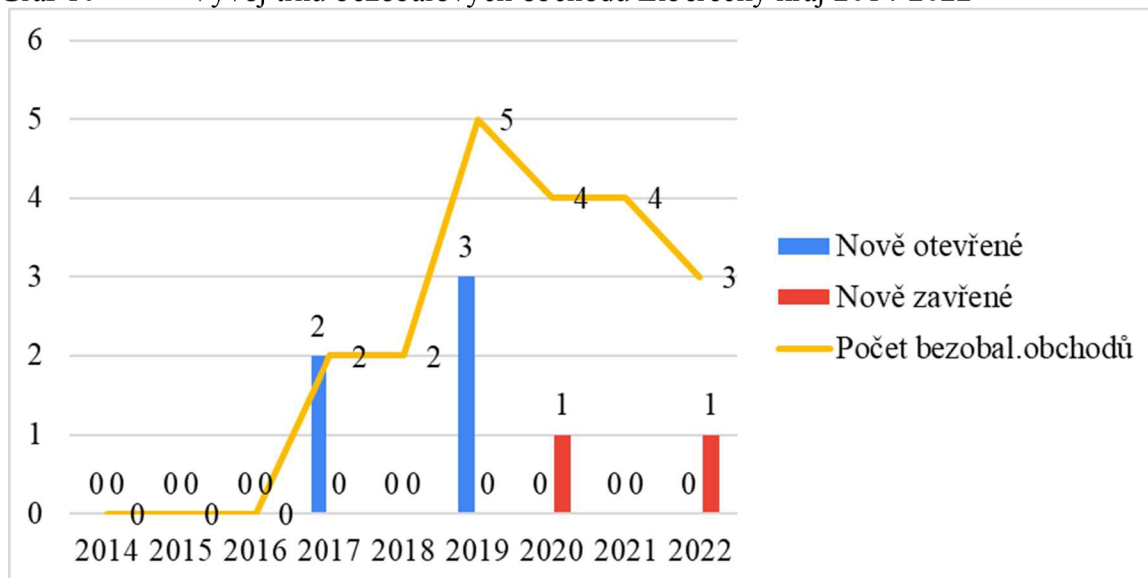
Graf 9 Vývoj trhu bezobalových obchodů Ústecký kraj 2014-2022

Zdroj: vlastní zpracování, Bezobalu (2022)

V grafu 9 je patrné, že zkoumaný Ústecký kraj jako jediný může od roku 2022 nabídnout obyvatelům produkty bezobalově také v jedné nově otevřené prodejně. Jedná se o obchůdek v Žatci, který je součástí navštívených prodejen, s kterými byly vedeny rozhovory. V letech 2017 až 2019 otevřely každoročně v Ústeckém kraji vždy dvě bezobalové prodejny. V roce 2020 byla z dosud fungujících jedna prodejna uzavřena, a to v Chomutově. Podle žluté linie v grafu počtu bezobalových obchodů je i zde možno sledovat určitou stagnaci. Poslední vývoj ukazuje na mírný nárůst, avšak v kraji je nevelký počet těchto prodejen, kdy rozšíření o jeden bezobalový obchod je v grafu opravdu patrné. Další část empirického výzkumu praktické části diplomové práce bude zaměřena na Ústecký kraj.

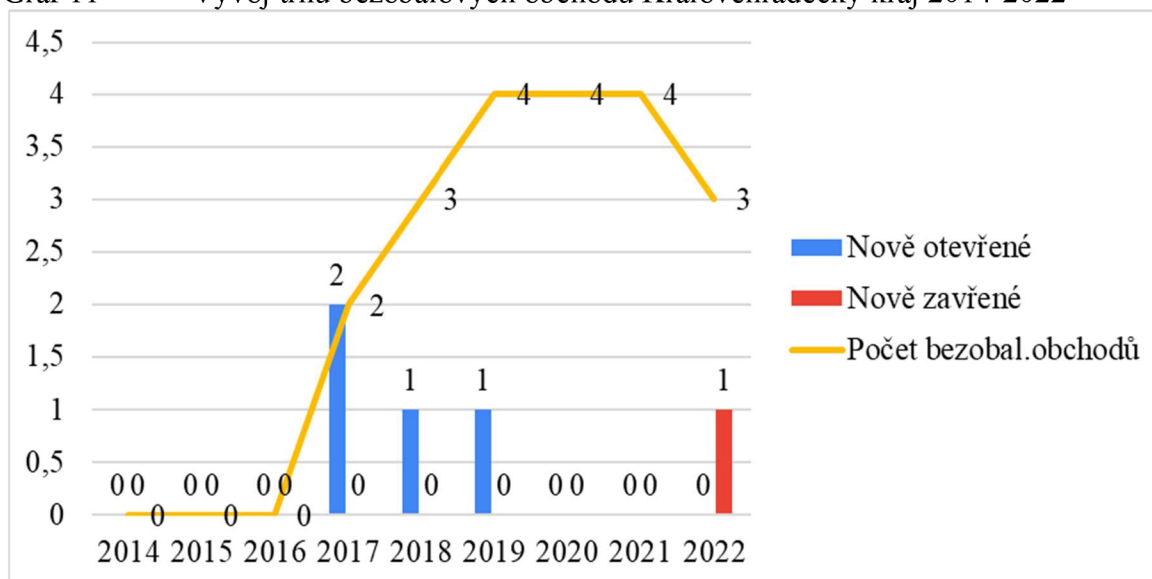
Graf 10 Vývoj trhu bezobalových obchodů Liberecký kraj 2014-2022

Zdroj: vlastní zpracování, Bezobalu (2022)

Graf 10 zachycuje situaci na trhu s bezobalovými obchody v druhém nejmenším kraji co do počtu obyvatel – v Libereckém kraji. Zde je ze žluté linie v grafu patrný spíše klesající trend v počtu bezobalových obchodů. To je ovlivněno opět malým počtem těchto prodejen v kraji (nejvyšší počet v roce 2019 – 5 prodejen. Uzavření celkem dvou obchodů (2020, 2022) vede proto v grafu ke klesajícímu trendu.

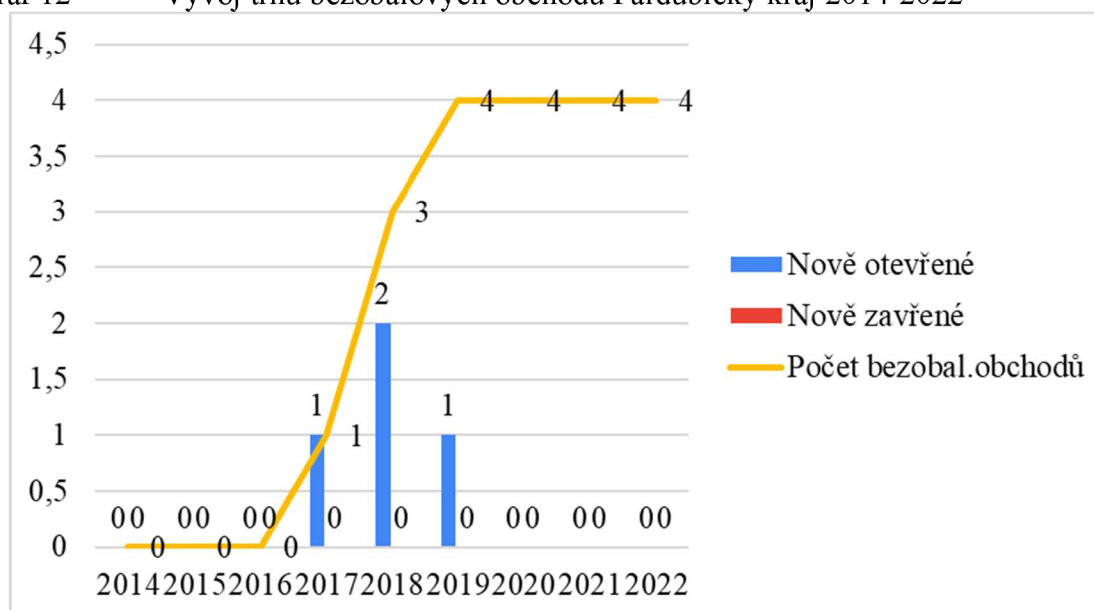
Graf 11 Vývoj trhu bezobalových obchodů Královéhradecký kraj 2014-2022

Zdroj: vlastní zpracování, Bezobalu (2022)

Otevření prvních dvou obchodů v roce 2017, otevírání dalších prodejen v následujících letech 2017 a 2018 každý rok jeden obchod a zavření jednoho z bezobalových obchodů, to je popis situace v grafu 11 v Královéhradeckém kraji. Vzhledem k malému počtu bezobalových prodejen v celém kraji ukazuje křivka počtu bezobalových obchodů po uzavření jedné prodejny v roce 2022 pokles.

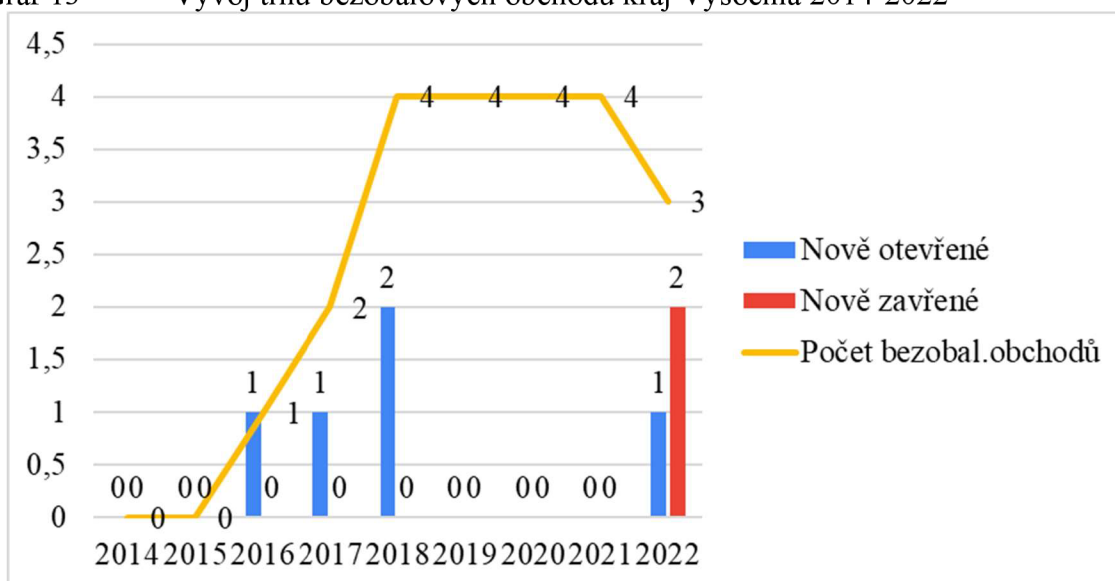
Graf 12 Vývoj trhu bezobalových obchodů Pardubický kraj 2014-2022

Zdroj: vlastní zpracování, Bezobalu (2022)

Pardubický kraj v grafu 12 je vůbec jediným z krajů ČR, kde dosud neskončil se svým provozem žádný z otevřených bezobalových obchodů. Všechny čtyři prodejny v kraji byly otevřeny v letech 2017 až 2019. Nejvíce – dvě prodejny – byly otevřeny v roce 2018. Poslední otevření obchodu proběhlo v roce 2019. Od tohoto roku je v grafu patrná stagnace.

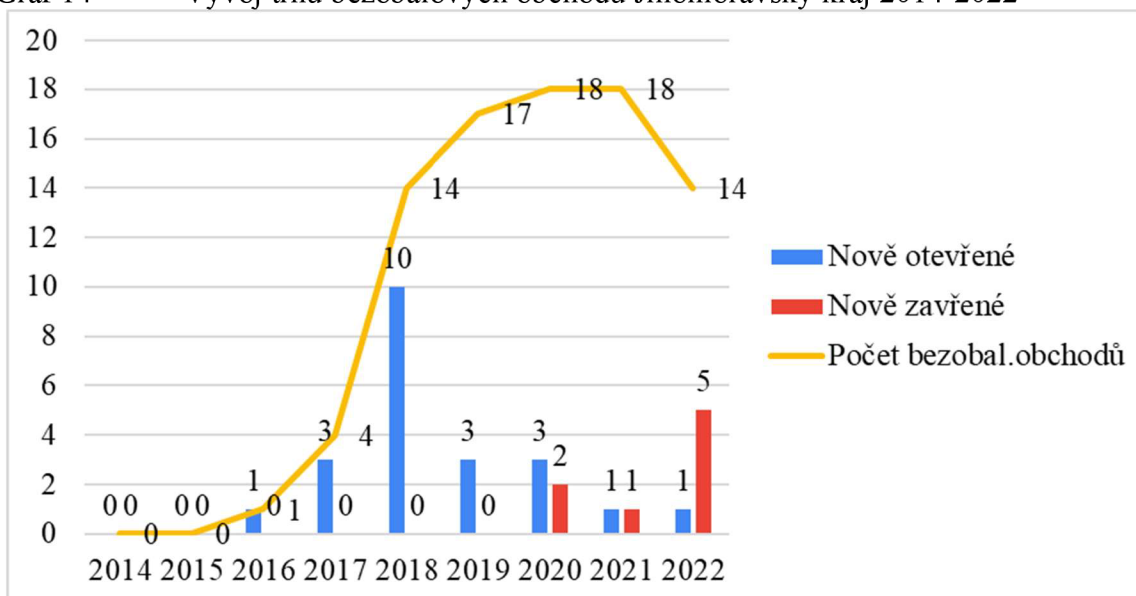
Graf 13 Vývoj trhu bezobalových obchodů kraj Vysočina 2014-2022

Zdroj: vlastní zpracování, Bezobalu (2022)

V kraji Vysočina graf 13 vznikaly prodejny od roku 2016 do roku 2018 a v roce 2022 došlo k ukončení činnosti dvou bezobalových obchodů v tomto kraji. V letech 2016 a 2017 byla otevřena vždy jedna prodejna a v roce 2018 byly otevřeny dva bezobalové obchody. Po delší době pak byla jedna prodejna otevřena v roce 2022 a v tomto roce byly také, již zmíněné, dvě prodejny uzavřeny. Vzhledem k nízkému počtu bezobalových obchodů i v tomto kraji ukazuje uzavření dvou prodejen v roce 2022 na pokles křivky Počet bezobalových obchodů.

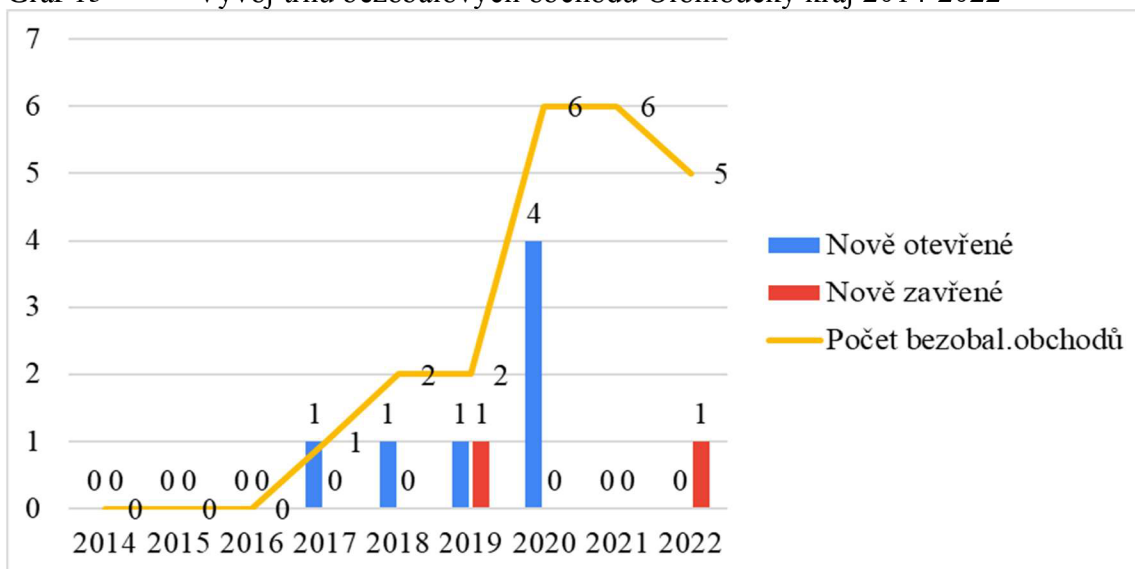
Graf 14 Vývoj trhu bezobalových obchodů Jihomoravský kraj 2014-2022

Zdroj: vlastní zpracování, Bezobalu (2022)

Velký nárůst počtu bezobalových obchodů je patrný v grafu 14, kdy další vývoj v Jihomoravském kraji – zavírání prodejen v letech 2020 až 2022 - potvrzuje celorepublikový trend stagnace případně malého poklesu v závěru zkoumaného období. Tento kraj také ve sledovaném období od roku 2014 zaznamenal nejvyšší počet uzavřených obchodů – celkem osm uzavřených prodejen za celé sledované období – ze všech krajů.

Graf 15 Vývoj trhu bezobalových obchodů Olomoucký kraj 2014-2022

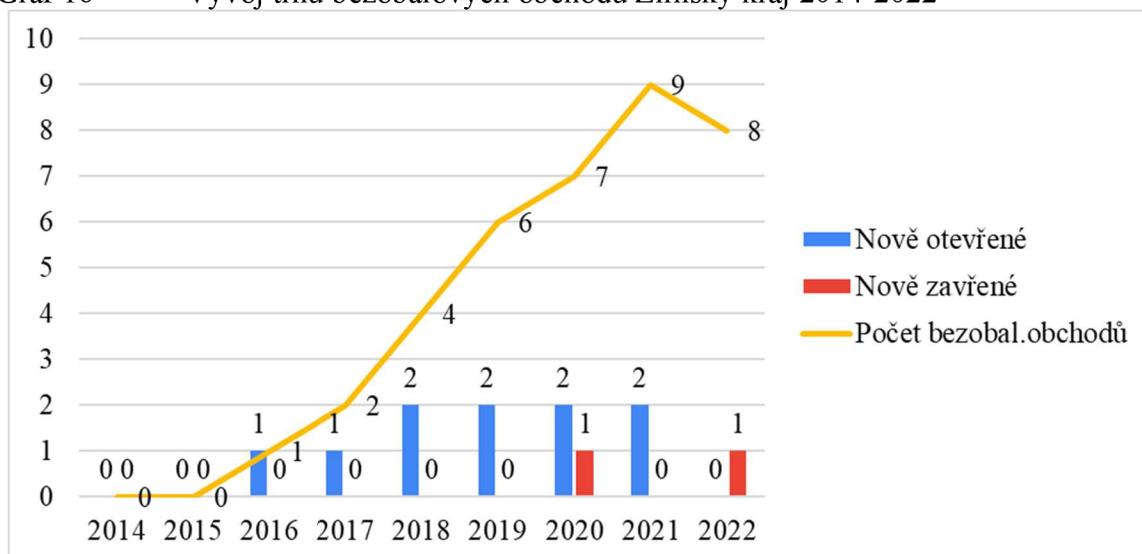

Zdroj: vlastní zpracování, Bezobalu (2022)

V Olomouckém kraji graf 15 je překvapivě patrný nejvyšší počet čtyř nově otevřených bezobalových obchodů v roce 2020 za celé sledované období, kdy v ostatních krajích již spíše dochází k jejich postupnému úbytku, avšak jedna prodejna zavřela již v roce

2019 a druhá, a zatím poslední uzavřená prodejna, ukončila svou činnost v roce 2022. Tudíž trend je opět v závěru mírně klesající.

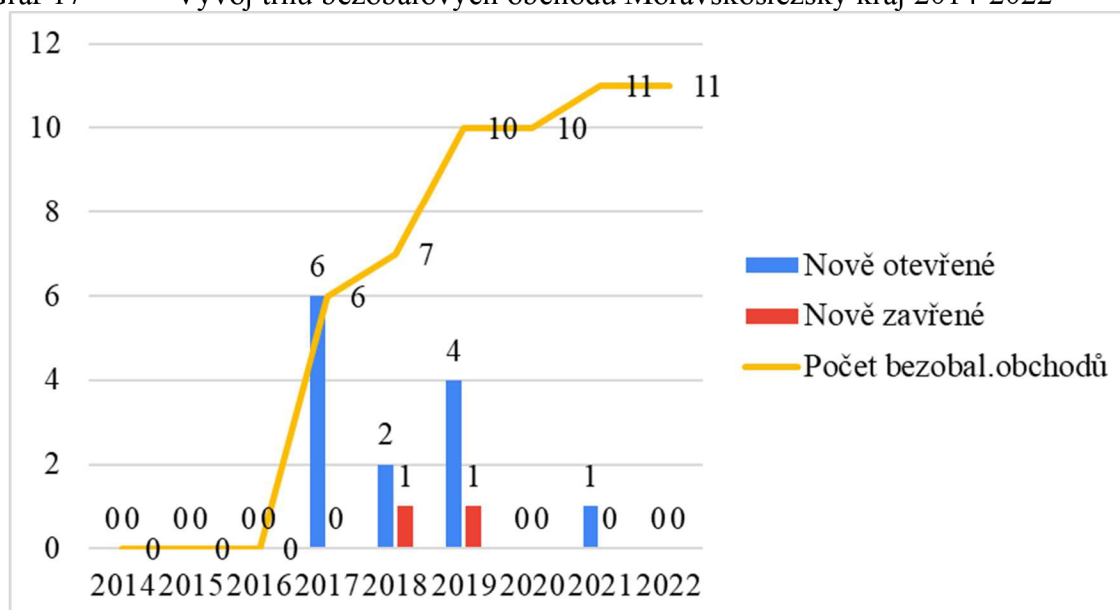
Graf 16 Vývoj trhu bezobalových obchodů Zlínský kraj 2014-2022

Zdroj: vlastní zpracování, Bezobalu (2022)

Pomalý setrvalý nárůst prodejen byl zaznamenán ve Zlínském kraji - graf 16 - v letech 2016 až 2021, kdy vývoj pokračoval uzavřením jedné prodejny v roce 2020 a druhé prodejny, která svou činnost ukončila v roce 2022. Na křivce počtu bezobalových obchodů je patrná současná stagnace.

Graf 17 Vývoj trhu bezobalových obchodů Moravskoslezský kraj 2014-2022

Zdroj: vlastní zpracování, Bezobalu (2022)

V grafu 17 začalo období otevírání bezobalových obchodů rokem 2017, kdy bylo otevřeno šest prodejen. Další obchody byly otevřeny v roce 2018, kdy se jednalo o dva obchody, avšak jeden svou činnost během tohoto roku ukončil. V roce 2019 byly otevřeny čtyři bezobalové prodejny a opět byl uzavřen jeden bezobalový obchod. Poslední prodejna byla otevřena v roce 2021. Za celé sledované období zde byly dosud uzavřeny jen dvě prodejny Moravskoslezského kraje v letech 2018 a 2019. Je proto v celorepublikovém porovnání spolu s Pardubickým a Ústeckým krajem, u něhož nedochází ke klesajícímu trendu v posledních dvou až třech zaznamenaných letech, ale ke stagnaci.

4.2 Bezobalové obchody v Ústeckém kraji z pohledu majitelů i zákazníků

Pokračování praktické části se věnuje zhodnocení kvalitativního výzkumu. Ten probíhal formou polostrukturovaných rozhovorů jednak s provozovateli bezobalových obchodů právě v Ústeckém kraji, dále se zástupcem pražské společnosti Bezobalu, jež byla první společností v ČR tohoto typu, a také se zákazníky bezobalových obchodů. V Ústeckém kraji se podařilo realizovat pět rozhovorů s majiteli bezobalových obchodů z možných šesti, kteří náleží do tohoto kaje. Výzkumní partneři - majitelé bezobalových obchodů - byli dotazováni na motivaci k podnikání v tomto oboru, na nakládání s odpadem vyprodukovaným v prodejnách, na používané obaly. Zda byli podpořeni v době otevírání obchodů městem či krajem. Motivace byla zjišťována také u spotřebitelů, kteří v bezobalových obchodech nakupují. Za dobu, kdy byl prováděn výzkum došlo jen v Ústeckém kraji ke změně majitele u dvou ze šesti bezobalových obchodů. Jeden bezobalový obchod letos v roce 2022 zahájil svoji činnost. Z databáze vyplynulo, že v Ústeckém kraji působí celkem šest bezobalových obchodů. Respektive sedm, ale sedmý obchod je spolkem, jehož dosud jediným odběrným místem je pražský Florenc. Tento fakt vedl k vyřazení tohoto obchodu, respektive jeho přeřazení do příslušného kraje podle odběrového místa. Z možných zbývajících šesti se podařilo rozhovor realizovat s pěti prodejnami. Šestý rozhovor byl téměř realizován, avšak ze zdravotních důvodů majitelky se jej nakonec nepodařilo uskutečnit.

4.2.1 Motivace

Důvody pro otevření případně převzetí bezobalových obchodů byly různé. Někteří zástupci z pěti z dotazovaných uvedli jako primární případně sekundární důvod vztah

k přírodě, ekologii. Zástupkyně zeleného obchodu byla vedena odlišnou motivací. Již se věnovala podnikání v jiném oboru a převzetí již existujícího bezobalového obchodu uvítala jako místo, kde může nabízet své pekařské produkty a zároveň pomoci městu, aby o tento typ nákupů nepřišlo: *„Při nabídce, jestli to zde nechci celé převzít a zachovat bezobalový obchod, jsem přemýšlela asi jen hodinu, Bezobalový obchod je tady ve městě jenom jeden. Bezobalový obchod by jinak skončil, kdybych ho nepřevzala.“*

Zástupkyně modré prodejny odpověděla na otázku, proč se rozhodla podnikat právě v tomto oboru: *„Cestujeme, chtěli jsme našim i dalším dětem předat Zemi čistou. ...Zkrátka něco udělat pro čistší planetu.“*

U zástupkyně žluté prodejny byl důvodem ekologický pohled v kombinaci s důvodem osobním: *„Smrt tatínka, potřeba změny a práce, která mi bude dávat smysl, což mi bezobal dává.“*

O podobnou kombinaci důvodů se jednalo také u růžového bezobalového obchodu: *„Primárním důvodem bylo mateřství, které mi změnilo pohled na svět.“*

Nejnovější letos otevřený modrý obchod zhodnotil motivaci zákazníků k nákupům a jejich chování v době otevření prodejny: *„Lidé byli ze začátku nejvíce zvědaví. Také přijdou, když nabízíme nějakou novinku. Hodně je znát i počasí, když je moc hezky tak taky nechodí. O prázdninách zájem lidí opadl (dovolené), teď s podzimem a deštěm také není zájem veliký.“*

V podstatě všechny bezobalové obchody, tedy jejich zástupci, se shodli, že velká část zákazníků je motivována jejich zvědavostí. V zeleném obchodě je zvědavost, kterou nová majitelka vzbuzuje lákavými fotografiemi a nahrávkami na sociálních sítích doprovázena i dalším faktorem – otevřenou komunikací a zájmem o zákazníky. S tím se v marketech setkají jen málokdy a v dnešní hodně uspěchané době pro ně může být tento osobitý přístup rozhodně příjemnou změnou: *„Zákazníci k nám chodili. Snažili jsme se je hodně nalákat, prodejnu přizdobit květinami, přestavět to tady. Zákazníci viděli změny, začali si všimat. Stále byly jejich názory takové, že se báli, že nemají s sebou dózy, že je zapomenou. Snažili jsme se to udělat víc osobní. Snažíme se, aby lidé teď pochopili, že nemusí mít svoji dózu, když jdou narychlo okolo, že je rádi uvidíme. Vyplácí se to, lidé se přestali bát. Máme teď samé kladné odezvy. Lidé byli dřív zamlklí. Ti, co byli zvyklí nakupovat ve velkoobchodech, nechtějí, nejsou zvyklí komunikovat. Přijdou, jsou zamlklí, nebo i někdy našťvaný. Teď odchází pokaždé s úsměvem. Někdy to trvá třeba 2 návštěvy, pak už nám přeji krásnej vikend,*

jsou usměvaví, vrací se rádi, a ještě si třeba dělají objednávky na příště. Je to teď takové osobnější.“

Z oslovených prodejen nevede a nenabízí žádná z nich svůj e-shop. Jedna z dotazovaných prodejen provozuje při svém provozu odběrní místo lokálního statku z kraje, kdy prostor obchodu slouží jako odběrní místo k pravidelným dodávkám ze statku a k jejich vyzvednutí konečnými spotřebiteli, většinou také zákazníky tohoto bezobalového obchodu. Jiná z těchto prodejen při své činnosti provozuje ještě výdejní místo přepravních společností, taktéž k vyzvedávání distribuovaných zásilek. Na otázku, zda zvažuje prodej také přes e-shop, odpověděla majitelka žlutého obchodu: *„Teď ne, buď bych si spíš chtěla otevřít ještě jeden bezobal nebo otevřít větší bezobal (třeba s výdejnou Zásilkovny nebo PPL).“* Na rozdíl od modrého obchodu, který začal fungovat až letos a teprve se s tržním prostředím sžívá: *„Nezvažujeme.“* V zeleném obchodě zastávají následující postoj k prodeji přes e-shop: *„Zvažovali jsme, ale ne vysloveně naše produkty, ale spojení spíš ve smyslu vyzvedávání zásilek jiného e-shopu. Výdejní místo přepravní společnosti nás úplně neláká, byli by pak na naší přítomnosti závislí další lidé. Člověk si pak ani nemůže vzít volno.“* Růžový obchod již několikrát zvažoval zavedení e-shopu, avšak vzhledem k časové náročnosti na promyšlení všech detailů, především výběru vhodných přepravních nádob a systému distribuce, zatím tento nápad nerealizoval.

Určitou motivací k rozhodnutí takový druh obchodu provozovat, mohla přispět také podpora komunity okolo bezobalových obchodů. Z rozhovorů vyplynulo, že pro otevření prodejny byl velkou pomocí Manuál od společnosti Bezobalu, která je českým průkopníkem na trhu zero waste. Manuál je volně dostupný ke stažení na stránkách společnosti.

Jak vyplynulo z rozhovorů školení pořádané právě společností Bezobalu absolvoval zmíněné školení pouze jeden z majitelů bezobalových prodejen v Ústeckém kraji. Majitelka žlutého obchodu, která obchod převzala po původní majitelce a modrého obchodu, který otevřel v roce 2022 jako poslední, si manuál od Bezobalu pročetly. Majitelům šedivého obchodu, kteří školení absolvovali bylo opravdu nápomocno: *„Ano zúčastnili jsme se prvního školení a bylo nám moc nápomocné. Manuál nám také moc pomohl a někdy se do něj znovu koukám.“* Školení absolvoval, ještě předtím, než zde byl zaměstnán, také zástupce společnosti Bezobalu. Rovněž s ním byl veden rozhovor: *„Největší zájem o školení byl od roku 2017, kdy bezobalů začalo přibývat s největší kulminací těchto přírůstků, kdy jich otevřelo asi 40, v roce 2019.“* Na otázku, zda Bezobalu nabízí více druhů školení, ať už do rozsahu, typu, byla odpověď následující: *„Myslím, že školení bylo jedno. Byla to vlastně*

taková nalejvárna toho, co všechno člověk potřebuje, když chce otevřít takovou prodejnu, které všechny úřady musí obejít, co všechno musí vyřídit, což může být velká překážka. To školení vždy zajímalo buď člověka, který nedávno otevřel nebo to plánoval a už se na to chystal.“

Zástupce společnosti Bezobalu, který zde pracuje asi dva roky a začínal zde jako brigádník, uvedl na dotaz, jaká byla jeho cesta k práci právě v Bezobalu: *„Byla to jedna z mých vizí do budoucna, tak jako založit nějakou bezobalovou prodejnu, je to jeden z projektů, který mi dávají smysl a chtěl jsem se naučit, jak se to dělá, tak jsem si prostě řekl, že to takhle zkusím.“*

Tři z pěti informantů se vyjádřili negativně k myšlence rozšiřování jejich působnosti, zda zvažují otevření dalšího obchodu. Růžový obchod uvedl: *„Určitě ne. Covid vše změnil, zkomplikoval. Máme menší obrat. Uvidíme, jaká bude budoucnost.“* V podobném duchu se vyjádřil také zástupce šedivého obchodu: *„Neplámujeme, snažíme se soustředit pouze na jednu provozovnu“* a také zástupkyně modré prodejny: *„Momentálně ne.“* Majitelka žlutého bezobalového obchodu je jiného názoru: *„Nevadilo by mi to, ale v současnosti je to kvůli financím nereálné. Vede mě k tomu, že by se mi líbilo, aby bezobal byl v Ústeckém kraji v každém větším městě a je to prostě další příležitost vydělat si peníze.“* S tímto souzní také názor zelené prodejny: *„Kdyby si lidi tady zvykli na bezobal, teď cílím na ty lidi, nemám problém otevřít bezobal i jinde..... Něco takového by mohlo nastat (otevření další provozovny), když to bude prosperovat. Já si nejradši všechno hlídám sama, takže bych další prodejnu uvítala někde v dosahu, abych problémy mohla řešit sama.“*

4.2.2 Podpora zákazníků, podpora stran města, kraje, státu

Z rozhovorů vyplynulo, že žádný z dotazovaných majitelů obchodů v Ústeckém kraji nevyužil v době zakládání prodejny tuto podporu od Ústeckého kraje, kterou bylo možno v roce 2022 získat již po sedmé – sedm po sobě jdoucích let. Datумы zahájení činnosti všech respondentů spadaly do období, kdy, již bylo možno tuto podporu získat.

Zástupkyně modrého bezobalového obchodu uvedla, že mají jednoho zaměstnance, ženu po mateřské dovolené, která pracuje na částečný úvazek a ta jim byla doporučena z ÚP. Ostatní zástupci odpověděli, že žádnou podporu v době zakládání prodejny nevyužili.

Podpora zákazníků byla založena především na jejich zvědavosti, kterou provozovatelé obchodů pocítili ve velké míře po zahájení provozu prodejen. Tato zvědavost

a zvědavost doprovází bezobalové obchody po celou dobu jejich činnosti, avšak již ne v takovém rozsahu jako na začátku. Majitelka žlutého obchodu uvádí jako motivaci: „*Zvědavost kolemjdoucích.*“ Zástupce šedivého obchodu zhodnotil zájem a podporu zákazníků: „*V prvním roce byl zájem asi největší, s krizí v poslední době je prodej slabší.*“

Sami majitelé se snaží zvědavost zákazníků ještě podpořit, a to prostřednictvím inzercí na sociálních sítích doprovázenou čerstvými aktualitami o doplnění zboží, nově nabízených produktech a dalších aktivitách bezobalových obchodů. Všechny prodejny, které se staly informanty plně využívají tuto formu marketingu.

I když každý z provozovatelů má samozřejmě svůj originální individuální přístup, jak potvrzuje zástupkyně zeleného obchodu: „*Předchozí majitelka se více zaměřovala na bio projekty, týden čistě bez odpadů, já jsem se rozhodla, že tyhle projekty dělat nebudu. Bezobalové obchody se většinou zapojují, nechci odradit zákazníky, které jsme nalákali. Pro mě je důležité, aby chodili různí lidi. Nechci, aby si lidi mysleli, že je budeme odsuzovat za používání např. při několikerém opakovaném používání igelitových pytlíčků,*“ kdy je opět potvrzeno, že podpora zájmu a pěstování dobrých zákaznických vztahů stojí a musí stát na vrcholu priorit každého majitele, pokud chce, aby jeho podnikání nejen vydrželo, ale také vzkvétalo.

Majitelka tohoto zeleného obchodu také vnímá stížnosti některých provozovatelů bezobalových obchodů na menší, snižující se počty nakupujících negativně a sama je chce zvrátit ve svůj vlastní prospěch, využít je jako hnací motor pro inovaci – vymýšlení a realizaci nových marketingových akcí. Na těchto akcích pak bude zaznívat jméno její prodejny jako dodavatele a kvalita zde prodávaných a nabízených produktů by měla být vodítkem pro zákazníky, aby byli na obchod zvědaví, přišli jej navštívit a stali se také, pokud možno, stálými odběrateli.

Ty obchody, jejichž velikost jim skýtá dostatek prostoru, což je v Ústeckém kraji jen jeden, také nabízejí účast na různých školeních, seminářích, které se konají přímo v obchodě. Jak uvedla zástupkyně růžového obchodu na otázku, zda je prostor prodejny využíván k podobným účelům: „*Ano, konají se u nás různé přednášky např. v oblasti zdravého životního stylu.*“ Zástupkyně žlutého obchodu také zvažuje podobnou zážitkovou formu motivace k návštěvě obchodu: „*Zatím toto není, ale do budoucna bych chtěla, aby si např. zákazníci zkusili zde zadělat chleba. V září tady budou ze „Zelené země“ – firma, která nabízí konopné produkty.*“ Také v zeleném obchodě, který se snaží být hodně kreativní plánují různá setkávání: „*Máme v plánu večer s regionálními víny, nakrájíme sýry. Máme*

domluvené různé umělce. “ V šedivé prodejně jsou limitováni malým prostorem: „Vzhledem k velikosti prodejny nevyužíváme, přednášky, které jsme organizovali jsme pořádali v městské knihovně.“ V modrém obchodě jsou na tom s prostorem podobně: „Ne, je to tady malé. I když se mi líbí myšlenka, že by přišly děti ze školy v rámci výuky, prostor je zkrátka malý. Máme teď novou spolupráci s paní z květinové farmy, tím si teď lákáme zákazníky.“

Rozhovory se také dotkly tématu covidu a ovlivnění objemu nákupů. Avšak jedna z prodejen vznikla až letos a další dvě byly v letošním roce převzaty novými majiteli. Oba zbývající obchody se shodly, že odliv nakupujících je znát. Paradoxně nastal až po ukončení nejprísnejších opatření, neboť bezobalové obchody prodávají potraviny, a proto nebyly po celou dobu pandemie uzavřeny, nebyl omezen jejich provoz.

4.2.3 Odpad z provozu, obaly

Provozovatelé bezobalových obchodů byli také dotazováni na odpad vyprodukovaný v prodejnách. O které druhy odpadů se vlastně jedná a jak je s ním dále nakládáno. Všechny bezobalové prodejny odpad nejen třídí, ale také upcyklují. Využívají jej, pokud možno, několikrát, a především na jiný druh využití, než pro který byly primárně použity. V růžovém obchodě využívají i jiné než vratné obaly: *„Ano, jedná se převážně o papírové pytle na luštěniny, mouky, těstoviny. Všechn odpad pečlivě ekologicky třídíme.“*

Majitelka žlutého obchodu uvedla: *„Ekologicky třídím, snažím se obaly před vyhozením několikrát využít. Také papír vozím k výkupu. Zboží je často v barelech, kovových a plastových, které jsou zálohované a vratné.“*

Podobně nakládají s vyprodukovaným odpadem také v modré prodejně: „Třídíme běžný odpad, papír vozíme do školy do sběru.“

V růžovém obchodě, který provozuje zároveň kavárnu, myslí také na ekologické využití vyprodukovaného kávového lógru, kterého vzhledem k oblibě kávového nápoje a množství využité kávy, není málo: *„Ano snažíme se ekologicky likvidovat vyprodukovaný odpad. Lógr dáváme kamarádovi na kompost.“*

Zelený obchod sice kavárnu neprovozuje, ale s lógru vzniklým v rámci osobní spotřeby v obchodě nakládají podobně, stejně jako se zbytky ovoce, které v prodejně např. vyhodí nakupující maminky s dětmi: *„Lógr dáváme babičce na zahradu, zatím tady ještě nemáme občerstvení. Dáváme zvlášť bio odpad i tady z prodejny – děti třeba snědí jablíčka – dáváme to na kompost na zahradu.“*

Šedivý bezobalový obchod uvedl: „*Snažíme se samozřejmě odpad téměř neprodukovat. Přebytečný materiál předáváme dál ke zpracování firmě Reformat, odpad, který již nelze dále zpracovat recyklujeme tedy ekologicky třídíme.*“

Všechny oslovené obchody se snaží na dodávku zboží od dodavatelů využívat a nasmlouvat dodávky ve vratných zálohovaných obalech. Šedivý obchod sdělil: „*Většinu zboží od dodavatelů se snažíme brát ve vratných kýblech, nebo boxech.*“ Podobně je tomu i u žlutého obchodu: „*Používáme plastové barely na drogerii, kovové znovu naplnitelné sudy, plastové kyblíky s potravinářským atestem, které se dají používat dokola.*“

Druhy používaných obalů se samozřejmě liší především v závislosti na dodávaném zboží a jeho vlastnostech a skupenství. Některé produkty jsou tekuté, ty jsou dodávány v plastových nebo kovových barelech. Zboží, které není příliš choulostivé na zacházení může být dodáváno jen v tenkém papíru apod. Velkou množinu v bezobalech používaných obalových technik tvoří kartonové krabice. I přes snahu maximálně využívat recyklovatelné, a především zálohované obaly se ani bezobalové obchody nevyhnou plastu. Zástupkyně modrého obchodu sdělila: „*Využíváme plastové vratné kyblíky, čaje a většina zboží chodí v papíru. Sušené tzv. lyofilizované ovoce nesmí přijít do kontaktu se vzduchem, chodí proto v plastových pytlích. Nejčastěji chodí zboží v papíru. Drogerie od Tierra Verde je dodávána v barelech, které lze opakovaně plnit.*“

Zelený obchod má také zkušenosti se zmíněnou drogerií, a nejen s ní: „*...Luštěniny, těstoviny bereme po 5, 10 něco i po 25 kilech, do papírových pytlů. Do papírových pytlů dáváme např. tříděný odpad. Papírové pytle by znovu využít nešly, Např. dodavatel Mýdlárna Rubens nám dodávku posílá zabalenou jen ve slabém papíru.*“ Tento zelený obchod přišel v poslední době také s novinkou v nabídce a využívání kompostovatelných obalů, kdy nabízí zákazníkům zdarma, případně za poplatek podle velikosti nákupu, průhledné misky. Rozšířil tak druhy nabízených obalů. Ke sklenicím ze sklenicové banky, novým sklenicím k zakoupení, k papírovým recyklovatelným pytlíkům a k vlastním obalům zákazníků tak přibýly i kompostovatelné misky z kukuřičného bioplastu, který lze kompostovat v průmyslových kompostárnách a je stoprocentně recyklovatelný.

4.2.4 Zákazníci

V rámci této praktické části práce bylo osloveno deset zákazníků, kteří již někdy v bezobalovém obchodu nakoupili, nebo pravidelně nakupují. U větší části skupiny – šesti informantů předcházela návštěvě bezobalové prodejny zájem o zero waste problematiku. U

dalších třech zákazníků byl zmíněný zájem o minimalizaci odpadů vyvolán až první návštěvou bezobalového obchodu. Poslední z oslovené skupiny zákazníků sice o problematice věděla, ale nijak hlouběji se touto myšlenkou nezabývala: „Věděla jsem o tom, zájem jako takový nebyl, ale jsem otevřená informacím o nových věcech. Souhlasím s myšlenkou, ale nejsem ten typ, který by se tomu věnoval. Nakupuji normálně. Jen v Liberci, když mám cestu kolem, tak ráda přispěju, a hlavně si koupím kvalitní potraviny v množství, které chci.“

Další zákaznice patří do skupiny těch, kteří vnímají svůj zájem o přírodu a životní prostředí jako motivaci pro bezobalové nakupování: „Ano, zájem o tuto problematiku jsem asi začala více vnímat při problémech přírodního prostředí – zahlcení světa plastem – v oceánech je více plastu, než ryb. O tomto tématu jsme doma vždycky hodně mluvili, hlavně s našimi dcerami, které se o to začaly zajímat již na základní škole. Příroda nás vždycky zajímala, máme k ní kladný vztah.“ Do stejné skupiny nakupujících přirozeně se zajímajících o ekologii spadá také jedná ze zákaznic: „Ano, zajímala, nejen z důvodu, že mě k tomu částečně vedli rodiče, prarodiče, ale nejvíce asi s tím spojené studium na VŠ v oboru Ekologie a ochrana životního prostředí.“ Také další zákaznici je myšlenka třídění a minimalizace blízká, a proto se snaží k tomuto postoji vést i svou rodinu: „Ano, začala jsem třídít obaly už před pár lety, a snažila jsem se kupovat produkty v recyklovaných obalech. A rozhodla jsem se třídít obaly asi hlavně z důvodu toho, aby naše děti měli co nejčistší planetu. Jsem rada, že děti už také myslí na to, jaký obal, do kterého koše patří, berou to jako samozřejmost.“ U jedné ze zákaznic můžeme také pozorovat zajímavou cestu, jak se dostala k bezobalovému nakupování: „Ano zajímala, jsem se o problematiku zero waste, četla jsem různé knížky i na internetu. Hodně jsem propadla minimalismu. K problematice mě přivedl zájem o minimalismus.“

V této skupině „ochránců přírody“ najdeme také dalšího nakupujícího, pro něhož je ochrana okolní přírody, minimalizace znečištění okolního prostředí a propojování zájmů o ekologii se vzděláváním a sportem životním posláním a postojem, který mu dává smysl: „Zajímal jsem se. Od roku 2019 se snažím tvořit komunitu lidí pod neformálním názvem „Čističi Ústí“. Tak tady ta komunita se pravidelně scházela vždycky první sobotu v měsíci a za 2 hodiny jsme uklidili část města, kterou jsme vybrali, a které město vytipovalo jako nejvíce znečištěné... .. Potom jsme šli na kafe nebo na oběd, takže je to takový propojení příjemně stráveného dne s lidma, který mají stejně nastavený hodnoty, s přáteli a zároveň jsme udělali něco pro životní prostředí.“

Do druhé skupiny zákazníků, pro něž byl nákup v bezobalovém obchodě startérem zájmu o minimalizaci odpadů patří také další zákaznice: „*Nikdy jsem to neřešila, ale je pravda, že po zjištění, že existují takové obchody, jsem se začala touto myšlenkou hlouběji zabývat.*“ Podobně také další zákaznice na otázku, zda se již dříve zajímala o zero waste problematiku a co jí tedy vlastně k tomuto zájmu přivedlo, uvedla: „*Ne, nikdy. Až blízkost obchodu, poukaz od kamarádky a po zkušenosti i super jednání v obchodě. Přístup ke třídění a zbytečnému odpadu je mi bližší teď tady ve městě než dřív na vesnici. Tam problematika velkého množství odpadu nebyla tak markantní.*“ Poslední zákaznice z této skupiny se o problematiku odpadů a jejich minimalizaci dříve vůbec nezajímala.

Jediná z informantů odpověděla negativně při ověřování, zda ji nákup/y motivoval/y k zamyšlení se nad obaly, nad jejich množstvím a míře využívání: „*Ne, ale igelitové pytlíky, které si беру v normálním obchodě, využívám opakovaně pro balení svačín dětem do školní aktovky.*“ V rodině této zákaznice tedy dochází alespoň k opětovnému využívání igelitových sáčků.

U zbývajících osmi dotazovaných se jednalo o kladnou odpověď. Proběhla u nich nejen změna v myšlenkových pochodech, ale především také změny v jejich pozdějším následujícím zákaznickém chování, vedoucí k menšímu využívání obalů obecně nebo dokonce také k využívání obalů, které se jednodušeji recyklují. Jedna z oslovených nakupujících uvedla: „*Ano, snažím se nakupovat více produkty ve skle než v plastu, protože sklenice můžu využívat stále dokola, zatímco plasty jdou většinou ihned do koše.*“ Rovněž další zákaznice přemýšlí od doby, kdy začala nakupovat v bezobalu o množství obalů, které při nákupech využije: „*Ano, např. v supermarketech při použití jednorázových igelitových sáčků-v případě, že je musím použít pro zeleninu a ovoce-použiji minimální množství, např. při nákupu více druhů ovoce a zeleniny, při některých to opravdu lze-např. barevné papriky-neberu počet pytlíku podle barev, ale jen jeden, použiji 1ks pro ovoce a 1ks pro zeleninu. Vše pak vyskládám zvlášť u pokladny.*“ U další zákaznice vedlo jednoznačně nakupování v bezobalovém obchodě ke změně: „*Nikdy jsem to neřešila, ale je pravda, že po zjištění, že existují takové obchody, jsem se začala touto myšlenkou hlouběji zabývat. Právě informace, že i takto se dá fungovat a člověk se pak doma netopí v odpadcích mě teprve přivedla k zájmu o tuto problematiku.*“

Všichni oslovení informanti do různé míry využívají vlastní většinou látkové tašky a snaží se tak svým chováním přispívat k minimalizaci obalů sloužících k přepravě, a tudíž i k minimalizaci odpadu. Některá z dotazovaných není tolik důsledná a připravenost na co

nejmíň obalový nákup pro ni není prioritou: „*Používala jsem látkové sáčky, ale nenosím je neustále u sebe a když se stavím v obchodě pro nákup cestou z práce, tak je nemám – musela bych mít kabelku nafukovací, abych vše nosila. Ale chodím nakupovat se svými taškami.*“ Jiná nakupující byla naopak doslova ochotna vystoupit ze své komfortní zóny, za účelem minimalizace obalů donesených z nákupů: „*Ano snažím a používám látkové pytlíky i tašky. Setkala jsem se s tím, že mi do vlastního obalu nechtěli prodat kuřecí maso. V masně problém nebyl, v supermarketu ano.*“ Ostatní oslovení u sebe nosí nebo se alespoň snaží vždy mít po ruce látkové tašky případně i pytlíky na zeleninu, ovoce, pečivo. U jedné z nakupujících můžeme pozorovat nejen připravenost k co nejméně obalovému nákupu, ale také již určité zažití a již v minulosti promyšlené zákaznické chování, které již samo o sobě předchází vzniku nemalého množství odpadu vyprodukovaného početnou rodinou: „*Ano, používám látkové tašky a síťovky, tam se vejde fakt kupa nákupu, z principu nepijeme balenou vodu, to mi přijde silně neekonomické, nepraktické a s hromadou odpadu.*“ Toto zákaznické chování můžeme z rozhovoru vypožorovat také u jiné zákaznice: „*Ano, používám látkové tašky, batoh a pokud si vezmu sáček, tak jej v domácnosti využíváme dál - pokud je to možné. Používám také opakovaně plastovou lahev na nákup vína a své nápoje nosím zásadně ve své termosce nebo lahvi z domova, nekupuji balené pití. V domácnosti primárně používáme kohoutkovou vodu.*“

Upcyclace, tedy další využívání obalů použitých primárně k jinému účelu je využívána nejen u igelitových sáčků, jak bylo zmíněno výše, ale také uvedla růžová zákaznice: „*Snažím se mít vždy v kabelce nebo batohu látkové tašky, těch mám velkou zásobu, protože je i sama tvořím, hodně používám i síťovky a dále jsem dosti vybavena látkovými sáčky na pečivo a ovoce... Když nemám po ruce, ovoce kupuji bezobalově a pečivo do papírového, který doma dále upcycluji.*“

5 Výsledky a diskuse

První fází empirické části výzkumu byla Prostorová analýza bod 4.1. Byla vypracována celorepubliková databáze bezobalových obchodů, ať už v současnosti provozovaných, ale také těch již uzavřených. Podkladem pro tuto databázi a následnou prostorovou analýzu byl seznam bezobalových prodejen od společnosti Bezobalu¹²⁴, která působí na českém trhu zero waste již od roku 2013, je proto průkopníkem na trhu bezobalových obchodů a také významným podporovatelem uvědomělého nakupování kvalitních potravin a konceptu bezobalových obchodů¹²⁵.

Podpora spočívá v edukaci studentů na školách a zabývá se jí nezisková část společnosti Bezobalu, působící na trhu v současnosti pod názvem Zerowasters¹²⁶. Školení ale neprobíhá pouze na školách¹²⁷. Zájemcům je nabízeno školení pro provozovatele budoucích nebo i současných bezobalových obchodů proto, aby se jejich počet zvyšoval¹²⁸. Bezobalu je středobodem rozsáhlé komunity těchto obchodů, kterou se také snaží podporovat pravidelnými setkáními. Zde dochází k výměně zkušeností, rad, nápadů. Obchodní část společnosti provozuje tři pražské bezobalové prodejny¹²⁹.

Společnost Bezobalu vytvořila a zrealizovala za účelem vzdělávání dětí a mládeže v zero waste školení, které nabízí. Školení jsou dvě, vždy zaměřená a specializovaná na určitou věkovou kategorii dětí tak, aby téma dokázaly pochopit, bylo jim blízké a pokud možno je co nejvíce oslovilo. Jedná se konkrétně o projekt Zero Waste ambassador, který bylo možno zrealizovat díky podpoře hlavního města Prahy určený pro žáky základních a středních škol: „*V edukaci mladé generace vnímáme unikátní možnost ke změně smýšlení celé budoucí společnosti, která je jediným možným řešením stále se zhoršujícího stavu životního prostředí a klimatických změn*“¹³⁰. Bezobalu spolupracuje se Střediskem pedagogické praxe Univerzity Karlovy v Praze. Nabízí praxi studentům Katedry Biologie a

¹²⁴ MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČR. *Veřejný rejstřík a sbírka listin* [online]. [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-firma.vysledky?subjektId=893192&typ=PLATNY>

¹²⁵ BEZOBALU. *Proč to děláme. Historie Bezobalu* [online]. [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://bezobalu.org/proc-to-delame/>

¹²⁶ ZEROWASTERS. *Vzděláváme o zero waste* [online]. [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://zerowasters.cz/zazij-to/>

¹²⁷ BEZOBALU. *Vzdělávání ve školách* [online]. [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://bezobalu.org/nabizime/vzdelavani-ve-skolach/>

¹²⁸ BEZOBALU. *Školení pro zájemce o otevření bezobalového obchodu* [online]. [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://bezobalu.org/zero-waste-aktivita/skoleni-pro-zajemce-o-otevreni-bezobaloveho-obchodu>

¹²⁹ BEZOBALU. *Prodejny* [online]. [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://bezobalu.org/prodejny/>

¹³⁰ BEZOBALU. *Zero Waste Ambassador na školách* [online]. [cit. 2022-10-27]. Dostupné z: <https://bezobalu.org/zero-waste-aktivita/zero-waste-ambasador-na-skolach>

environmentálních studií a také je držitelem certifikátu „Fakultní zařízení pedagogické fakulty Univerzity Karlovy“¹³¹ Kromě toho nabízí Bezobalu také rozvíjení environmentálních přístupů pro firmy, které chtějí zlepšovat svoji firemní kulturu a vzdělávat v tomto ohledu své zaměstnance¹³². Školení zero waste tedy probíhají nejen v řadách zájemců, ale také systematicky na školách a ve firmách. Zde je pak zároveň proškolen větší počet účastníků. Pomáhá rozšiřovat povědomí o nutnosti uvědomělého nakupování a dopadech udržitelného přístupu k životu. Přispívá tak k vyšší udržitelnosti v ČR.

Z Prostorové analýzy bod 4.1 vyplynulo, že na konci roku 2021 byl počet fungujících bezobalových prodejen v ČR 122. Během roku 2022 do 31.10. ukončilo svou činnost 21 obchodů tak, jak je uvedeno v bodu 4.1.3 Prostorové analýzy graf 3, což představuje přes 17 % uzavřených bezobalových prodejen. Pětina tedy 20 % ze 122 fungujících obchodů na konci roku 2021 činí 24 obchodů. Se zprávou zdroje¹³³ o uzavření téměř pětiny bezobalových obchodů je tedy možno na základě výzkumu souhlasit.

Snižování počtu bezobalových obchodů a také konkrétně jejich značný pokles během roku 2022, to vše nepopisuje situaci pouze v ČR. Jak uvedl zástupce společnosti Bezobalu, která pro tuto analýzu poskytla data: „...dost pravděpodobně je to celoevropský fenomén, že se nakupuje méně kvalitních potravin, víc se šetří na jídle, nejen bezobalové obchody v Německu, ve Francii, tak mají úbytek těch tržeb, některé zavírají, není to jenom situace v Česku je to momentálně celoevropské směřování a tak vidíme potřebu nějaké změny, byť si ještě nejsme jistí, jak to změnit, kam se vrhnout. Spíš ještě zvažujeme různé možnosti.“

Rozpracovaná databáze bezobalových obchodů celé ČR a z ní vypracovaná Prostorová analýza v bodu 4.1 graf 3 poukázaly na nejvyšší vzestup v počtu bezobalových obchodů v 2017 až 2019. Tento vzestup dosáhl vrcholu v roce 2019, kdy v tomto roce bylo otevřeno dokonce čtyřicet pět prodejen v celé ČR, v roce 2018 se jednalo o dvacet sedm prodejen. Rok 2017 představoval nárůst o dvacet šest bezobalových obchodů. Tento fakt se shoduje s názorem Novotné¹³⁴, která uvádí nejvyšší počet vzniklých prodejen ve Středočeském kraji

¹³¹ BEZOBALU. *Vzdělávání ve školách* [online]. [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://bezobalu.org/nabizime/vzdelavani-ve-skolach/>

¹³² BEZOBALU. *Nabídka pro firmy* [online]. [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://bezobalu.org/nabizime/nabidka-pro-firmy/>

¹³³ SEZNAM ZPRÁVY. *Bezobalové obchody krachují. Od ledna skončila téměř pětina* [online]. [cit. 2022-08-09]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/ekonomika-byznys-trendy-analyzy-bezobalove-obchody-krachuji-od-ledna-skoncila-temer-petina-211218>

¹³⁴ NOVOTNÁ, P. *Rozvoj bezobalových obchodů v Praze a ve Středočeském kraji*. Bakalářská práce, Česká zemědělská univerzita, PEF. Praha, 2022. s. 47

a v kraji Hlavní město Praha v letech 2019-2020, což se shoduje s grafy 4 a 5 první části empirického výzkumu, jak je uvedeno v části 4.1.3. Celorepublikový vývoj kopíruje také zkoumaný Ústecký kraj, v němž došlo k nejvyššímu nárůstu počtu bezobalových obchodů v letech 2017 až 2019 (viz. 4.1.3, graf 9). V každém z těchto zmíněných let se jednalo o otevření dvou prodejen.

Nejmenší počet bezobalových prodejen v celé ČR dvě prodejny má Karlovarský kraj, který tímto kopíruje také demografický údaj nejmenšího počtu obyvatel ze všech krajů v roce 2022 (viz. 4.1.2, tabulka 2). Nejvyšší počet obchodů mají kraje Středočeský – dvacet jedna a kraj Hlavní město Praha osmnáct v současnosti fungujících prodejen. Nejvíce bezobalových obchodů za celý sledovaný časový úsek ukončilo svoji činnost v kraji Jihomoravském, jednalo se o osm obchodů (viz. 4.1.1, tabulka 1).

Současná situace na trhu je složitá a doprovázena ekonomickou a energetickou krizí (dopady koronavirové epidemie, geopolitické spory), a proto si bezobalové obchody uvědomují nutnost změny a přemýšlí o změně obchodního modelu. U některých obchodů v ČR již k této změně došlo. Jednou ze zvažovaných variant, kterou již některé bezobalové obchody využily, je přechod na formu družstva nebo spolku. V případě přechodu na tento model bezobalový obchod získává určitou jistotu v podobě pravidelných měsíčních příspěvků od svých členů¹³⁵ a je tak mnohem lépe připraven na sezónní výkyvy v příjmech. Jak uvedl zástupce společnosti Bezobalu: „*Některé prodejny už tu změnu udělaly, to je vlastně spolkový obchod, funguje to v praxi tak, i když jsou ty modely různé, nejčastější může v prodejně nakupovat kdokoliv, ale ten, kdo je členem toho spolku, tak platí nějaký členský příspěvek, potom vlastně nakupuje za velkoobchodní ceny s menší přírůžkou.*“

¹³⁵ SPOLEK OBŽIVA. *Jak to funguje. Často kladené otázky. Financování a platby* [online]. [cit. 2022-11-18]. Dostupné z: <https://obziva.cz/ckd/>

Obrázek 3: Základní hodnoty spolku obŽIVA

Zdroj: Spolek obŽIVA¹³⁶

Příkladem je Spolek obŽIVA¹³⁷ viz. Obrázek 3. Jedná se o spolek, jehož sídlem je město v Ústeckém kraji Terezín. V Prostorové analýze, části 4.1.3 Vývoj trhu bezobalových obchodů byl tento spolek z Ústeckého kraje přeřazen do kraje hlavní město Praha, neboť jeho obě výdejní místa jsou v Praze. Za zrodem spolku ovšem nestála transformace z bezobalového obchodu, ale společný zájem určité skupiny obyvatel. Tento spolek hodně vychází a staví na principu dobrovolnosti. Jeho odběrná místa jsou vázána na práci dobrovolníků. Náklady jsou také závislé na prostoru, kde by byl spolek případně provozován. Pokud někdo z členů přijde s vkladem vlastní práce, případně prostoru, náklady na provoz nového odběrného místa se hodně snižují. Na manažerských rozhodnutích řízení spolku se podílí větší počet lidí. A další desítky členů se do jisté míry podílí nějakou svojí další pomocí na širokém spektru další, avšak neméně potřebné práce jako např. pomoc z domova s administrativou, účast na veletrzích, úklid apod. Aktivní účast určité členské základny je nejen nutná, je vlastně také zárukou kvality dodávaného zboží, na jehož výběru

¹³⁶ SPOLEK OBŽIVA. *Kdo jsme. Co chceme* [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: <https://obziva.cz/onas/>

¹³⁷ SPOLEK OBŽIVA. *Kdo jsme. Co chceme* [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: <https://obziva.cz/onas/>

se členové účastní a jde také ruku v ruce s uvědoměním si ceny nabízených potravin, zboží a lidské práce, a to nejen peněžní¹³⁸.

Důvody pro podnikání právě v tomto odvětví se u majitelů bezobalových obchodů liší. Čtyři zástupci z dotazovaných uvedli jako primární případně sekundární důvod vztah k přírodě, ekologii. U pátého informanta tak trochu převládá podnikatelský duch, neboť podniká ještě v dalších odvětvích. Určitou motivací k rozhodnutí takový druh obchodu provozovat mohla přispět také podpora komunity okolo bezobalových obchodů. Z rozhovorů v kap. 4.2.1 vyplynulo, že pro tři z pěti dotazovaných prodejen byl velkou pomocí Manuál od společnosti Bezobalu, která je českým průkopníkem na trhu zero waste: „Jedná se o příručku, která obsahuje teoretické základy potřebné pro otevření a vedení bezobalové prodejny“¹³⁹. Manuál je volně dostupný ke stažení na stránkách společnosti.

Jak je uvedeno v bodu 4.2.2 byli majitelé bezobalových obchodů dotazováni, zda při otevírání bezobalových obchodů využili nějakou podporu od města/kraje/státu. V roce 2022 Ústecký kraj na svých stránkách informoval začínající podnikatele o jejich možné podpoře ze strany kraje, kdy podnikatelé mohli, pokud splnili všechny stanovené podmínky, získat dotaci. „Maximální částka, kterou lze od kraje v rámci dotace získat, je 200 tisíc korun, minimální pak 50 tisíc korun. Poskytnutá dotace může tvořit maximálně 70 % z celkových nákladů projektu, zbylých 30 % musí podnikatel pokrýt ze svých zdrojů“¹⁴⁰. Žádný z dotazovaných obchodů se tuto podporu nepokusil získat.

Co se týče možnosti financování, případně spolufinancování z fondů EU (také kap. 4.2.2) bylo možno, v rámci Operačního programu Zaměstnanost konkrétně Výzvy 129 Podpora sociálního podnikání¹⁴¹, získat dotaci za účelem naplnění specifického cíle Rozvoj sektoru sociální ekonomiky a žádat o podporu, a to v Programovém období 2014-2020. Příjem žádostí byl zahájen 30. června 2017. Dotace byla poskytována na mzdy zaměstnanců v rámci nového integračního sociálního podniku nebo environmentálního sociálního podniku, také podniku, který rozšířil obor činností o novou živnost. Ani jeden z informantů se však nepokusil této Výzvy využít, většinou o ní vůbec nevěděli, ve dvou případech vůbec nezvažovali tuto možnost spolufinancování. Důvodem k rozhodnutí byla ještě vyšší

¹³⁸ SPOLEK OBŽIVA. *Doplňkový telefonický rozhovor s provozní Spolku obŽIVA*

¹³⁹ BEZOBALU. *Manuál pro zájemce o otevření bezobalového obchodu* [online]. [cit. 2022-09-09].

Dostupné z: <https://manual.bezobalu.org/>

¹⁴⁰ ÚSTECKÝ KRAJ. *Začínající podnikatelé, Ústecký kraj pro vás otevírá dotační program* [online]. [cit. 2022-10-27]. Dostupné z: <https://www.kr-ustecky.cz/zacinajici-podnikatele-ustecky-kraj-pro-vas-otevira-dotacni-program/d-1763635>

¹⁴¹ MPSV. *Operační program Zaměstnanost Plus. Podpora sociálního podnikání* [online]. [cit. 2022-10-27]. Dostupné z: <https://www.esfcr.cz/vyzva-129-opz>

administrativní náročnost na provoz obchodu v případě využití dotace a také finanční hledisko, kdy jeden z obchodů využívá brigádníků z řad studentů. Tato pracovní síla se podle majitele obchodu vyznačuje nižšími mzdovými náklady a také vyšší časovou flexibilitou.

Nejdůležitější faktory pro výběr dodavatele se u jednotlivých informantů liší. U jednoho z obchodů je nejdůležitějším hlediskem lokálnost a rozvoj v regionu bez ohledu na fakt, že lokální produkty takto zprostředkovaně nabízené nejsou prodávány v ekologickém obalu – tedy např. jen ve skle. Jedná se v tomto případě o nabídku lokálního pivovaru s pivem v PET lahvích a sušeným masem v papírovém obalu s plastovým páskem, který zabraňuje navlhnutí výrobků a umožňuje opětovné uzavření obalu. Takový přístup byl identifikován pouze u jedné z pěti oslovených prodejen, je tedy patrné, že nejen postupy pro výběr dodavatelů se liší, ale také určité priority chodu a ochoty vyjít vstříc zákazníkovi. Tento zmíněný obchod např. prostřednictvím sociálních sítí zjišťoval, které další dosud chybějící zboží by zákazníci v prodejně uvítali. Zatím se tento přístup vyplácí. Zákazníci přibývají stále noví a co je pro majitelku důležité, obchod pravidelně navštěvuje stále větší počet nakupujících.

Nové cesty motivace, jak a na co nalákat zákazníky jsou bohužel také často doprovázeny různými komplikacemi. Je tedy na provozovatelích bezobalových obchodů, aby svou každodenní činností tyto překážky plynoucí z běžného každodenního chodu překonávali, a kromě toho se také soustředili na marketing a přilákání nových zákazníků, péči o stávající zákazníky a využili k tomu všech možných prostředků a sociálních médií. Tóthová a kol. uvádějí informace o výzkumu vlivu používání sociálních médií na chování obyvatel v oblasti recyklace. V závěru studie je potvrzen vliv sociálních médií, kdy sociální média zlepšují povědomí a informovanost těch, kteří je využívají. Sdílení zpráv je dobrou cestou k informovanosti o problematice životního prostředí. Výhodou jsou minimální náklady¹⁴². Sociálních sítí využívá všech pět dotazových bezobalových obchodů a jejich majitelé potvrzují pozitivní vliv zveřejněných zpráv o novinkách na motivaci zákazníků stálých, ale i nových potenciálních jejich obchod navštívit.

Provozovatelé bezobalových obchodů stejně jako zákazníci si jsou vědomi faktu, že úplně bez obalů fungovat nelze, jen je důležité se jejich objem snažit zmenšovat, tedy využívat obaly nejen minimálně, ale také si druhy využívaných obalů vybírat podle toho, jak hodně náročná je jejich recyklace, a je-li vůbec možná. Nejlepší obaly jsou takové, které lze

¹⁴² TÓTHOVÁ, D. a kol. *Nástroje pro přechod na oběhové hospodářství*. Brno: Masarykova univerzita, 2020. s. 19

v domácnosti využívat opakovaně. Např. časté využívání skleněných šroubovacích sklenic na nákupy, a nejen na ně. V těchto sklenicích můžeme potraviny také pohodlně a přehledně skladovat. V konečné fázi životního cyklu obalu je také důležité je správně třídít. „*Správné třídění odpadu, ačkoli to není základní dovedností bezodpadového člověka, k životu bez odpadu patří. Pro dokonalé třídění není důležité pouze správně vytržít odpad, který vyprodukujeme. Velký smysl má také změnit složení odpadu, který produkuje, tak, aby se dal co nejlépe vytržít a co nejlépe recyklovat*“¹⁴³, jak uvádí autorky knihy *Život skoro bez odpadu*. Proto, aby lidé rozlišovali druhy odpadu, správně třídili, minimalizovali vznik odpadu, je dobré, aby se v tomto tématu snažili zorientovat, zabývali se jím. Ne každý vyrůstá v prostředí, které ho samo o sobě, svými zvyklostmi a názory formuje k uvědomění si potřeby přírodu chránit tímto a dalšími způsoby. Školy proto hrají důležitou a nepostradatelnou roli v získávání těchto znalostí. Environmentální výchova je jedním z šesti tzv. průřezových témat rámcového vzdělávacího plánu pro základní vzdělávání, tedy pro základní školy¹⁴⁴. Je na každé ze škol, jakým způsobem naplní průřezová témata environmentální výchovy. Prvním ze způsobů může být: „...*...integrace jednotlivých tematických okruhů do vyučovacích předmětů. Typická je integrace do přírodovědných předmětů (biologie, chemie, fyzika, zeměpis), kde již řada očekávaných výstupů propojení s EV naznačuje*“¹⁴⁵. Další možností pro školy je vytvoření samostatného vyučovacích předmětu nebo možnost třetí uplatnění průřezového tématu formou projektu¹⁴⁶.

Dále byl v práci zkoumán Ústecký kraj. Zde proběhly následné kvalitativní polostrukturované rozhovory vedené s provozovateli a zákazníky bezobalových obchodů. Doplňkový telefonický rozhovor poskytl Spolek obŽIVA, první spolkový bioobchod v Praze, se sídlem v Tereziňě, tedy v Ústeckém kraji, byl v seznamu přeřazen do kraje Hlavní město Praha. Důvodem je fakt, že jeho zatím donedávna jediným odběrním místem byl pražský Florenc. 3. listopadu se spolku povedlo otevřít druhé výdejní místo v pražské části Kobyličky.

Z rozhovorů se zákazníky (kap. 4.2.4) vyplynulo, že také v jejich případě byla motivace k návštěvě bezobalového obchodu různá. Dva informanti obchod zkrátka potkali

¹⁴³ GAJDOŠOVÁ, M., KARASOVÁ, J., ŠKRDLÍKOVÁ, H. *Život skoro bez odpadu*. Brno: Nakladatelství CPress, 2019. s. 27

¹⁴⁴ NÁRODNÍ PEDAGOGICKÝ INSTITUT. *Environmentální výchova v rvp zv* [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/ZVO/275/ENVIRONMENTALNI-VYCHOVA-V-RVP-ZV.html>

¹⁴⁵ NÁRODNÍ PEDAGOGICKÝ INSTITUT. *Environmentální výchova v rvp zv* [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/ZVO/275/ENVIRONMENTALNI-VYCHOVA-V-RVP-ZV.html>

¹⁴⁶ NÁRODNÍ PEDAGOGICKÝ INSTITUT. *Environmentální výchova v rvp zv* [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/ZVO/275/ENVIRONMENTALNI-VYCHOVA-V-RVP-ZV.html>

– našli na ulici. Jedna oslovená její má přímo naproti svému bydlišti. Jeden z informantů uvedl, že její do obchodu přivedl lokální chléb, který se v tomto obchodě prodává. Zbývajících šest oslovených se o obchodě dozvědělo od svých známých nebo ze sociálních sítí. Po úvodních návštěvách na základě milého a přátelského přístupu dochází u sedmi z deseti informantů k pravidelným návštěvám v různých i nepravidelných intervalech. Tři z oslovených dokonce nákupy zde preferují a u osmi dotazovaných vedlo a vede nakupování v bezobalových obchodech k intenzivnějšímu zamýšlení se nad obaly.

Jak doporučuje Gajdošová (kap. 3.3) oslovení zákazníci využívají k bezobalovému nakupování vlastní látkové tašky, pytlíky nebo se alespoň snaží igelitové pytlíky používat několikrát, jak vyplynulo z rozhovorů se zákazníky (kap. 4.2.4). Snaží se tak omezovat spotřebu plastů nebo jí alespoň minimalizovat. Kromě bezobalového nakupování využívají také další cesty k zamezení stále vyšší spotřeby plastů, a to např. darování již nošených oděvů potřebným, jejich výměna mezi sebou tzv. swapování nebo praktikování přístupu jako je minimalismus, jak také vyplynulo z rozhovorů se zákazníky. Všichni z dotazovaných zákazníků třídí odpady v domácnosti. To je důležité, jak uvádí Gajdošová, aby se odpad dostal k recyklaci, je její potřeba nejprve správně třídít¹⁴⁷.

Pokud se změní dosavadní přístup a uvažování většiny obyvatelstva k současnému extrémnímu konzumu, nebude následovat zklamání ostatních z toho, že jsou o něco ochuzeni. Pokud toto rozhodnutí přijde od nejbohatší skupiny obyvatel, ostatní se přidají. Vysvětlením na otázku, proč ještě nedošlo k žádné změně, může být fakt, že je zkrátka nejjednodušší pokračovat v zaběhnutém systému. Právě proto, že bylo investováno nemalé množství prostředků a úsilí do současného blahobytu, nebude jednoduché tuto změnu zrealizovat. Avšak je nezbytná¹⁴⁸.

¹⁴⁷ GAJDOŠOVÁ, M., KARASOVÁ, J., ŠKRDLÍKOVÁ, H. *Život skoro bez odpadu*. Brno: Nakladatelství CPress, 2019. s. 27

¹⁴⁸ ERIKSEN, T. H. *Syndrom velkého vlka: hledání štěstí ve společnosti nadbytku*. Brno: Doplněk, 2010, s. 199-200

6 Závěr

Cílem diplomové práce bylo analyzovat bezobalové obchody v Ústeckém kraji v kontextu regionálního rozvoje a udržitelnosti jako takové. Zjistit zde jejich počet. Dále prostorovou analýzou porovnat počty bezobalových prodejen ve všech krajích v ČR. Podařilo se zjistit, že od roku 2020 bezobalových obchodů ubývá, i když je jejich role na cestě k udržitelnosti nepopíratelná. Rozhodně se podílejí na rozšiřování povědomí veřejnosti o problematice zero waste a svým každodenním chodem přispívají k udržitelnosti a regionálnímu rozvoji ve všech krajích ČR.

V teoretické části jsou zmíněny některé z důležitých milníků civilizace, z nichž se dalo usuzovat, že lidstvo si uvědomovalo závažnost současného stavu životního prostředí. Dále jsou rozpracovány pojmy regionální rozvoj a udržitelnost, které úzce souvisí s cirkulární ekonomikou a v dnešní době se prolínají především na úrovni EU také s řešeními prostřednictvím konceptu Smart city na krajské úrovni, formou různých evropských programů nebo řešeními využívanými v současnosti především v rámci mezilidských sousedských vztahů a také v dopravě, kdy je řešením např. sdílená ekonomika.

Empirická část se zabývala dvojitým výzkumem. První jeho část se týkala získání a rozpracování dat - celorepublikového přehledu bezobalových obchodů. Tento přehled sloužil také jako podklad pro internetovou zprávu o uzavírání zhruba pětiny bezobalových obchodů v roce 2022¹⁴⁹. Na základě výzkumu může být potvrzena pravdivost tvrzení zmíněného článku o uzavření zhruba pětiny bezobalových obchodů. Jedná se o něco málo více než 17 % uzavřených bezobalových prodejen z počtu fungujících obchodů na konci roku 2021. Výsledkem, a především cílem této diplomové práce byla analýza bezobalových obchodů v Ústeckém kraji. Celkem šest bezobalových prodejen zde provozuje svoji činnost s odbytištěm přímo v Ústeckém kraji. Jedna další prodejna, respektive spolek, který zde sídlí má svá odběrná místa v Praze, není proto do Ústeckého kraje počítán. Cíl byl splněn, analýza vypracována na základě zpracovávaných dat - celorepublikového přehledu.

Podařilo se vyhotovit celorepublikovou prostorovou analýza chronologického vývoje bezobalových obchodů v jednotlivých krajích včetně počtu otevíraných a uzavíraných prodejen v jednotlivých letech a krajích za období let 2014-2022. Ze zkoumaných dat vyplynulo, že k nejvyššímu nárůstu nově otevíraných prodejen za období 2014 až 2022,

¹⁴⁹ SEZNAM ZPRÁVY. *Bezobalové obchody krachují. Od ledna skončila téměř pětina* [online]. [cit. 2022-08-09]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/ekonomika-byznys-trendy-analyzy-bezobalove-obchody-krachuji-od-ledna-skoncila-temer-petina-211218>

došlo v letech od roku 2017 s kulminací v roce 2019. V roce 2019 došlo v celé ČR k otevření nejvyššího počtu čtyřiceti pěti bezobalových prodejen. Nejvíce bylo uzavřeno dvacet jedna obchodů v roce 2022, v roce 2021 se jednalo o 5 obchodů a v roce 2020 bylo uzavřených obchodů devatenáct. Dále na základě statistických dat od ČSU - počtu obyvatel v jednotlivých krajích k 1. lednu roku 2022 byl počet bezobalových prodejen přepočítán na počet obyvatel. Zkoumaný Ústecký kraj se umístil na deváté pozici vzestupně (4.1.3, graf 9) s počtem něco málo přes 133 tis. obyvatel na jeden bezobalový obchod. Na konci roku 2022 je v Ústeckém kraji šest fungujících bezobalových prodejen. Od roku 2014 zde došlo k uzavření pouze jednoho obchodu.

Druhá část empirického výzkumu byla detailněji zaměřena na Ústecký kraj. Výzkum se týkal motivací provozovatelů obchodů k podnikání právě v tomto oboru, jakým způsobem nakládají s odpady a zda využili v době otevírání provozoven nějaké podpory ze strany města, kraje, či státu. Během výzkumu byly vedeny kvalitativní rozhovory s provozovateli pěti bezobalových obchodů Ústeckého kraje. Ke skupině dotazovaných byla přidána také společnost Bezobalu, neboť je nejen průkopníkem bezobalových obchodů v ČR, provozuje také tři bezobalové prodejny v Praze.

Dílčím cílem bylo zhodnotit motivaci majitelů bezobalových obchodů k provozování právě tohoto oboru činnosti. Důvody pro podnikání v tomto odvětví se u majitelů bezobalových obchodů liší. Čtyři zástupci z pěti dotazovaných uvedli jako primární případně sekundární důvod vztah k přírodě, ekologii. U pátého informanta tak trochu převládá podnikatelský duch, neboť podniká ještě v dalších odvětvích.

Druhým dílčím cílem bylo zjistit motivaci zákazníků k nakupování v bezobalových obchodech. Potažmo také zjistit, zda mají nákupy v bezobalových prodejnách vliv na další chování nakupujících. Také u zákazníků byla motivace k návštěvě bezobalového obchodu různá. Dva informanti obchod zkrátka potkali – našli na ulici. Jedna oslovená její má přímo naproti svému bydlišti. Jeden z informantů uvedl, že její do obchodu přivedl lokální chléb, který se v tomto obchodě prodává. Zbývajících šest oslovených se o obchodě dozvědělo od svých známých nebo ze sociálních sítí. Po úvodních návštěvách na základě milého a přátelského přístupu dochází u sedmi informantů k pravidelným návštěvám v různých i nepravidelných intervalech. Tři z oslovených dokonce nákupy zde preferují a u osmi dotazovaných vedlo a vede nakupování v bezobalových obchodech k intenzivnějšímu zamýšlení se nad obaly.

Dále bylo v souvislosti se zkušenostmi zákazníků identifikováno, zda měly a mají bezobalové obchody vliv na další rozhodování v oblasti minimalizace a výběrů využívaných obalů. Případně zda nakupování zde ovlivnilo jejich další zákaznické chování.

Dle jednotlivých zjištění prostřednictvím řízených polostrukturovaných rozhovorů s nakupujícími v bezobalových obchodech lze konstatovat, že ať už jsou důvody nakupování jakékoliv, vede téměř vždy návštěva bezobalové prodejny k pozastavení se a zamýšlení se nad dalšími postupy v oblasti nakupování. Vzhledem k omezenému sortimentu bezobalových obchodů většinou dochází ke kombinaci obvykle navštěvovaných a upřednostňovaných podniků. Častým motivem k omezenému počtu návštěv či dokonce jen k náhodnému či nárazovému nákupu v tomto typu obchodů je úspora času, kterou zákazníci upřednostňují před minimalizací obalů.

Všechny vytyčené cíle se podařilo splnit.

7 Seznam použitých zdrojů

7.1 Knižní zdroje

- BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. *Teorie regionálního rozvoje nástin, kritika, implikace*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2011. 342 s. ISBN 978-80-246-1974-3.
- ČADIL, J. *Regionální ekonomie: teorie a aplikace*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. 152 s. ISBN 978-80-7400-191-8.
- DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 4. dotisk 3. vyd. Praha: Karolinum, 2007. 374 s. ISBN 978-80-246-0139-7.
- DYER, H. Překlad: FLORIAN, P. *Jak říct NE odpadu 101 snadných způsobů, jak produkovat méně odpadu*. 1. vyd. Brno: Lingea, 2021. 127 s. ISBN 978-80-7508-669-3.
- ERICSON, T. H. *Syndrom velkého vlka: hledání štěstí ve společnosti nadbytku*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2010. 214 s. ISBN 978-80-7239-244-5.
- FRAŇKOVÁ, E. *Lokální ekonomiky v souvislostech aneb Produkce a spotřeba z blízka*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015. 218 s. ISBN 978-80-210-7740-9
- GAJDOŠOVÁ, M., KARASOVÁ, J., ŠKRDLÍKOVÁ, H. *Život skoro bez odpadu. Jak jej žijí holky z Czech Zero Waste*. 1. vyd. Brno: Nakladatelství CPress, 2019. 350 s. ISBN 978-80-264-2799-5.
- KISLINGEROVÁ, E. a kol. *Cirkulární ekonomie a ekonomika*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing a.s., 2021. 264 s. ISBN 978-80-271-3230-0.
- LATOUCHE, S. *Malé pojednání o poklidném nerůstu*. 1. vyd. Beroun: Za tratí, 2012. 108 s. ISBN 978-80-904335-7-1.
- NOVOTNÁ, P. *Rozvoj bezobalových obchodů v Praze a ve Středočeském kraji*. Praha, 2022. Bakalářská práce, Česká zemědělská univerzita. PEF. 61 s.
- PAVLÍK, M. *Regiony budoucnosti - spolupráce, bezpečí, efektivita*. 1. vyd. Praha, Grada Publishing, 2020. 224 s. ISBN: 978-80-271-1310-1.
- SLAVÍK, J. *Smart city v praxi*. 1. vyd. Praha. Vydavatelství Profi Press, 2017. 144 s. ISBN 978-80-86726-80-9.
- RATIA, C. *Bez odpadu. Rady šité na míru vašemu rozpočtu, času i cíli!* 1. vyd. Praha. Mladá fronta, 2019. 184 s. ISBN 978-80-204-5100-2.
- TÓTHOVÁ, D. a kol., *Nástroje pro přechod na oběhové hospodářství*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2020. 40 s. ISBN 978-80-210-9749-0.
- WOKOUN, R., MALINOVSKÝ, J., DAMBORSKÝ, M., BLAŽEK, J. a kol. *Regionální rozvoj, východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování*. Praha: Linde, 2008. 475 s. ISBN 978-80-7201-699-0.

7.2 Internetové zdroje

AKTUÁLNĚ.CZ. *Bezobalové nadšení uvadá. S covidem lidé zpohodlněli, hlásí obchody* [online]. [cit. 2022-10-28]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/finance/nakupovani/bezobalove-obchody/r~01f2e3cc170a11ed8b4e0cc47ab5f122/>

BEZOBALU. Proč to děláme [online]. [cit. 2022-10-22]. Dostupné z: <https://bezobalu.org/proc-to-delame/>

BEZOBALU. Manuál pro zájemce o otevření bezobalového obchodu [online]. [cit. 2022-09-09]. Dostupné z: <https://manual.bezobalu.org/>

BEZOBALU. *Nabídka pro firmy* [online]. [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://bezobalu.org/nabizime/nabidka-pro-firmy/>

BEZOBALU. *Proč to děláme. Historie Bezobalu* [online]. [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://bezobalu.org/proc-to-delame/>

BEZOBALU. *Prodejny* [online]. [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://bezobalu.org/prodejny/>

BEZOBALU. *Vzdělávání ve školách* [online]. [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://bezobalu.org/nabizime/vzdelavani-ve-skolach/>

BEZOBALU. *Zero Waste Ambassador na školách [online]. [cit. 2022-10-27]. Dostupné z: <https://bezobalu.org/zero-waste-aktivity/zero-waste-ambasador-na-skolach>*

BUSINESS INFO. *Sdílená ekonomika jako součást cirkulární ekonomiky* [online]. [cit. 2022-09-17]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/clanky/sdilena-ekonomika-jako-soucast-cirkularni-ekonomiky/>

CENTRUM PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ ČESKÉ REPUBLIKY. *Dotazníkové šetření - legislativa týkající se endokrinních disruptorů* [online]. [cit. 2021-12-07]. Dostupné z: <https://www.crr.cz/dotaznikove-setreni-legislativa-tykajici-se-endokrinnich-disruptoru/>

ČESKÁ TELEVIZE, BILANCE. *Recyklace plastových obalů v Česku nefunguje. Většina se jich spálí* [online]. [cit. 2022-11-20]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/3289301-recyklace-plastu-v-cesku-nefunguje-vetsina-odpadu-se-spali>

ČESKÉ DRÁHY, *Naše společná mise: Nulové emise* [online]. [cit. 2022-11-07]. Dostupné z: <https://www.cd.cz/vlakemeko>

ČESKÝ ROZHLAS., IROZHLAS. *Glasgow je jiné. Změny klimatu se nezpochybňují, emise dosáhnou vrcholu a začnou klesat, říká expert* [online]. [cit. 2022-11-17]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/veda/glasgow-klimaticka-konference-klimaticka-zmena_2111101849_pj

ČSÚ. *Počet obyvatel v obcích - k 1. 1. 2022* [online]. [cit. 2022-10-25]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112022>

ENACON, *Nový zákon 541/2020 Sb., o odpadech* [online]. [cit. 2022-11-17]. Dostupné z: <https://www.enacon.cz/aktuality/novy-zakon-5412020-sb-o-odpadech.html>

ENVIWEB. *Účast ministra životního prostředí Libora Ambrozka na Světovém summitu o TUR v Johannesburgu* [online]. [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: <https://www.enviweb.cz/39002>

EVROPSKÁ KOMISE. *Sdělení komise evropskému parlamentu, radě, evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů. Strategie pro udržitelnost v oblasti chemických látek* [online]. [cit. 2022-11-13]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0667&from=SL>

EVROPSKÁ RADA, RADA EVROPSKÉ UNIE. *Konference OSN o změně klimatu (COP 27), summit o provádění opatření v oblasti klimatu, Šarm aš-Šajch, 7.–8. listopadu 2022* [online]. [cit. 2022-11-17]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2022/11/07-08/>

EVROPSKÝ VÝBOR REGIONŮ. *Endokrinní disruptory – evropské regiony požadují spolehlivé informace a strategii na ochranu občanů a životního prostředí* [online]. [cit. 2021-11-15]. Dostupné z: <https://cor.europa.eu/cs/news/Pages/endocrine-disruptors.aspx>

FACTORY AUTOMATION. *Historie výroby plastů* [online]. [cit. 2022-02-13]. Dostupné z: <https://factoryautomation.cz/historie-plastu-od-prvniho-celuloidu-po-dnesni-vstrikovani/>

FRAŇKOVÁ, E. *Nerůst jako příležitost klást si podstatné otázky* [online]. [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://www.blisty.cz/art/63742-nerust-jako-prilezitost-klast-si-podstatne-otazky.html>

GOETHE INSTITUT TSCHECHIEN. *Knihovna věcí. Tematický prostor. Co je knihovna věcí* [online]. [cit. 2022-11-17]. Dostupné z: <https://www.goethe.de/ins/cz/cs/kul/the/bdr.html>

INVESTOVÁNÍ PRO HOLKY, *Co je to cirkulární ekonomika a jak do ní investovat* [online]. [cit. 2021-12-18]. Dostupné z: <https://investovaniproholky.cz/2021/05/20/co-je-to-cirkularni-ekonomika-a-jak-do-ni-investovat/>

KNIHOBUKKA. *Jak to vzniklo? Jak to funguje?* [online]. [cit. 2022-11-17]. Dostupné z: <https://www.knihobudka.cz/>

KNIHOVNA VĚCÍ BRNO. *Jak to funguje. Smysl knihovny věcí* [online]. [cit. 2022-11-17]. Dostupné z: <https://knihovnaveci.mladiinfo.cz/smysl-knihovny-veci/>

LIBRARY OF THINGS Z.S., *Co děláme* [online]. [cit. 2022-11-17]. Dostupné z: <https://www.libraryofthings.cz/co-delame/>

MPSV. *Operační program Zaměstnanost Plus. Podpora sociálního podnikání* [online]. [cit. 2022-10-27]. Dostupné z: <https://www.esfcr.cz/vyzva-129-opz>

MMR. *Základní pojetí konceptu udržitelného rozvoje* [online]. [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.mmr.cz/cs/ministerstvo/regionalni-rozvoj/informace,-aktuality,-seminare,-pracovni-skupiny/psur/uvodni-informace-o-udrzitelnem-rozvoji/zakladni-pojeti-konceptu-udrzitelneho-rozvoje>

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Veřejný rejstřík a sbírka listin* [online]. [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-firma.vysledky?subjektId=893192&typ=PLATNY>

MŽP. *Místní agenda 21* [online]. [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/mistni_agenda_21

MŽP. *MŽP vede věcně debatu o zálohování. Připraví proto návrh zákona o zálohách, který zásadně podpoří cirkulární ekonomiku* [online]. [cit. 2022-11-15]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/news_20221109-Ministr-Jurecka-MZP-vede-vecne-debatu-o-zalohovani-Pripravi-proto-navrh-zakona-o-zalohach-ktery-zasadne-podpori-cirkularni-ekonomiku

MŽP. *Plasty* [online]. [cit. 2022-11-15]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/plasty_rubrika

MŽP. *Strategie regionální rozvoje ČR 2021+*. [online]. [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: <https://mmr.cz/cs/microsites/uzemni-dimenze/regionalni-rozvoj/strategie-regionalniho-rozvoje-cr-2021>

MŽP. *Udržitelný rozvoj* [online]. [cit. 2021-12-18]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/udrzitelny_rozvoj

MŽP. *Začátek konce jednorázových plastů je tady. Od zítřka platí zakazy ze zákona* [online]. [cit. 2022-11-15]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/news_20220930_Zacatek-konce-jednorazovych-plastu-je-tady-od-zitrka-plati-zakazy-ze-zakona

NÁRODNÍ PEDAGOGICKÝ INSTITUT. *Environmentální výchova v rvp zv* [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/ZVO/275/ENVIRONMENTALNI-VYCHOVA-V-RVP-ZV.html>

NATIONAL GEOGRAPHIC ČESKO. *Kdy dojde ropa a co se stane? V optimistické verzi za 60 let a v pesimistické...* [online]. [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: <https://www.national-geographic.cz/clanky/kdy-dojde-ropa-v-optimisticke-verzi-za-60-let-a-v-pesimisticke.html>

NATIONAL GEOGRAPHIC ČESKO. *Sedmý kontinent je z odpadků. Má čtyřikrát větší rozlohu než Německo* [online]. [cit. 2022-02-09]. Dostupné z: <https://www.national-geographic.cz/clanky/sedmy-kontinent-je-z-odpadku-ma-ctyrikrat-vetsi-rozlohu-nez-nemecko.html>

NEXTBIKE CZECH REPUBLIK. *Města, kde si s námi zajedíte* [online]. [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://www.nextbikeczech.com/mesta/>

REKOLA. *Nejrychlejší doprava na cesty do 3 km* [online]. [cit. 2022-11-13]. Dostupné z: <https://www.rekola.cz/>

RESPEKT. *Zachráni odklon od myšlenky ekonomického růstu naši planetu?* [online]. [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/externi-hlasy/zachrani-odklon-od-myslenky-ekonomickeho-rustu-nasi-planetu>

SEZNAM ZPRÁVY. *Bezobalové obchody krachují. Od ledna skončila téměř pětina* [online]. [cit. 2022-08-09]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/ekonomika-byznys-trendy-analyzy-bezobalove-obchody-krachuji-od-ledna-skoncila-temer-petina-211218>

SOCIAL IMPACT AWARD. *Podrobnosti o akceleraci* [online]. [cit. 2022-10-22]. Dostupné z: <https://czech-republic.socialimpactaward.net/akceleracni-program/>

SPOLEK OBŽIVA. *Jak to funguje. Často kladené otázky. Financování a platby* [online]. [cit. 2022-11-18]. Dostupné z: <https://obziva.cz/ckd/>

SPOLEK OBŽIVA. *Kdo jsme. Co chceme* [online]. [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: <https://obziva.cz/onas/>

SPOLEK OBŽIVA. *Kontakt. Odběrné místo Florenc. Odběrné místo obŽIVA Kobyličky* [online]. [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://obziva.cz/kontakt/>

SPOTREBITELE.DTEST.CZ. *Všechny plasty nelze recyklovat* [online]. [cit. 2021-11-15]. Dostupné z: <https://spotrebitele.dtest.cz/clanek-9368/vsechny-plasty-nelze-recyklovat>

UDRŽITELNÝ OBAL. *Udržitelnost v době plastové* [online]. [cit. 2022-02-16]. Dostupné z: <https://udrzitelnyobal.cz/proc-nejsou-biologicky-rozlozitelne-plasty-resenim-plastove-krize/>

ÚSTECKÝ KRAJ. *Vize a cíle Ústeckého kraje* [online]. [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <https://www.kr-ustecky.cz/vize-a-cile-usteckeho-kraje/ms-265077/p1=265077>

ÚSTECKÝ KRAJ. *Začínající podnikatelé, Ústecký kraj pro vás otevírá dotační program* [online]. [cit. 2022-10-27]. Dostupné z: <https://www.kr-ustecky.cz/zacinajici-podnikatele-ustecky-kraj-pro-vas-otevira-dotacni-program/d-1763635>

WIKIPEDIE, *Summit Země* [online]. [cit. 2021-02-15]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Summit_Zem%C4%9B

ZAJÍMEJ SE. INSTITUT UDRŽITELNÉ EKONOMIKY. *Polemika: Recyklace jako prostředek pro restart ekonomiky* [online]. [cit. 2022-02-16]. Dostupné z: <https://zajimej.se/polemika-recyklace-jako-prostredok-pro-restart-ekonomiky/>

ZÁKONY PRO LIDI. *Zákon č. 17/1992 Sb. o životním prostředí* [online]. [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-17/zneni-20170701?text=121%2F2000>

ZÁKONY PRO LIDI. *Zákon č. 185/2001 Sb. o odpadech a o změně některých dalších zákonů* [online]. [cit. 2022-11-21]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-185>

ZÁKONY PRO LIDI. *Zákon č.243/2022 Sb. o omezení dopadu vybraných plastových výrobků na životní prostředí* [online]. [cit. 2022-11-21]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2022-243>

ZÁKONY PRO LIDI. *Zákon č.244/2022 Sb. kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o omezení dopadu vybraných plastových výrobků na životní prostředí* [online]. [cit. 2022-11-21]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2022-244>

ZÁKONY PRO LIDI. *Zákon č. 541/2020 Sb. o odpadech* [online]. [cit. 2022-11-21]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2020-541>

ZÁKONY PRO LIDI. *Zákon č. 542/2020 Sb. o výrobcích s ukončenou životností* [online]. [cit. 2022-11-21]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2020-542>

ZEROWASTERS. *Vzděláváme o zero waste* [online]. [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://zerowasters.cz/zazij-to/>

8 Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratk

8.1 Seznam obrázků

Obrázek 1: Lineární ekonomika, ekonomika recyklace, oběhová ekonomika.....	23
Obrázek 2: Cíle udržitelného rozvoje	29
Obrázek 3: Základní hodnoty spolku obŽIVA	67

8.2 Seznam tabulek

Tabulka 1: Cíle balíčku oběhové ekonomiky v oblasti nakládání s odpady.....	38
Tabulka 2: Počet bezobalových obchodů všechny kraje ČR 2014-2022.....	41
Tabulka 3: Počet bezobalových obchodů na počet obyvatel rok 2022.....	43

8.3 Seznam grafů

Graf 1: Počet bezobalových obchodů všechny kraje ČR 2014 – 2020.....	42
Graf 2: Počet bezobalových obchodů na počet obyvatel rok 2022.....	44
Graf 3: Vývoj trhu bezobalových obchodů v ČR 2014-2022.....	45
Graf 4: Vývoj trhu bezobalových obchodů kraj Hlavní město Praha 2014-2022.....	45
Graf 5: Vývoj trhu bezobalových obchodů Středočeský kraj 2014-2022.....	46
Graf 6: Vývoj trhu bezobalových obchodů Jihočeský kraj 2014-2022.....	46
Graf 7: Vývoj trhu bezobalových obchodů Plzeňský kraj 2014-2022.....	47
Graf 8: Vývoj trhu bezobalových obchodů Karlovarský kraj 2014-2022.....	48
Graf 9: Vývoj trhu bezobalových obchodů Ústecký kraj 2014-2022.....	48
Graf 10: Vývoj trhu bezobalových obchodů Liberecký kraj 2014-2022.....	49
Graf 11: Vývoj trhu bezobalových obchodů Královéhradecký kraj 2014-2022.....	50
Graf 12: Vývoj trhu bezobalových obchodů Pardubický kraj 2014-2022.....	50
Graf 13: Vývoj trhu bezobalových obchodů kraj Vysočina 2014-2022.....	51
Graf 14: Vývoj trhu bezobalových obchodů Jihomoravský kraj 2014-2022.....	52
Graf 15: Vývoj trhu bezobalových obchodů Olomoucký kraj 2014-2022.....	52
Graf 16: Vývoj trhu bezobalových obchodů Zlínský kraj 2014-2022.....	53
Graf 17: Vývoj trhu bezobalových obchodů Moravskoslezský kraj 2014-2022.....	53

8.4 Seznam použitých zkratk

atd.	a tak dále
apod.	a podobně
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
ESIF fondy	Evropské strukturální a investiční fondy
EU	Evropská unie

MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
PEF	Provozně ekonomická fakulta
ÚP	Úřad práce
ZK	Zákon
z. s.	zapsaný spolek
z. ú.	zapsaný ústav